

CÂNDIREA

ANUL XX Nr. 9

NOEMBRIE 1941

S U M A R U L :

DESPRE SPIRITUL GERMAN

FRANZ KOCH : Sufletul german în literatură	453
ION PILLAT : Hegiră (traducere din Goethe)	463
HERBERT SOURLA : Universitatea în Germania	465
VINTILĂ HORIA : Din poemele lui Rilke	477
LUCIAN VALEA : Poesii	480
ȘTEFAN CĂRSTOIU : Stihii	483
TRAIAN LALESCU : Ultimul gondolier	487
IOAN COMAN : Decaneu	488
ZORICA LAȚCU : Poesii	498

IDEI, OAMENI, FAPTE

Sărbătorirea d-lui prof. Ernst Gamillscheg	500
--	-----

CRONICA LITERARĂ

OCTAV ȘULUȚIU : Ion Bălan : Febre cerești ; N. I. Herescu : Căete clasice	504
--	-----

CRONICA DRAMATICĂ

DRAGOȘ PROTOPORESCU : Hamlet, Timon II și alți Shakespeareani...	508
---	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

NICHIFOR CRAINIC : Destre teatru ; Purificarea cri- ticei ; Cărți anticomuniste	510
--	-----

E X E M P L A R U L 30 L E I

***Ursul nu joacă de voie,
ci de nevoie***

Și tabletele de Aspirin nu se iau de plăcere, ci dacă este nevoie, adică la dureri de cap, răceli, reumatism și gripă. Atunci puteți fi și siguri, că-și vor face pe deplin efectul. Observați la cumpărare neapărat crucea »Bayer«, semnul că sunt veritabile.

Nici un cămin fără
ASPIRIN

GÂNDIREA

SUFLETUL GERMAN IN LITERATURĂ

DE

FRANZ KOCH

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BERLIN

Pe când Faust se plimba, de Paști, prin fața porților orașului, văzu sclipind peste colibele înconjurată de verdeață văpaia soarelui ce coborâ spre asfințit și fu cuprins de dorința de-a avea, pe lângă aripile gândului, și aripi trupești, care să-l poarte într'un avânt spre soare „spre a sorbi lumina-i veșnică“. Și oricine știe cât de străină îi apare această pornire a maestrului său lui Wagner, pe care nu spațiul larg îl atrage, ci ungherul comod și cald al muzeului său, unde îi place să se lase purtat de bucuria spiritului dela o foaie la alta a unui vechiu pergament. El e conștient numai de un singur impuls. Niciodată să nu-l cunoască pe cellalt! Astfel îi dorește Faust, în al cărui piept se sbat două suflete în direcții opuse :

*Die eine hält in derber Liebeslust
Sich an die Welt mit klammernden Organen —
Die andre hebt gewaltsam sich vom Dust
Zu den Gefilden hoher Ahnen.*

Lumea s'a deprins de multă vreme să vadă în Faust simbolul omului german, în ceea ce el are și bun și rău. Și această mărturisire a existenței celor două suflete poate fi considerată ca reprezentativă pentru ființa Germanului.

Indiferent dacă această tensiune sufletească, faustică, se explică prin contrastul rasial dintre înclinarea nordică spre visare și plăcerea orientală pentru idilă, sau prin contopirea spiritualității idealiste cu covârșitoarea sensualitate instinctuală, tensiunea, ca atare, există și se evidențiază ca un element persistent în orice noi combinații și reverberații. Comunitatea națională germană, în complexul elementelor ei de rasă și de neam, — altfel nu ni-o putem imagina — trebuie să-și resfrângă legile structurii sale în forțe sufletești ce merg împreună sau împreună se ciocnesc, căci vorba lui Schiller: „Spiritul e cel care-și clădește trupul“, e valabilă, după cum știm astăzi, tot așa de bine și în sens contrar.

Cât de larg se boltește arcul acestei tensiuni între temperamentele și atitudinile etnice ale diferitelor grupe din poporul german, între cei de pe valea Rinului și cei din Prusia orientală, între Austrieci și cei din Westfalia, între cei din Saxonia de jos și Alemani! Dar cu aceasta contrastele din ființa germană n'au fost epuizate. De aceea, Latinii, bunăoară, simt — și acest lucru iese în evidență azi mai mult decât ori-

când — că firea germană e mai plină de contraste, e adică mai enigmatică decât a lor, și găsesc că din natura „romantică“, „mistică“, a poporului german lipsește acea claritate atât de necesară firii latine. În spatele lui Rembrandt și Shakespeare, al lui Wolfram poetul lui „Parzival“, al lui Jean Paul, al lui Hölderlin și chiar a lui Goethe stă ascunsă, pentru latin, dinamica, nebulositatea unei probleme, pe care în spatele unui Corneille și Racine, Tasso și Ariosto, zadarnic ai căutat-o. Tot astfel și literatura germană, — cea mai desăvârșită întrupare a sufletului german, a firii germane, este, atât în fiecare creator și în fiecă opera, cât și în totalitatea ei, un câmp de joc al contrastelor sufletești. În evoluția ei, apare dominată când de unul când de altul din aceste elemente, care amândouă aparțin sufletului german, și se găsesc destul de des împreună, ca elemente fundamentale, în aceleași faze culminante din dezvoltarea acestei literaturi.

Lămurirea tendințelor de dominație ale acestor energii s'a încercat de multă vreme. Schiller le-a numit naive și sentimentale, Friedrich Schlegel obiective și interesante, Schleiermacher plăsmuitoare de imagini universale și de imagini individuale. Goethe stabilește o întreagă serie de contraste: antic — modern, naiv — sentimental, păgânism — creștinism, eroic — romantic, real — ideal. Și când el adaugă necesitatea și libertatea, datoria și voința, indică totdeodată consecințele etice ale acestor tensiuni caracteristice. Aceste contraste au fost cuprinse apoi, după criteriul noțiunilor principale din istoria artei, ale lui Wölfflin, într'o rețea de caractere ce-și corespund reciproc, sau cu Worringer, care vede lucrând în ele elementul etnic, au fost reduse iarăși la dualitatea: abstracție și intuiție, fără a face prin aceasta altceva decât a constata din nou existența aceleiași tensiuni. Psihologia experimentală și cea structurală și-a însușit tema, apoi și-a însușit-o și știința raselor. Ernst Kretschmer deosebește tipul psihologic-morfologic al schizotimului și al ciclotimului, al pateticului și umoristului, al stilistului și al materialistului. E. R. Jaensch diferențiază pe aidetici de integrați. G. Pfahler deosebește caractere de un fond solid ori fluent, de-o activitate energetică ori slabă. Dacă aceste clasificări se referă la tipurile general omenești, cercetători rasiali ca H. F. K. Günther și Ludwig Ferdinand Clauss au restrâns cercul la caracterul sufletesc al poporului german pentru a-l defini în tipuri rasiale. Dacă pe tărâmul virgin al acestei noi științe nu s'a putut ajunge încă la o înțelegere deplină, totuși, pentru istoria culturii, e de o însemnătate imensă faptul că s'a descoperit aici o singură rădăcină a ființei somatopsihice și s'a găsit astfel o punte între științele naturale și științele spirituale.

Știința literară și știința spirituală nu sunt științe ajutătoare ale cercetărilor rasiale, ele furnizează totuși fundamentul pentru o explicație, care vede în varietatea condițiilor de traiu ale poporului german ultimele cauze ale acestor deosebiri și tensiuni din construcția lui biologică. După cum la poporul german însă, răsărit din sămânța mai multor rase, nu se pot găsi decât cu greu tipuri rasiale pure, tot atât de rar se vor găsi creațiuni ale spiritului german, pe care să le clasificăm hotărît ca făcând parte numai dintr'un tip. L. F. Clauss a și arătat în mitul Nibelungilor figurile lui Siegfried și Hagen ca oglindiri poetice ale diferitelor elemente rasiale din Nord și din Sud.

De aceea nu atât tipurile îi interesează pe cercetătorii fiecărei opere în parte cât totalitatea lor, ca energii vii întrupate în ele, ca bogăție de viață, ce sporește în ele și le umple, căci „în izbândă e bucuria“. Nici viața nu cunoaște o schemă, o simplificare în alb și negru din care cauză nici aici, precum nici acolo, elementele nu apar contu-

rate separat. De sigur, unul din ele va influența în mod precumpănitor, dar ceea ce e propriu și tipic german va sta în faptul că și celalt element va apărea ca o replică și ca un timbru acompaniator.

Decisiv în această aderență reciprocă nu este, deci, unul sau altul dintre tipuri, ci amestecul, acordul, jocul contrapunctic al tonurilor, atracția reciprocă, unitas multiplex, sau, pentru a spune cu Goethe, „orizontul imens al totului“.

Acest acord, această esență polarizată iese la iveală chiar din cea mai veche tradiție, dela începutul literaturii germanice, ca element eroic și element țărănesc, în vechile cântece germanice, în epopeea eroică sau în cea cavaleriească și în legendele nordice, pentru a reveni mereu dealungul evoluției ulterioare. Nu e vorba aici de clasificări sau de tipuri sociale, de țărani și cavaleri ca forme ale vieții colective, ci de plâsmuiri esențiale, cărora le corespunde o proprie atitudine de viață, o mentalitate proprie și o concepție proprie, ce se conservă perpetuându-se.

Aproape că am putea caracteriza cele două lumi, a țăranilor și a cavalerilor, cu versurile pomenite din Faust, pe de o parte puternica legătură a țăranului cu brazda, cu tradițiile și obiceiurile, cu familia și neamul, cu zestrea moștenită și cu „lucrurile“ învăluite de un suflu mistic, iar pe de alta, întrecerea de sine și avântul eroului, care domină pe deasupra tuturor și, după cuvântul lui Rilke, „mișcă sortile în jurul unui centru“.

Nu e nevoie ca aceste două lumi să se combată între ele și nici n'o fac în epoca primelor creații literare germanice, și nici în epoca nobilimei țărănești, după cum, în zilele noastre Werner Jensen încearcă să plâsmuiască rearmonizarea lor în romanul „Die Insel Heldentum“. Ele sunt determinate totuși de două atitudini deosebite, care abea încetul cu încetul se diferențiază, pentru ca, în cele din urmă, să se regăsească sub aceeași boltă largă a ființei germane. Fără îndoială, această paralelă dintre modul țăărănesc și cel eroic stă și la baza diferențierii de tipuri în naiv și sentimental. Când Schiller deosebește sentimentul natural de sentimentul naturalului, când el deosebește obiectul de ceea ce făurește din el poetul, când el pune pe poet în alternativa de a fi natură, sau de a căuta natura pierdută, când el extinde contrastul naiv — sentimental la cel dintre realist și idealist, la cel ce se lasă determinat de necesitatea naturii, pe când cellalt ascultă de necesitatea rațiunii, pe el îl preocupă să cuprindă amândouă tipurile laolaltă; cu alte cuvinte, pentru Schiller abea în prezența și în coexistența celor două tipuri se desăvârșește ideea de umanitate. Acelaș lucru se potrivește și pentru ideea de națiune, și prin aceasta și pentru literatura germană, care își capătă adevărata față abea în contrastul, în relația reciprocă dintre cele două tipuri, în continua lor tensiune și dinamică.

Toate aceste tensiuni sufletești se referă la aptitudinile moștenite, adică la aptitudinile de rasă. La orice copil se poate observa cum lucrează, spre nenorocirea sau spre binele lui, ereditatea uneori contrară a părinților, după cum Goethe mărturisește că dela tatăl său a moștenit atitudinea gravă, iar dela mama firea voioasă și avântul spre poezie. Aceste contraste se fac palpabile și înțelese mai întâi ca semne specifice ale particularismului etnic, apoi apar polarizate potrivit ființei ca atare, independent de structura etnică a poporului german, și, în sfârșit, ca fenomene istorice, adică trepte evolutive, de caracter epocal uneori, a căror origine însă e în procesele sufletești și totodată în procesele biologice ale colectivității naționale.

Să aruncăm încă o privire asupra structurii etnice a poporului german, asupra polarităților poetice sufletești prin care această structură se manifestă și care mode-

lează, felurit și colorat, imaginea celor mai vechi opere. Cât de deosebit se oglindește, de pildă, imaginea Mântuitorului în sufletul aceluia om din popor, care voia s'o apropie de sufletul conaționalilor săi Saxoni, deabia convertiți la creștinism prin sânge și sa-
bie, față de cum se oglindește aceeași imagine în sufletul călugărului francon din Weissenburg, pe care tocmai ambiția lui de Francon îl împinge să copieze pe Romani și pe Greci. Dincolo, după cum adesea s'a subliniat, e credința simplă care, la fiecare pas, tot mai vine în contradicție cu războinicia înăscută a Saxonului, căutând de aceea să salveze încă ce se mai putea salva din spiritul nobil și combativ, de Evanghe-
lia suferinței. Dincoace, pretenția savantă, literară, mândria de a fi tobă de carte teo-
logică, însoțită de o autentică emoție lirică, pentru care credința și doctrina nu mai sunt probleme nedeslegate, dar care totuși e legată de imaginea germanică, autohto-
nizată, a Mântuitorului și ucenicilor săi. Tensiunea ce se exprimă în firea și în perso-
nalitățile lui Lessing și Herder, nu e numai cea dela sine înțeleasă între reprezentanții
a două epoci spirituale ce se înlocuiesc una cu alta, ci e determinată și de obârșia fie-
căruia dintre ei. Herder, care era originar din spațiul răsăritean, dela granița vieții
germane, avea pentru glasurile popoarelor și pentru modurile lor individuale ochii și
urechile mai deschise decât Lessing, în care se desăvârșește tradiția de cultură a Sa-
xoniei superioare. De câte ori nu se întâlnesc amândoi pe acelaș teren, — să ne gân-
dim la Laokoon, la Shakespeare, la dramă, — și ce deosebită e de fiecare dată privi-
rea, perspectiva, cu care și în care văd ei lucrurile! Amândoi participă totuși la ma-
rele proces, prin care Germanul în genere ajunge la conștiința puterilor din ființa sa
diferențiată ereditar. Grillparzer, austriacul, și Hebbel, originar din Saxonia inferi-
oară, se străduiesc în acelaș timp și în acelaș oraș să dea o nouă formă de dramă. Pen-
tru Grillparzer e, încă din veacul XIX-lea, atât de vie ideea Reichului, încât în „Feri-
cirea și sfârșitul regelui Ottokar“ și în „Discordia fraților din casa de Habsburg“ dra-
matizează elemente din istoria Germaniei mari. În timp ce pe Hebbel îl tentează
mitul Nibelungilor pentru a-i da o formă nouă, pe Austriac îl îmbie legenda slavă a
„Libussei“, ca vis al celor mai adânci idei ale sale. Figurile antice ale lui Grillparzer,
precum o dovedesc Melitta, Hero, Creusa, sunt învăluite mai ales de farmecul sprin-
tenelei vieneze, pe când figurile feminine ale lui Hebbel, Marianna, Rhodope, cu sen-
timentul lor atât de rezervat, par despărțite ca printr'un perete de sticlă de calda vioi-
ciune a unei Hero, de sălbăticia fără frâu a unei Medea, și chiar de aspra înțelepciune a
unei Sapho. Și în timp ce sentimentul lui Hebbel trece prin filtrul intelectului, oa-
menii lui Grillparzer sunt fapte ale unui neam, care a învățat din amestecul de po-
poare ale statului respectiv, să-și desfășoare tentaculele sufletului, să înțeleagă sufle-
tul celorlalți, pentru a-i supraveghea și a-i conduce. Dacă drama lui Hebbel se reazi-
mă pe intelectul pătrunzător, pe sentimentul intelectual, drama lui Grillparzer, a celui
mai bun cunoscător de suflete dintre dramaturgii germani, se reazimă pe inimă, pe su-
flet. Din aceste particularități se pot descifra deosebiri tipice — Hebbel, fără îndoială,
întrepează tipul omului nordic mai pur decât Grillparzer —, deosebiri care devin vi-
zibile și palpabile mai întâiu din întipăririle și din modurile obârșiei regionale. Pute-
rea neamului de origine e atât de hotărâtoare, încât își imprimă pecetia proprie până
și în materialul artistic. Când Bavarezii au luat dela Franconi legenda despre pieirea
Burgunzilor, regele Hunilor Atila, din ucigașul fraților regali, a devenit cu totul altul,
sub influența experiențelor bavareze, după care Atila s'a dovedit un blând stăpân față
de fugarul Dietrich von Bern. Și această modificare a legendei influențează atât de
adânc însăși structura întregului, încât acum Kriemhilda va lua rolul lui Atila și, ca

răsbunătoare a soțului, va deveni ucigașa propriilor ei frați. Raportul soției față de soț cântărește mai mult decât raportul de sânge dintre ea și frații ei. Caracteristicile impregnate dela obârșie se păstrează peste veacuri și isbutesc să-și pună pecetia sufletească până și pe subtilitățile stilului, după cum se poate vedea din exemplul celor doi scriitori din Franconia răsăriteană, Wolfram von Eschenbach și Jean Paul. Se întâmplă totuși ca uneori puterea de plăsmuire poetică să se arate mai tare decât limitele atitudinii sufletești originare, ca în cazul lui Wilhelm Schäfer, de obârșie din părțile Rinului, care a învățat dela Alemanul Johann Peter Hebel forma artistică a „Anecdotelor“ sale. Exemplul contrar, al deosebirilor de tipuri artistice, în cazul unei origini comune, îl oferă Elveția în contrastul dintre Gotthelf și Keller, sau Keller și C. F. Meyer.

Aici modul sufletesc originar se întretaie cu un alt plan, unde se găesc acele tensiuni polarizate, ce există între Gotthelf și C. F. Meyer, și pe care Schiller le-a cuprins în formula naiv-sentimentalului.

Mod eroic și mod țărănesc, ele străbat ca niște curenți ereditare, dealungul veacurilor, unindu-se neconținut și iarăși neconținut despărțindu-se, — mod eroic și mod țărănesc, luate în sensul cel mai larg al cuvântului. Căci pe linia modului țărănesc va trebui căutat omul apropiat de natură, omul legat de ea, astfel că, în cele din urmă, cei doi poli apar față în față ca natură și spirit, ca idealism și naturalism. Cui nu-i vine oare în minte marea dualitate de pe culmea clasicismului german, contrastul, uzat până la banalizare, dintre Goethe și Schiller, unul realist și cellalt idealist? Și totuși sub astfel de generalizări se ascunde adâncul adevăr al polarităților sufletului german, care, în cazul de față, a ajuns la cea mai înaltă formă de dezvoltare. Că lui Schiller nu i-ar fi reușit niciodată să scrie o poezie ca „Über allen Gipfeln ist Ruh“, e absolut sigur, după cum, invers, Goethe a putut afirma că tragedia ar fi în stare să-l nimicească. Vedem acum mai lămurit decât înainte legătura lui nemijlocită cu locul de baștină, cu formele vieții țărănești, în timp ce Schiller ne apare purtat de acel curent ereditar, care duce dela cântul eroic îmbibat de tragism, peste Gryphius, la crearea noii tragedii germane. Ce deosebește oare „Iphigenia“ lui Goethe, această neîndoelnică tragedie plină de mișcare pasională, de „Maria Stuart“ a lui Schiller, care după natura ei lăuntrică, ce urmează cealaltă lege de creație, e mai tare decât însuși creatorul ei? Aci, în opera lui Schiller, e refugiul „din hotarele simțurilor în libertatea gândurilor“, prin care eroina se transformă formal într-o altă ființă; dincolo, în „Iphigenia“, credința nestrămutată în firea ei proprie, care, în decursul acțiunii, se desvăluie cu mai multă puritate și adevăr. Firește, cei doi mari plăsmuitori nu sunt numai simple scheme și tipuri lipsite de viață, ci oameni cu contradicțiile lor, dar cari, în dezvoltarea istorică a sufletului german în totalitatea lui, întrupează în chip strălucit un moment exemplar de polaritate. Cetiți schimbul de scrisori dintre Goethe și Schiller cu ochii și urechile deschise și veți vedea cum luminează și veți auzi cum pâraie scânteile dintre cei doi poli, ce se înalță față în față până la maximum de realizare.

Dacă privim, din potrivă, figuri ca Hölderlin și Kleist, descoperim cum tensiunile, care dincolo se întrupau, ca să zicem așa, în existențe separate, aici vor să fie înfrânte de puterea unei singure personalități. Ei sunt marii singurateci, cari, sub apăsarea propriei lor soarte, trăiesc întreaga fire germană în forma ei cea mai desăvârșită și mai rotunjită, dar se distrug tocmai prin contrastele fără măsură, ce culminează în ei; ceea ce apare diferențiat în clasicismul și în romantismul german, Höl-

derlin și Kleist, amândoi, forțează într'o singură unitate până atunci nebănuită, și ridică poezia germană pe o culme, ce lărgeste cu tărâmurii noi imperiul expresivității. Și la Grillparzer apar, în părți aproape egal de vii, amândouă forțele, naivul și sentimentalul, natura și spiritul, și, dacă ne coborâm până la elementele primare, țărânescul și eroicul, fără ca ele să ajungă la o soluție armonioasă. Tocmai acest lucru însă determină felul deosebit al artei sale, acel preget în pragul unei atitudini ce stă îndărătul propriei sale mărturisiri: „Cel mai greu lucru din lume e hotărîrea“; și creează acea fineță sufletească, multă vreme neajunsă de nimeni, a personajilor sale, care aproape toate suferă de îndoita moștenire a creatorului lor, conștiente însă de lupta cu această moștenire, și astfel deschise la cele mai ușoare și mai sfielnice înfiorări ale sufletului.

Aproape s'ar părea că puterea de viață a poporului nostru numai rareori isbutește să realizeze viguroasa sinteză a acestor contraste într'o uniune personală, ca să zicem așa, preferind să se descarte mai degrabă printr'o diviziune a muncii. Căci în fața poetului de avântată îndrăsneală, care ia în piept fericirea și viața, stă neconținut sfiala reținută a meditativului cufundat în sine. Alături de sentimentalul Reimar von Hagenau, stă naivul Walther, sub mâna căruia cultul iubirii trubadurești se transformă în mărturisirea unei dragoste, care e fericită numai când ia și când dă; alături de Mörike, mulțumit în ezitarea-i lăuntrică, stă dorul de ducă și murmurul pădurii lui Eichendorff; alături de sensualitatea voioasă a lui Liliencron, stă pătrunzătoare spiritualitatea lui Dehmel; alături de expresivitatea plastică a lui Binding, stă vastitatea cosmică și disponibilitatea lui Carossa, după cum mult criticata lipsă de formă germanică, forma „deschisă“ își găsește mereu reacțiunea în tendința către o formă strânsă și lapidară.

Aceste curente ereditare se bifurcă evident din punct de vedere formal în îngânările și contrastele dintre Hebbel și Stifter, unde fondul eroic și cel țărănesc apar încă odată diferențiate în chipul cel mai pronunțat. Dacă pentru Hebbel misiunea poetului începe acolo unde viața îl previne cu deficiența ei, acolo unde pământul părește pe om, fiindcă acesta e atras de stele,

*Wo das Gesetz, das ihn selbst erhält, nach gewaltigem Kampfe
Endlich dem höheren weicht, welches die Welten regiert,*

și cu o nemiloasă cruzime lasă contrastele să se isbească unele într'altele, Stifter creează o lume armonioasă de o nevinovăție primară, o lume de o desăvârșire aproape supratereastră ca în „Nachsommer“, sau de o comunitate țărănească precum e în „Witiko“, acea lume tot așa de țărănească, deși cu un ton oarecum umanist, din „Studien“ și din „Bunte Steine“. E deajuns să cetești numai aprecierile atât de nedrepte ale acestor doi poeți, unul despre cellalt, pentru a recunoaște dintr'o singură privire tensiunea care lucrează aici. Dacă Hebbel își bate joc de poetul naturii, că o nimerește cu gândacii și cu fluturii, fiindcă pe oameni nu-i cunoaște, fiindcă nu vede stelele, nici inimile și nici sistemele solare, că isbutește în mărunțișuri, fiindcă natura îi ascunde lucrurile mărețe, Stifter îi răspunde în minunata prefață la „Bunte Steine“, declarând că „adierea vântului, murmurul apelor, creșterea holdelor, mugețul mării, verdele pământului, strălucirea cerului, sclipirea stelelor“, sunt mai mărețe decât furtuna și cutremurul, fiindcă „ceea ce e măreț nu se trâmbețează; e simplu și înrăurește ca atare“. Chiar contrastul dintre maleabilitatea gingașă a lui Rilke, ce poate totuși să se ridice până la atitudinea eroică în „Duineser Elegien“ și dintre solem-

nitatea dominatoare a lui George, care dimpotrivă, cunoaște și puterile ctonice materne, chiar și contrastul acesta indică tensiuni sufletești mai adânci ale sufletului german. Iubirea lui Rilke pentru „lucruri“, desgustul lui de orașe, aversiunea față de obședanta și sgomotoasa frumusețe a peisagiului italian, dorul lui de primăvara nordică săracă în culoare, și aridă, pornirea lui de a-l căuta pe Dumnezeu, — este oare prea îndrăzneț să le înțelegem ca bunuri moștenite, de obârșie țărănească, ceea ce sunt în realitate ?

Și iarăși, prezentul ne dăruie în Iosef Weinheber desăvârșita fuziune a naivului cu sentimentalul, a țărănescului teluric cu nobleța înaltă până la stele. Pentru multiplele contraste ale firii germane, opera lui e pilduitoare: setea de viață arzătoare și evlavie în fața morții eroice, energica îndârjire împotriva fatalității și gândul smerit de-a se ști sub mâna ocrotitoare a lui Dumnezeu, mândria nobilă a libertății pure și povara grea a instinctului năvalnic, singurătatea lui tragică și umorul surâzător, spiritul lui respectuos și gluma batjocoritoare, sbuciumul de a experimenta pe Dumnezeu potrivit cu firea lui și ifosul cu care caută să-și valorifice propriul eu față de lume.

Astfel, puterea și bogăția sufletului german stă în tensiunea imensă dintre cei doi poli opuși. Demon și Tyche, originalitate innăscută și ambianță influențând asupra acestui sâmbure indistructibil, sau lăsându-se influențată de el, vis și realitate, depărtare și apropiere, eroism și idilic, tragism și umor, se întâlnesc în acest suflet. Cele mai desăvârșite revelații ale artei germane își primesc seducătoarea lor viață tocmai din conlucrarea acestor două elemente, din misterioasa lor contopire sau din adversitatea lor misterioasă. Sub sprintena voioșie a lui Mozart se simte gravitatea unei soarte tragice, tragismul pasionat al lui Beethoven e ademenit în a șaptea simfonie de ritmul voios al unui dans. Valsul clasic vienez e întovărășit de tonul trist al renunțării, iar marșul înflăcărat prusian de umbra unei melancolice seriozități.

Faust și Eulenspiegel sunt doi fii ai unuia și aceluiași popor, și nu e o întâmplare că vin din același secol de cutezătoare burghezii și de credință germană în creștere. Putem regăsi ușor pe Eulenspiegel în Faust, cel puțin în figura lui Mephisto, precum, dimpotrivă, sub șarlataniile simpatice ale lui Eulenspiegel se poate bănui seriozitatea unui tragic sentiment universal. Căci oricâtă contradicție s'ar părea că este între primejduirea tragică a vieții și asigurarea ei în obișnuință și comoditate, pentru German ele stau într'o misterioasă legătură. În acest raport schimbător zace primejdia „moleșirii“, după cum arată Hartmann von Aue în „Erec“, anume că adevărata onoare eroică nu-și poate găsi satisfacția în desfătarea fericirii casnice, ci trebuie mereu călinită prin noi încercări, după cum, dimpotrivă, în „Iwein“ învăța că eroismul trebuie să-și caute o limită pe care s'o apere, pentru a nu se risipi și pierde în simple aventuri. Dacă înțelegem bine, e problema libertății care se ivește aici, a unei libertăți germane „în cadrul limitat“, încă una din cele mai fertile contradicții și opoziții ale sufletului german, din care își ia avântul și din care putem înțelege în mod exemplar opera lui Schiller.

Simțul universal al tragicului își are și el originea în sentimentalism. Eroul tragic ascultă și el de necesitatea rațiunii, pentru a vorbi cu cuvintele lui Schiller. Pentru el se potrivește vorba lui Goethe : „Cine nu-i capabil să desnădăjduiască, acela nu trebuie să trăiască“. Necesitatea naturii e, dimpotrivă, legea unui humor, căruia îi aparține epicul în întregime, ca domeniu de valorificare și dominație, când el nu măsoară lumea și oamenii cu măsuri absolute, ci îi prețuiește așa cum au fost, cum sunt și cum vor fi.

Sufletul german, așa cum apare în poezie, cunoaște tragica cutremurare care-l înalță pe om, când îl strivește, precum cunoaște și atitudinea de surâzătoare superioritate, acordul cu lumea lui Dumnezeu și cu mersul ei, precum cunoaște mărturisirea că: „Ori cum ar fi viața, e bună“. Categoria lui Griphius, Schiller, Kleist, Grabbe, Hebbel ne descoperă tot atât de bine o parte din ființa germană, ca și categoria lui Grimmelshausen, Jean Paul, Keller, Raabe, Morgenstern. Și cu toate acestea, tocmai în literatura germană, năzuiesc cei doi poli să se apropie unul de altul, până ce scântea ciocnirii luminează misterul ei adânc. Chiar pe poetul lui Simplicissimus îl tenta „să spună adevărul învăluit în glume“. Se poate oare un simbol mai simplu, mai copilăresc, mai frumos, al acestei vecinătăți a tragicului cu humorul din natura germană, decât atunci când Eulenspiegel urcă muntele râzând și-l coboară plângând, fiindcă „vede lanțul de plăceri și de dureri“ al vieții? „Minna von Barnhelm“ a lui Lessing ne mișcă mai puternic acolo unde comedia se apropie mai mult de tragic. Heinrich von Kleist face să evolueze din frivola comedie de adulter a lui Molière una dintre cele mai impresionante figuri feminine din literatura germană, al cărei Ah! din finalul spectacolului conține în el zguduirea cea mai adâncă și bucuria cea mai înaltă, în timp ce Jupiter e nevoit să constate că divinitatea sa triumfătoare își află hotarul tragic în sentimentul sigur și pur al Alcmenei. Același Kleist, care dă năvală în cameră, palid și năpădit de lacrimi, pentru a-i spune prietenului — gândindu-se la Penthesilea — „Acum a murit!“ tot el creiază figura de neuitat a judecătorului rural Adam din acea comedie telurică, ce se numește „Ulciorul sfărâmat“. Goethe luminează la sfârșit despărțirea dureroasă a Iphigeniei și tragica singurătate a regelui barbar, care rămâne în urmă, — disolvând toate disonanțele, — prin acel mișcător „Rămâi cu bine!“ Jean Paul a pecetluit cuvântul „A râde cu o lacrimă în ochi“. Hermann Hesse a spus despre „Flegeljahre“, romanul său în care lumina și umbra se întrepătrund atât de intim, că dacă l-ar întreba cineva la un examen în care carte a epocii mai noi se exprimă mai puternic și mai caracteristic sufletul german, el ar răspunde pe negândite că în acest roman. Aici vedem iarăși că poetul nu e în stare să reveleze într-o singură persoană toată bogăția ființei sale proprii, bogăție care unește în sine ceea ce se află în chip polar despărțit. El își ușurează lucrul prin faptul că, ceea ce natura a unit, el desparte în două jumătăți, în frații Walt și Wult, după cum Goethe a procedat cu Goetz și Weisslingen, Egmont și Alba, Clavigo și Carlos, Antonio și Tasso, Prometeu și Epimetheu, Faust și Mephisto. Abia prin această despărțire, prin încordarea astfel produsă, se ajunge la dorita bogăție și dinamică a vieții, ca de pildă în „Flegeljahre“, acea sinteză dintre romantism și realism, dintre tragic și humor, gravitate și ușurință, care fac din acest roman unul dintre cele mai tipic germane. „Că pe pământul nostru nu cade nicio lacrimă de bucurie pură“, Germanul are pentru acest cuvânt al lui Fritz Reuter mai multă înțelegere decât oricare altul. Poate că în acest simț propriu sufletului german pentru legătura intimă dintre tragic și humor găsim explicația pentru ce Shakespeare a devenit mai degrabă un poet al Germanilor decât al Englezilor.

Dar epoci întregi din desvoltarea istorică a literaturii germane constau mai mult din mișcări și stări lăuntrice ale sufletului popular decât din orientările spirituale de natură cultă. Două forțe care formează adânc firea germană și-o determină, vin aici în discuție: problema religioasă și problema valorii proprii. Tensiunea momentului religios se naște din contrastul dintre moștenirea germană păgână și creștinismul venit din afară. Contradicția dintre atitudinea Germanului, pornit spre luptă de autoafirmare împotriva sortii, și doctrina îndelungei răbdări a Mântuitorului e un impuls pu-

ternic ce străbate, uneori ascuns, alteori pe față, întreaga istorie a literaturii germane dela începuturile ei până în veacul al XVIII-lea, până la luptele religioase ale lui Lessing, și scoate mereu în evidență tendința ereditară de a germaniza și asimila elementele de origine străină. Din acest punct de vedere trebuie înțeles, de pildă, contrastul dintre literatura secolului al X-lea și al XI-lea. Dincolo, o poezie religioasă în haină latină, al cărei conținut cu greu s'ar putea imagina mai inclinat spre universalitate, dar care își dibuește substanța germană, dincoace o creație literară, e drept în limba poporului, dar animată de dorul vieții viitoare, caracteristic reformei dela Cluny. Vechea mistică germană a secolului XIII-lea și XIV-lea poate fi înțeleasă numai ca o revoltă a sentimentului religios autohton, împotriva unui creștinism venit de aiurea, străin ca origine, și care acum se osificase în forma mediteraniană a Scolasticeii, un creștinism ce nu mai putea satisface setea germană de credință. Odată cu aceasta, el e modificat de duhul autohton, e interiorizat și vivificat din nou, și abia acum, ca un prolog al Reformei, e germanizat. Astfel stratificările dealungul evoluției noastre literare pot fi înțelese tot mai mult ca rezultate ale tensiunilor biologice, adică sufletești, față de care forțele spirituale apar mai mult ca unele care sunt cauzate, decât ca unele care cauzează, fiindcă influențele culturale din afară, pentru a putea fi active, presupun aderența prielnică a sufletului etnic, dar n'o cauzează. De aceea sufletul german a fost, în diferitele timpuri, accesibil influențelor străine, în diferite moduri, așa încât, în cursul evoluției istorice, epocile în care influența străină e precumpănitoare alternează cu cele în care natura originală domină, sau, ca în cazul raportului cu cultura antică, ajunge la ciocniri fecunde și la acorduri prielnice și înălțătoare.

În aceeași măsură, e contrastul dintre individ și colectivitate, încrederea în „demonul“ propriu, cum o numește Goethe, și impulsul de singularizare până la bizarerie, — gândiți-vă la Wilhelm Raabe, — înclinarea Germanului spre individualism, spre idilă și totodată conștiința mereu trează a legăturii cu un întreg superior, toate acestea sunt apariții tipic și autentic germane. Acest suflet a mișcat cele mai mari spirite germane din toate timpurile și s'a manifestat în variate forme, ca opoziție între naționalism și cosmopolitism, între poezia autohtonă și universalismul literar, între conservarea de sine și supunerea față de orice curent, între forma închisă și cea deschisă, între devenire și ființă, între persistență și transformare. Goethe trăește acest fenomen ca o criză ce-i amenință întreaga existență, îl face să oscileze între dăruirea ganimedică și îndârjirea prometeică, până când îndelunga lui modelare de sine smulge unei astfel de soarte capodopera unică a personalității sale, în care se contopește eul cu lumea, încât el poate mărturisi: „Întreaga mea ființă a fost desăvârșită în sine“.

Însăși această desăvârșire nu este statică, ci dinamică, e tensiunea cea mai înaltă sub o liniște aparentă. Că tensiunea și nu tipul constituie viața, că e vorba de mișcare sufletească, iar nu de atitudine intelectuală, nu e nicăeri mai clar decât aici și din nou la Goethe, anume în ultimele versuri din „Vermächtnis“ și în primele din „Eins und alles!“ Întâia poezie se încheie astfel:

*Denn alles muss in nichts zerfallen,
Wenn es im Sein beharren will*

cealaltă începe astfel:

*Kein Wesen kann zu nichts zerfallen,
Das Ew'ge regt sich fort in allen.
Am Sein erhalte dich beglückt!*

Logic vorbind, aceasta e cea mai desăvârșită contradicție, și totuși Goethe are dreptate. Spiritul, cu toată structura aparent rațională a versurilor acestora, nu are

putința să dea formă egal de misterioasă misterului pe care Goethe îl împlinește cu toate fazele sufletului său, acel mister al vieții, care a isbutit dela sine să fie o îmbinare de ființă și devenire. Aceeași polaritate dintre individ și comunitate stă și dedesubtul imperativului categoric al lui Kant și, totdeodată, dedesubtul idealismului german, dedesubtul concepției lui Hebbel despre tragicul, care apare, pentru el, acolo unde interesele individului se întretaie cu cele ale comunității, după cum Goethe însuș recunoaște tragicul ca un punct misterios „unde proprietatea eului nostru, libertatea pretențioasă a voinței noastre se ciocnesc cu mersul necesar al lumii întregi“. Această tensiune stă și dedesubtul mărețelor opere ale poetului și gânditorului, care a întrevăzut și a plâsmuit acest raport de polarități ca ceva biologic, vreau să numesc romanele lui E. G. Kolbenheyer, care înfățișează pe marele singuratec Paracelsus ca pe un desăvârșitor a ceea ce vine dela strămoși și tinde, peste veacuri, către împlinire. Cu aceasta, poesia devine expresia acelei întoarceri etnice dela eu la noi, a conștiinței că individul capătă valoare și însemnătate numai atunci când prin el se revelează ceva mai mare decât el și că el e conștient de această tensiune ca de o fecundă îndatorire, pentru care lirica avântată a lui Carossa găsește versurile admirabile:

*Ja, wir sind Wiederhäll ewigen Halls.
Was man das Nichts nennt, ist Wurzel des Alls.
Aber das wollen wir mutig vergessen,
Wollen die Kreise des Daseins durchmessen.
Was hier nicht gebunden wird, ist nirgends gebannt.
Wie weit eine Liebe sich spannt
In die Zeit, in die Tat, in das Glück ihrer Erde,
So tief wird sie zeugen im ewigen Werde.*

GOETHE
H E G I R Ă

IN ROMANEȘTE

DE

ION PILLAT

Nord, Apus și Sud stau țândări,
Tronuri cad, cutremur dă'n țări
Tu la Răsărit mai scapă,
Vânt patriarcal te-adapă!
Tânăr: bea, sărută, cântă
Apa vieții de te încântă.

Colo'n dreaptă așezare,
Nașterilor de popoare
Le-oiu pătrunde-adânc isvorul
Ce le dă Limpezitorul.
Legi cerești în grai primiră,
Capul nu și-I zăpăciră.

La strămoși se închinară,
De-alți stăpâni nu se legară.
Colo tinerețea-mi fie,
Gândul sterp, credința vie,
Unda grea de har e vorba
Căci a fost rostită vorbă.

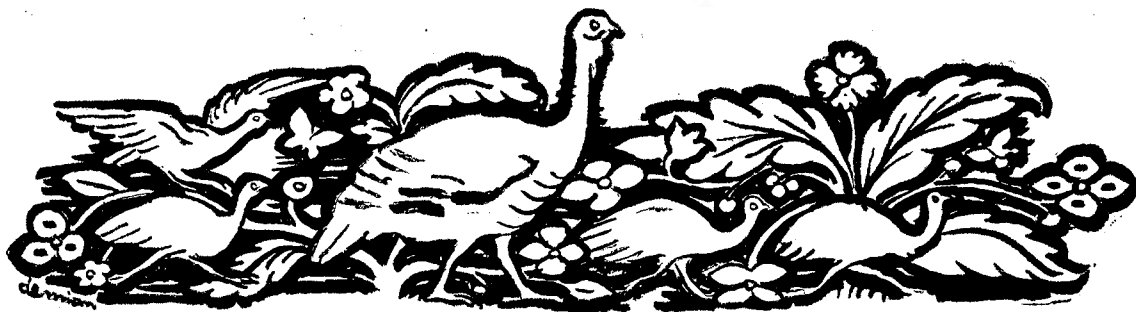
Vreau păstori să mă oprească,
Oaze să mă răcorească
Și să vând din zare 'n zare
Mirodeni, cafea, covoare ;
Să bat drumurile toate
Din pustiuri la cetate.

Mă alină 'n stânci, pe vale,
Hafis, cântecele tale.
Călăuz cu voe bună
Pe catâr înalt să spună,
Stelele să le aprindă,
Hoții spaima noastră prindă

Vreau la hanuri, feredee,
Hafis, gându-ți sfânt să-mi stee;
Mândra când năfrămi desbracă,
Păr chilimbariu de-i joacă,
Doru'n șoaptă tremurată
Chiar pe-o Huri o îmbată.

De mai pismuiți și asta,
De batjocoriți — spun basta !
Viersuri de poet la poarta
Raiului și-încearcă soarta,
Bat mereu plutind ușoare
Veșnicia s'o măsoare.

UNIVERSITATEA IN GERMANIA NOUĂ

DE

HERBERT SCURLA

CONSILIER IN MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, BERLIN.

Revoluțiile sdruncină toate tărîmurile vieții omenеști și le transformă după legile, în virtutea cărora ele înșile au apărut. Orice compartiment al vieții colective sau individuale trebuie să se verifice în fața noilor forțe, ce au devenit noua realitate. Spiritul nou depășește vechile forme și conținuturi, care trebuie să devină expresia valabilă a noii concepții de viață, ce se impune; altfel sunt sfărîmate. Căci revoluțiile sunt manifestarea unui principiu spiritual, care întemeiază o nouă ordine a conviețuirii omenеști.

Contactul dintre învățămîntul superior german și realitatea național-socialismului a fost și este, deci, o urmare necesară și inevitabilă a revoluției germane. Dacă însă acest contact a fost hotărîtor pentru existența sau inexistența învățămîntului superior ca armonie între profesori și studenți și ca for suprem de cultură pentru întreaga națiune, cauza stă în lipsa unui conținut lăuntric și în împrejurările exterioare, care caracterizau școlile superioare germane mai înainte de a se impune concepția național-socialistă. De câteva decenii școala superioară germană se afla într'o criză latentă. Ea nu avea nici o temelie comună pentru diferitele ramuri de știință unite în ea, nici o idee călăuzitoare nici chiar un scop obligator, care i-ar fi îndreptățit aspirația de a fi *universitas*. Aceasta nu înseamnă însă că din sânul ei n'au ieșit contribuții, ce-au fost de neprețuită valoare pentru evoluția omenirii. Nu e nevoie să dovedim că științele naturale, medicina și tehnica datorează într'o extrem de mare măsură descoperiri și cercetări noi mai ales școlilor superioare germane. Dar avântul științelor naturale, fără pereche în istoria culturii, a deschis drum pozitivismului și în domeniul științelor spirituale, provocând o separare și o individualizare a domeniilor de specialitate, care au sfărâmat cadrul acelei *universitas* și au avut ca urmare îngrămădirea la un loc a mai multor specialități, fără nici o legătură între ele. Filozofia își pierduse poziția ei centrală în mijlocul științelor, poziție pe care și-o câștigase după înfrângerea dogmatismului medieval. Idealismul german a influențat în mare măsură forma universității moderne, căci una din roadele acestei mișcări este și crearea universității ca o instituție de stat cu drepturi corporative, acea formă a școlii superioare germane, care și-a aflat expresia, exemplară până dincolo de hotarele Germaniei, în întemeierea universității din Berlin, la 1809. Desigur influențele acestei

epoci s'au întins până în zilele noastre prin opera unor oameni ca Wilhelm von Humboldt și I. Gottlieb Fichte. Dar nici idealismul german nu reușise să dea acestei *universitas* o concepție unitară și prin aceasta, o unitate interioară. „Dacă știința se complăcea tot mai mult într'o activitate bogată în rezultate de amănunt, dar în genere lipsită de conținut, această evoluție era urmarea faptului că, în vremea când s'a născut știința modernă, problema raportului dintre știință și o credință premergătoare ei a rămas nesoluționată”. (Bernhard Rust).

Lipsei de unitate internă a școlii superioare germane îi corespundea insuficiența legăturii ei cu evoluția spirituală și politică a poporului german. Dogma ei liberalistă despre independența științei a avut ca urmare o subestimare a realității. Prăpastia dintre idee și realitate ducea școala superioară germană la o izolare, care o așeza în afară de hotărârile de viață și de viitor ale poporului și nu-i mai lăsa puțința de a da tineretului răspunsul la pasionantele întrebări care-l frământau.

Poziția școlii superioare în complexul statului a accentuat și mai mult această criză. Până aproape în vremea noastră, o singură universitate fusese întemeiată ca universitate a Reichului, și anume cea mai veche școală superioară germană, Universitatea întemeiată la 1348 de Carol al IV-lea la Praga. Celelalte școli au fost, sau mai sunt încă, fundații ale diferitelor provincii sau orașe. E drept că în acest fapt rezidă cauza aceluși viu aspect atât de variat și a legăturii atât de strânse a școlilor superioare cu ținutul lor, dar totodată aci e și cauza îngustimii orizontului lor și a lipsei de legătură cu comunitatea întregului popor. În timp ce în Franța, încă din secolul 19, universitatea devine o instituție de stat fără drepturi corporative, în Anglia tipul medieval dela Oxford și Cambridge degenerază în vremea capitalismului, într'un instrument plutocratic al faimoasei *Society*, iar în America școlile superioare devin, prin susținerea capitalistă, niște instituții particulare fără libertate, universitatea germană deveni o instituție de stat, păstrându-și însă dreptul ei academic de auto-administrare și îndrumare. Susținătoarele acestor instituții de stat erau provinciile, nu Reichul. Astfel, în fața școlii superioare germane cu grijile și dorințele ei, nu stătea o voință politică unitară, ci mulțimea autorităților provinciale. Republica dela Weimar n'a schimbat nici ea întru nimic această stare de lucruri; soanta învățământului superior se hotăra, ca și mai înainte, de către cele zece administrații culturale ale provinciilor.

Conferința interuniversitară — contactul între referenții universitari ai provinciilor cu participarea Reichului — nu avea nici competența constituțională nici autoritatea politică pentru a asigura Reichului o influență asupra politicii universitare. Însăși provinciilor le lipsea înțelegerea și voința pentru realizarea unei unități. Școlile superioare se dezvoltau, de aceea, la întâmplare, fără nici o legătură cu necesitățile politice generale, sub influența întrecerii de a-și acapara profesorii cu mare renume și a-și adăuga noi domenii de cercetare.

Apariția concepției naționali-socialiste rezolvă criza totală a școlii superioare germane, care ar fi adus desigur prăbușirea întregii organizații universitare dacă Reichul, ca singurul reprezentant valabil al unității statale, cu mână autoritară și plină de grije, n'ar fi creat condițiile ca universitatea și știința să-și poată câștiga, prin proprii puteri, locul care le aparține în comunitatea națională.

Printr'o decizie a Președintelui Reichului din 1 Mai 1934 a fost creat un Minister pentru știință, educație și cultura poporului, în ale cărui atribuțiuni intră întreaga educație, cultură și activitate școlară. Prin decizia din 11 Mai 1934, Cancelarul hotărî tre-

cerea problemelor, ce aparțineau până atunci ministerului de interne al Reichului, asupra Ministerului culturii, și anume pe tărîmul științei: toate chestiunile de știință chiar și relațiile lor cu străinătatea, Institutele de fizică și tehnică, Institutul de chimie și tehnică, Institutul de cercetări asupra mișcărilor seismice, Institutele de știință importante pentru întregul Reich, din țară și din străinătate, bibliotecile științifice, Institutul de cercetări etnografice, Institutul arheologic; iar pe tărîmul educativ și școlar: chestiunile universitare și organizațiile studentești.

Instituirea Ministerului educației era expresia voinței Reichului și a mișcării naționali-socialiste de a lua sub ocrotirea lor modelarea în stil nou a întregii educații. Școlile superioare înșile n'au trecut, prin această decizie, în administrația statului. În vechiul Reich sunt și azi în grija provinciilor, și abia prin măsuri ulterioare vor fi trecute în directă administrație a Reichului. Pe toate tărîmurile principale ale vieții universitare statul a luat în mîna sa — după cum se va arăta pentru fiecare caz — noua transformare și conducere. De o însemnătate hotărîtoare e faptul că, prin uniunea personală a Ministerului Reichului cu Ministerul prusian pentru știință, educație și cultura poporului, — cu alte cuvinte prin contopirea noii autorități a Reichului cu administrația universitară a celei mai mari provincii germane — cel mai mare număr de școli superioare a trecut practic în sarcina Reichului. Tot astfel școlile prusiene de specialitate ca Academia minieră, Academia de comerț, Academia de silvicultură etc., care nu erau administrate de Ministerul prusian, al culturii poporului, ci de diferitele ministere speciale, au fost luate în anii din urmă în administrația școlilor superioare.

Până aci unificarea administrativă a școlilor superioare a fost oarecum și o centralizare a învățămîntului superior. Această evoluție a suportat o întorsătură de însemnătate capitală prin reîntoarcerea în Reich a Austriei, prin instituirea Protectoratului Boemiei și Moraviei și prin încorporarea teritoriilor germane din răsărit și din apus. În pornirea de reclădire a Reichului, au fost subordonate Ministerului educației Reichului școlile superioare din Austria și din țara Sudeților. Spre deosebire de provinciile din vechiul Reich, în nouile teritorii nu mai există o administrație proprie a universităților. Pentru asigurarea administrației de stat în școalele superioare din ținuturile alipite, ministrul Reichului a numit așa ziii curatori, care-i sunt direct subordonați; totodată ei sunt și colaboratori în chestiunile de specialitate ai Reichstatthalterului. Drepturile Reichstatthalterului în ce privește chestiunile universitare se mărginesc numai la acelea de informare și stimulare, fără niciun drept de a da indicațiuni.

Tot astfel universitatea germană din Praga și școlile tehnice din Praga și Brünn au trecut dela 1 Septembrie 1939 în administrarea Reichului; tot astfel s'a procedat cu școala tehnică superioară și Academia de medicină din Danzig, ca și cu Universitatea Reichului deschisă la 20 Aprilie 1941 cu ocazia zilei de naștere a Führerului. Tot așa Universitatea din Strassburg, care-și va începe peste câteva zile activitatea, este acum universitate a Reichului.

Aceste măsuri, care fac parte din sfera de reforme a Reichului, arată evoluția, la capătul căreia se va afla un sistem organizat de școli superioare, iar din punct de vedere administrativ, realizarea acelei unități a lor, care-și va găsi desăvârșirea după numărul, locul și felul diferitelor tipuri de școli superioare. Intemeierea Universităților Reichului din Posen și Strassburg, plănuierea Cetății universitare din capitala Reichului, întemeierea unei noi politehnici la Linz sunt deasemeni etape ale acestei evoluții. Tot acelaș lucru l-a urmărit și contopirea școlilor superioare din Prusia încă din

1934, cu scopul de a le desbrăca de caracterul restrâns de specializare, pentru a fi încadrate ca facultăți ale universităților din Berlin și Bonn. Din aceleași motive s'a făcut și încadrarea școlii superioare de comerț din Mannheim în universitatea din Heidelberg și a școlilor superioare de silvicultură din Münden și Tharand în universitățile din Göttingen și Dresda.

Există azi în Reich 60 de școli superioare și anume: 29 universități, 15 școli tehnice superioare (afară de cea din Linz), 4 școli comerciale superioare, 1 școală superioară de silvicultură, 3 școli superioare de agronomie, 2 școli superioare de medicină veterinară, 3 academii miniere, 2 academii de medicină și o academie de stat.

Conturând astfel sfera de influență a administrației de stat asupra învățământului superior și arătând totdeodată condițiile formale ale amestecului conducerii politice în criza prin care el a trecut, lucrul acesta nu poate avea ca efect reînnoirea dela sine a școlii superioare. Nici actele de administrație din pantea statului, nici măsurile organizatoare, nu pot închide prăpastia dintre știință și credință, nici nu pot soluționa încordarea dintre idee și realitate. Răspunsul la apelul adresat de concepția național-socialistă școlii superioare depinde de știință și de reprezentanții ei. Administrația — serviciul din ministerul Reichului pentru știință, educație și cultura poporului — are obligația „de a arăta științei germane problemele a căror rezolvare e necesară și de a-i asigura drumul liber pentru a le putea soluționa, de a înlesni și stimula conlucrarea diferitelor institute și de a asigura utilizarea rezultatelor obținute“ (von Rantzau).

Era deci mai întâi nevoie să se asigure școlilor germane superioare drumul liber spre reînnoire ca și drumul spre popor, ceea ce însemna totodată că aceste școli superioare să se deschidă pentru toate elementele capabile ale națiunii. Dacă în ansamblul vieții de stat, și în acela al școlii superioare, legea din 7 Aprilie 1933 pentru reforma aparatului funcționăresc, a adus cu sine înlăturarea dușmanilor statului și a adversarilor noiei concepții, și dacă prin aplicarea cerințelor rasiale ale național-socialismului s'a început înnoirea interioară și exterioară a universităților, legea privitoare la concedierea și mutarea profesorilor universitari, din 21 Ianuarie 1935, a trebuit să contribuie la desăvârșirea acestui drum și să facă posibilă luarea de măsuri pentru un timp de tranziție, când trebuia stăvilită creșterea nesistematică a școlilor superioare, în limita cerută de nevoile Reichului. Astfel a fost creată posibilitatea — trecându-se peste toate considerentele de delimitare a poziției legale a profesorilor universitari — de a se muta un profesor dela o școală superioară la alta printr'un simplu act de administrație și de a pensiona înainte de vreme profesorii, ale căror catedre, în cadrul acestei reînnoiri, trebuiau să primească o altă formă. Unele evoluții greșite din epoca de concurență a școlilor superioare din provincii au putut fi rectificate, numiri făcute pe nedrept din acea epocă au putut fi contramandate și unele inflații în numirea de titulari în domenii speciale, lichidate. Totodată a fost stimulată dezvoltarea unor specialități, ce fuseseră neglijate, sau au fost create altele noi, ce se cereau acum. O sistematizare inteligentă, fără a se ține seama de chestiuni personale, și o ridicare a capacității de muncă a fost în acest fel facilitată și a asigurat totodată o întinerire a corpului profesoral; amploarea acestui lucru o dovedește afirmația că în primii 6 ani de politică universitară a Reichului, 45% din totalul posturilor au fost ocupate de elemente noi.

Ca să poată aplica aceste măsuri excepționale, Ministrul Reichului pentru știință, educație și cultura poporului a unit în mână sa toate competențele pentru formarea și completarea corpului profesoral al școlilor superioare: lucrările pregătitoare ale chemării unui profesor universitar în rândul funcționarilor statului, chemarea și con-

cedierea lui, numirea profesorilor onorifici și extraordinari, împărțirea și retragerea docențelor și a diferitelor însărcinări și numirea și concedierea lectorilor. Această reglementare din 23 Februarie 1935 a fost lărgită prin stabilirea situației legale a profesorilor universitari și prin asigurarea formării tinerei generații științifice, după cum vom arăta și în altă ordine de idei.

Școala superioară ar putea fi pusă în posibilitatea de a rezolva problemele ce i se pun, numai dacă aceste măsuri de ordin administrativ ale statului ar fi completate printr'o reformă a autoadministrației academice, pentru a corespunde noii realități. O nouă constituție universitară se poate avea însă abea la sfârșitul și nu la începutul unei astfel de evoluții. Liniile călăuzitoare pentru unificarea constituției și administrației universitare, dela 1 Aprilie 1935, nu reprezintă deci un nou drept definitiv al școlilor superioare germane, ci se mărginesc doar să creeze preliminarile pentru înnoirea lor, înlocuind principiul senatului cu cel al conducătorului, asigurând o mai strânsă legătură între școala superioară și național-socialism. Prin această lege școala superioară se împarte în: organizația docenților și organizația studenților. Organizația docenților se compune din toți profesorii și asistenții școlilor superioare; alături de ea se află organizația provincială a docenților național-socialiști, care nu e membră a școlii superioare. Conducătorul organizației docenților e numit de către ministru după avizul rectorului și al conducătorilor organizației docenților din ținut. Organizația studențească cuprinde pe toți studenții de origine germană cu limba maternă germană, fără a ține seama de cetățenie, înfăptuind astfel o dorință pentru realizarea căreia tineretul german a luptat neîncetat dela războiul mondial încoace. Conducătorul universității este rectorul; el stă în fruntea autoadministrației academice. El e subordonat direct ministrului care îl numește și e răspunzător numai față de acesta. Alături de rector stau prorectorul și decanii facultăților, care sunt numiți de ministru după propunerea rectorului. În mod practic acestea sunt drepturi, care în linie justă aparțin ministrului, fiind între timp remise rectorului. Senatul nu mai este decât un organ consultativ al rectorului; din el fac parte: prorectorul, decanii facultăților, conducătorul organizației docenților, conducătorul studenților și încă doi profesori universitari numiți de rector. Facultățile sunt purtătoarele lucrărilor de specialitate; decanul are spre sfătuire — de exemplu în chestiunile de numiri — consiliul format din profesorii facultății și doi profesori extrabugetari, numiți de conducătorul organizației docenților.

Alături de autoadministrația condusă de rector stă administrația provincială, care deține mai ales dreptul de supraveghere al statului față de autoadministrația universitară și se ocupă în cele din urmă cu administrarea bunurilor. La unele școli superioare, chiar la unele din vechiul Reich, s'au păstrat în anumite chestiuni vechile regule provinciale, pentru că și aici adevărata unificare va avea loc abea după preluarea tuturor școlilor superioare în administrația statului. În noile provincii ale Reichului și în administrarea școlilor superioare din Protectoratul Boemiei și al Moraviei a fost creat — după experiența administrației prusiene, dar ținând seama de situația legală a Reichstatthalterului și a necesității unei legături strânse a universității cu provincia ei — funcțiunea de curator „ca un organ nemijlocit al unei administrații a școalelor superioare“ (Ministrul Rust). Curatorul școlilor superioare trebuie, trecând peste dreptul de supraveghere al statului, să îndrumeze școala superioară în afară de autoadministrația academică și să asigure legătura dintre ea și Reichstatthalter, al cărui consilier în chestiuni universitare este.

În timp ce constituția universitară și administrația, din motivele arătate, nu au fost încă codificate, situația profesorului și-a găsit o reglementare unitară. Nevoia de

a da profesorului siguranța necesară pentru a-și împlini misiunea de dascăl și cercetător, a precipitat această măsură, ca și necesitatea de a asigura școlilor superioare o generație tânără de oameni de știință, care să corespundă năzuințelor de realizări științifice, să aibă aptitudini pedagogice, tărie de caracter și să fie oameni de încredere din punct de vedere politic. Deoarece chestiunea cea mai importantă în administrația de stat și în autoadministrație, este chemarea de noi profesori universitari, a fost stabilit un procedeu unitar, care să unească într-o responsabilitate comună statul, universitatea și mișcarea naționaliștilor. La ocuparea unei catedre vacante sau nou create, decanul facultății trimite rectorului, cu colaborarea consiliului facultății, propunerile sale sau ia atitudine față de propunerile făcute de ministru rectorului, care, în calitate de conducător responsabil, trebuie să se pronunțe și să supună raportul general ministrului, prin curator sau prin administrația provincială a școlilor superioare, care are dreptul să se pronunțe și ea. Ministrul prezintă Führerului, cu colaborarea șefului cancelariei partidului, propunerea de numire sau procedează la chemarea unui profesor deja numit din aceiași categorii.

Drepturile legale ale profesorilor școlilor superioare se conduc după prescripțiile legii privitoare la organizația funcționarilor germani din 27 Ianuarie 1937. Se înțelege dela sine că și pentru profesorii universitari se pune condiția originii etnice germane sau de sânge înrudit și aceea de a fi om de încredere din punct de vedere politic. Dreptul comun al funcționarilor a avut nevoie de unele completări ținându-se seamă de situația profesorilor universitari, modificări care se bazează la rândul lor pe complexul de probleme pe care-l pune știința, probleme incomparabile cu celelalte domenii de activitate. Recunoașterea acestui fapt, care nu însemnează o situație privilegiată, ci o situație deosebită, dă dovadă de marea prețuire, pe care o arată statul naționalștilor științei și reprezentanților ei. Astfel legea asupra raporturilor legale ale profesorilor dela școlile superioare, din 9 Aprilie 1938, cu completarea specială din 10 Iunie 1939, garantează mai ales conclucrarea profesorului la întrebuintarea ca profesor bugetar, deoarece înlocuiește obicinuita posibilitate de mutare ca funcționar, aducând în locul ei chemarea efectuată cu consimțământul profesorului universitar. Dreptul profesorilor școlilor superioare nu cunoaște starea de punere în disponibilitate. În locul pensionării, trece concedierea. Profesorul nu-și încetează funcțiunea odată cu atingerea limitei de vârstă; bucurându-se de același salariu, bătrânul învățat își încetează ce-i drept activitatea de profesor, dar ca cercetător rămâne să slujească mai departe științei. Într'un mod asemănător, legea din 17 Februarie 1939 asupra salarizării profesorului angajat la o școală superioară face să se cunoască poziția legală deosebită a profesorului, fiindcă ea îngăduie anticiparea gradatiilor ca și adăugarea de suplimente de leafă pentru vechime și adausuri pentru completarea salariului de bază în interesul câștigării și păstrării profesorilor eminenți. Importanța deosebită a acestei legi este că, în locul legilor celor nouă provincii, se aplică o salarizare unitară tuturor profesorilor, care ușurează schimbul de profesori între școlile superioare, dar mai ales îl așează pe profesorul universitar german în situația ca, fără griji financiare, să-și închine întreaga putere de muncă funcțiilor sale didactice și științifice. Pe de altă parte legea cuprinde, pe lângă salarizarea profesorilor ordinari, și dispozițiuni privitoare la docenții și asistenții științifici și la funcționarii asimilați acestora. Această reglementare a salarizării generației de pregătire științifică pentru formarea profesorilor aduce o contribuție extraordinară a statului și a poporului la câștigarea de forțe capabile pentru știința germană. „Atragerea și stimularea elementelor tinere, întrebuintabile, din punct de vedere științific, politic și al caracterului, pentru recrutarea viitorilor profe-

sori trebuie să fie fără discuție o îndatorire a comunității, și rezolvarea ei neîntârziată este o chestiune vitală pentru școala superioară". (Huber-Senger).

Revoluția germană și efectele ei dau fiecărui membru al comunității naționale obligații extraordinare; sporirea calității lucrului este și rămâne o chestiune de prim ordin. Aceasta se referă în primul rând la pregătirea tinerelor elemente academice, dela care comunitatea așteaptă în orice situație realizări superioare, și mai ales dela educatorii săi. Alegerea elementelor tinere, dintre care se vor recruta profesorii și cercetătorii academici cere de aceea grija cea mai mare cu putință și o drămuire din partea statului în conlucrare cu partidul și cu sprijinul tuturor organelor școlii superioare și cu răspunderea specială a rectorului. Totodată chestiunea pregătirii elementelor tinere, dintre care se va recruta corpul profesoral nu este numai o problemă calitativă, ci și una cantitativă, deoarece situația deosebită a profesorului și a cercetătorului are nevoie de un larg fundament pentru alegerea aspirațiilor potriviți din punct de vedere al specializării și al caracterului. Dacă profesiunea de profesor universitar suferă de insuficiență de cadre, adică dacă efectivul disponibil nu corespunde acestei profesii deosebite, atunci sporirea capacității de creație a colectivității naționale e în cea mai mare primejdie.

Cunoscând această situație, statul național-socialist a luat o serie de măsuri de cea mai largă însemnătate pentru creșterea capacității de creație a școlilor superioare spre asigurarea complectării corpului profesoral. Dacă legea de salarizare a corpului didactic universitar servește între altele latura economică a acestei probleme, regulamentul de abilitare, regulamentul privitor la asistenți și la pregătirea elementelor tinere asigură alegerea din punct de vedere calitativ și cantitativ. Oricât de însemnată ar fi această reglementare, se potrivește și aci constatarea generală, că măsurile de stat nu pot fi în nici un caz determinante pentru reînnoirea școlii superioare. Alegerea celor mai capabile elemente din sânul tineretului este mai mult obligația plină de răspundere, pe care o are autoadministrația academică față de comunitatea națională.

De această chestiune ține seama și regulamentul de abilitare în forma nouă dela 17 Februarie 1939. Chiar prima formă dela 13 Decembrie 1934 a despărțit abilitarea de împuternicirea ca profesor. Ultimul amendament a asigurat, afară de accelerarea procedurii, situația conferențiarilor și în privința drepturilor de funcționari, prin încadrarea lor ca extrabugetari fără definitiv.

Regulamentul de abilitare a înlocuit în Germania slujba de conferențiar particular. Ea desparte câștigarea titlului de doctor abilitat de situația de profesor, cu intenția de a ușura, prin abilitare, unui cerc larg de elemente tinere posibilitatea dovedirii capacității științifice și prin aceasta să creeze o bază largă pentru alegerea de specialiști. Abilitarea, care se face pe baza unei lucrări științifice și a unei discuții științifice, ca și printr'o probă didactică publică, privește numai facultatea. Titlul de doctor abilitat îl poate primi orice element academic, fără a se ține seama de necesitățile didactice. Numirea ca profesor, însă care trebuie să corespundă necesităților, se face de către minister. Această numire are ca urmare dreptul de a exercita activitatea didactică într'un domeniu precis al științei și e legată de numirea ca docent. Pentru numire se cere candidatului, pe lângă obținerea titlului de doctor și a trecerii probei didactice publice, să fie apt pentru a deveni funcționar în sensul legii funcționarilor germani și participarea cu succes la o tabără a Reichului pentru funcționari.

După ce situația asistenților a căpătat, prin legea din 13 Iunie 1935, o prealabilă unificare în cadrul Reichului, s'a sigurat, cu efect dela 1 Aprilie 1939, (decizia privitoare la situația legală a asistenților și a elementelor de formare științifică dela școlile

superioare germane) prin legea Reichului privitoare la asistenți din 1 Ianuarie 1940 încă o contribuție însemnată pentru asigurarea unui număr suficient de elemente, pentru a deveni profesori la școlile superioare. Deciziunea vrea să rezerve locurile de asistenți, care sunt deasemeni funcționari extrabugetari fără definitivat, elementelor tinere și să împiedece orice blocare a acestor locuri de către asistenții îmbătrâniți. Asistent nu poate fi decât numai un element academic tânăr care, afară de unele cazuri speciale, a promovat specialitatea sa și care are o pregătire în școala superioară și o pregătire practică de cel puțin 6 ani și jum. și împlinește cap. 25 și 26 din legea privitoare la funcționarii germani. Numirea se face de către curator sau, dacă nu există această funcție, de către rector, pe timp de doi ani și poate fi prelungită o singură dată, fără îngăduința ministerului, pe un termen de încă doi ani. Deciziunea reglementează mai departe și angajarea de personal științific auxiliar necesar, pentru care nu se cere absolvirea unui ciclu universitar complet, ca și a asistenților voluntari, care sunt angajați în mod provizoriu pentru a îndeplini oficiul de asistent, ambele categorii în baza unor contracte particulare.

Atât alegerea cât și numirea acestor elemente tinere nu poate fi făcută decât numai în strânsă înțelegere cu rectorul care este deasemeni obligat să-l consulte pe conducătorul uniunii docenților și, dacă nu sunt una și aceeași persoană, și pe conducătorul organizației provinciale a docenților. Intervenția demnitarului mișcării național-socialiste e în mod deosebit necesară aici pentru a îndepărta dela început elementele nepotrivite din punct de vedere politic.

Deoarece admiterea în cariera profesorilor universitari e condiționată numai de capacitate, realizări și atitudine, iar nu de starea socială și de situația materială, stimularea științifică trebuie să înceapă chiar dela viitorii docenți. Acestei cerințe îi corespunde încurajarea elementelor în formație, încurajare ce trebuie să asigure posibilitatea unei acordări de ajutoare suplimentare în situații excepționale pentru asistenții și docenții ce îndeplinesc funcțiuni principale. Această contribuție nu este o chestiune caritativă ci o datorie și o necesitate a politicii de stat; căci ea servește numai la încurajarea personalităților ce tind spre ocuparea postului de profesor sau spre realizarea diferitelor lucrări științifice sau spre împlinirea unor deosebite necesități științifice.

Intr'un sens mai larg chestiunea asigurării elementelor de complectare a cadrelor profesoratului este numai o parte a chestiunii asigurării elementelor academice. Școala superioară este forul cel mai înalt de cultură al întregului popor. Acest lucru determină și grija Reichului pentru școala superioară și pentru tineretul studențesc. În timp ce, după luarea puterii, numărul prea mare de posturi academice și de școli superioare, ca un efect al șomajului, a silit să ia măsuri trecătoare de restrângere a numărului de studenți la intrarea în universități, cei 8 ani de conducere național-socialistă au produs o extraordinar de mare necesitate de elemente academice de tot felul. La aceasta se adaugă constatarea că față de cei 150.000 de studenți la școlile superioare de știință din Germania mică în semestrul de vară din 1932, numărul a scăzut în ultimul semestru înainte de izbucnirea războiului, adică în vara lui 1939, la 72.500 de studenți la școlile superioare de știință din Germania mare. Cerințele crescând pentru pregătirea specială, angajarea studenților la muncile agricole, ca ajutători la strângerea recoltelor și ca angajați în fabrică, activitatea educativă a conducerii studențești a Reichului pe principii național-socialiste, s'au întâlnit cu cerințele serviciului de muncă, ale serviciului militar și cu chestiunea importantă a necesităților politice demografice de a asigura tineretului academic posibilitatea întemeierii din

vreme a unei familii. Administrația școlilor superioare se afla și se mai află încă în această privință în fața uneia dintre cele mai grele probleme, spre rezolvarea căreia tinde împreună cu conducerea studențimii Reichului, în calitate de for suprem de conducere a întregii studențimi. Măsurile ce-au fost luate până acum nu au putut să-și dea pe deplin roadele din cauza războiului; dar și ele dovedesc atitudinea conștientă a Germaniei naționali-socialiste față de răspunderea ce-o are față de știință și școala superioară.

Imprejurările arătate au determinat o refacere a studiilor, care nu putea neglija însă nici situația școlilor superioare, de a pune știința primitivă într'un raport organic cu realitatea și totodată de a încerca să scoată și pe studenți din cadrul restrâns al unei specializări, spre a-i conduce în cadrul larg al unității științei. Specialitate după specialitate au primit, corespunzător acestei necesități, reguli privitoare la studii și diplome. Linii de îndrumare pentru fiecare ramură de studiu trebuie să mijlocească studenților drumul spre cuprinsul larg al științei. Noi domenii de specialitate, care au ieșit din adâncul mișcării naționali-socialiste ca preistoria și istoria veche, etnologia, biologia, științele militare, sau acele care corespundeau situației noi a Reichului în lume, ca acele referitoare la străinătate, au trebuit să fie introduse în universitate cu chibzuială.

De însemnătate deosebită a fost și rămâne deschiderea universității pentru toți tinerii germani dotați și sărguincioși și grija pentru asigurarea unei generații de calitate și suficientă ca număr. Acum ca și mai înainte, drumul normal de intrare în școlile superioare trece prin școlile secundare. Corespunzător punctului 20 din programul NSDAP-ului, au fost create sau lărgite în ultimii ani o mulțime de posibilități de a permite elementelor celor mai dotate și sărguincioase primirea unei educații mai înalte și prin aceasta deschiderea drumului spre funcțiuni de răspundere, fără a se ține seama de situația materială și cultura primitivă. Admiterea la studiu fără diploma de bacalaureat, prin așa zisul examen de capacitate, permite elementelor foarte dotate, care trebuie să fi împlinit 25 ani și să fie recomandate de persoane capabile să-și dea avizul, posibilitatea de a păși la studiul unei anumite specialități. Acest examen special de maturitate permite absolvenților școlilor de specialitate să-și continue studiile la școala superioară. Din însărcinarea ministerului Reichului pentru educație, conducerea studenților Reichului a organizat acest curs de pregătire al bursei Lange-marck, prin care tinerii între 18—24 ani, încercați din punct de vedere politic și cu aptitudini speciale pentru studiu, cari din cauze financiare sau alte cauze n'au putut da examenul de maturitate, să fie pregătiți într'o durată de 1 an și jum., și care să se încheie cu examenul de aptitudine pentru a trece într'o școală superioară.

Printr'o decizie a Ministerului educației dela 5 Martie 1941 s'au creat celor, care iau parte la război, alte avantagii în vederea intrării în universitate și pentru depunerea examenelor academice sau de stat, ținându-se seama mai ales de cei răniți. Prin scurtarea sau prin comprimarea studiului nu s'ar fi adus nici un serviciu nici celor ce iau parte la război și nici poporului german, fiindcă astfel de măsuri ar vătăma realizărilor în domeniul studiului și în servicii; deaceia ministerul educației a hotărât, prin decizia din 20 Aprilie 1941 cu efect dela 1 Aprilie 1941, privitoare la nevoile deosebite de continuarea studiilor celor ce iau parte la război, un ajutor însemnat și durabil care să asigure tuturor fiilor Germaniei, cari luptă pe front pentru viitorul Germaniei și al Europei, și femeilor și copiilor eroilor, cari și-au dat viața pentru Führer și Reich, posibilitatea unei educații temeinice, corespunzătoare tuturor cerințelor. Măsurile prevăd, în raport cu starea răniților și durata participării la război, pe

lângă alte încurajări de studii și scutiri de taxe, burse dela 50—100 R. M. pe lună. Acestea sunt expresia recunoștinței poporului german și a conștiinței că cei mai viteji dintre fiii săi vor fi și cei mai capabili în timp de pace.

Pentru a cuprinde la un loc toate mijloacele de stimulare a tinerei generații academice sub o conducere unitară, s'a format prin legea din 6 Ianuarie 1938, din instituțiile apărute încă în epoca de ajutorare a studențimii de după război, instituția Ajutorului de stat pentru studenții dela școlile superioare și de specialitate, cu obligația de a se îngriji de starea materială și de sănătatea lor. Această instituție de drept public este o organizație a autoadministrației studențești. Conducătorul ei e conducătorul studențimei Reichului. În centrul preocupărilor stă îndrumarea elementelor spre diferitele ramuri prin serviciul de sfătuire și prin alegerea și încurajarea tinerilor naționaliști capabili, fără a se ține seama de starea lor socială și posibilitățile lor financiare.

Și aceste măsuri pentru stimularea studiului universitar sunt numai o parte din drumul spre țel, pe care școala superioară viitoare a Reichului vrea să-l deschidă celor mai buni fii și fiice ale sale fără nici o piedecă de ordin material căci: „Școlile superioare germane trebuie să devină girantele și purtătoarele evoluției științifice pentru a asigura poporului german pe toate tărâmurile științei, o poziție de frunte, care e atât de necesară pentru împlinirea planurilor de viitor ale Fühnerului și pentru educarea poporului nostru în conjunctura actuală și viitoare”. (Dr. Mentzel).

Contribuția principală a naționaliștilor pentru școala superioară și pentru știință n'o formează măsurile diferite sau planurile largi ale statului, care au asigurat drum liber elementelor creatoare spre realizări noi, ci contribuția importantă este că această revoluție germană a dat științei germane o misiune, pe care nimănui nu i-o mai poate lua și că i-a dat „un centru viu, plin de obligații”. (Ministrul Rust). E de mirare că critica străină s'a îndreptat mai puțin în contra acestei reforme interioare, cât mai ales în contra măsurilor statului pentru reclădirea școlii superioare. „Ceea ce a făcut statul național socialist a făcut din dreptul străvechiu ce-l are națiunea asupra modelării vieții ei după legile-i proprii”. (Min. Rust).

Cel care în Germania a fost îndepărtat dela catedră, n'a fost îndepărtat ca reprezentant al științei ci ca adversar al unei concepții politice, sau fiindcă după sânge sau după felul său de a fi nu ne aparținea și deci era incapabil să creeze conform spiritului german. Adevăratele mari tradiții ale științei germane au fost reînnoite prin spiritul național socialist. În unitatea dintre cercetare și predare, și în libertatea științei, trăesc mai departe cele două principii ale lui Humboldt, după ce au fost eliberate de rătăcirea liberalistă. Dacă noi am pus ca temelie a reînvierii științei legătura ei cu realitatea națională, nu am împlinit prin aceasta o cerință a statului sau a mișcării, care n'a fost niciodată pusă științei germane, ci ne-am lăsat călăuziți de un adevăr, care nu poate fi înlăturat din lume, chiar dacă îl neagă cineva. Nu putem găsi nicăieri și nici când în istoria omenirii o epocă în care spiritul să fi fost despărțit de existența unui popor, cu atât mai puțin în acest timp, când recunoașterea acestei necesități a raportului spiritului cu poporul ne-a adus reproșul că suntem barbari și că am încătușat libertatea științei. Nu noi Germanii am făcut din utilitarism centrul gândirii apusene, ducând prin aceasta la robirea spiritului. Teza despre obiectivitatea științei dovedește mai degrabă lipsa unei atitudini, pe care spiritul nu trebuie să o aibe, căci acolo unde el devine concret, ia în mod necesar forma poporului, care-l suportă. Prin această recunoaștere am descătușat spiritul și am pus din nou, în locul pretinsei obiectivități veracitatea ca temelie primară a oricărei cercetări. „Adevărata autonomie și

libertate a științei este de a fi organul spiritual al forțelor naționale vii, și al destinului nostru istoric și de a le înfățișa, respectând legea realității” (Min. Rust).

Recunoscând acest lucru, Statul naționalișocialist nu a ezitat să pună științei germane probleme a căror rezolvare este de o importanță decisivă pentru existența și viitorul Germaniei. „Revoluția naționalișocialistă a chemat știința acolo unde se dă lupta decisivă. De aceea azi nu mai e nevoie să câștigăm înțelegerea pentru misiunea ei, căci evoluția lucrurilor singură i-a restabilit onoarea, dându-i o menire, pe care nimeni nu i-o mai poate ridica“. Aceste cuvinte pe care le-a rostit Ministrul Rust la deschiderea consiliului Reichului pentru cercetări, la 25 Mai 1937, se refereau atunci mai ales la intervenția științei în realizarea planului de patru ani. Nu a venit încă ceasul, când să se poată vorbi de contribuția, pe care au adus-o cercetătorii germani la câștigarea acestui război. Importanța acestei contribuții se poate deduce din cuvintele, pe care, la izbucnirea războiului cu Anglia, le-a adresat Mareșalul Göring poporului german: „Acolo, unde Englezii au monopolul, știința germană a sfărâmat acest monopol!“ (In cuvântarea ținută față de muncitorii uzinelor Rheinmetall-Borsig din Tegel la 9 Sept. 1939).

Această realizare a spiritului german nu va fi diminuată, decă vom stabili că printr'o grije deosebită a statului și prin intervenția lui plănuită s'au asigurat elementele și mijloacele, pe care învățații singuri sau instituturile în parte, nu le-ar fi putut avea la îndemână. Chiar după războiul mondial universitățile și școlile superioare ale Reichului, Societatea Impăratul Wilhelm pentru încurajarea științei, ulterioara Societate naționalișocialistă a tehnicii și Societatea cercetărilor naturale ca și Societatea medicilor, se uniseră din necesitatea de a înlătura din calea cercetătorului pericolul crescând al nevoilor materiale, ferind astfel știința germană de prăbușirea totală. Această Societate de ajutor a fost transformată în Societatea germană de cercetări cu însărcinarea, de a întrebuința fondurile ce-i veneau din locuri oficiale sau particulare în felul cel mai bun pentru promovarea cercetărilor științifice și pentru a realiza, prin specialitățile și experiențele reprezentate în cuprinsul ei, baza necesară vieții științei germane. Pentru a asigura științei, în chestiunile privitoare la cercetările asupra spațiului, un contact permanent cu serviciul Reichului privitor la această preocupare, a fost întemeiată la 16 Decembrie 1935 Comunitatea de muncă a Reichului pentru cercetări asupra spațiului. Intervenția sistematică și conștientă a tuturor forțelor științifice pentru economia alimentară e slujită de Serviciul de cercetări, care a fost înființat la 21 Mai 1935. La 25 Mai 1937, în prezența Führerului, Ministrul Rust a putut desăvârși în sfârșit instituirea Consiliului de cercetări al Reichului, care, în cea mai strânsă legătură cu Societatea germană de cercetări, asigură rezolvarea chestiunilor puse chiar de el sau primite din afară, prin pregătirea mijloacelor și a personalului. Cele 17 grupe de specialitate, ai căror conducători fac parte dintre membrii Consiliului de cercetări al Reichului, asigură totodată legătura cu toate autoritățile statului, ale armatei și ale economiei, în al căror domeniu de activitate se pun problemele urgente de cercetat.

S'a auzit în străinătate din nou strigătul sinistru că știința liberă e pusă în lanțuri în Germania naționalișocialistă; astăzi Franța, Anglia, Statele Unite și alte state au urmat exemplul Germaniei, deoarece între timp au recunoscut și ele valoarea unei științe dirijate, și că știința nu e lipsită de libertatea ei dacă i se pun chestiuni a căror rezolvare e de interes comun, a căror rezolvare însă se poate face desigur numai după metodele proprii ale științei. Au amuțit de mult și grijile că această stimu-

lare a cercetărilor făcute cu scop precis ar putea determina o neglijare a cercetărilor temeinice, sau chiar o ruptură între cercetare și învățatură. Conducerea național-socialistă a statului, dovedind prin măsurile luate marea ei stimă față de știință și școala superioară, este conștientă de marea ei răspundere față de legile proprii de existență ale științei și școalei superioare. Mișcarea național-socialistă și statul național-socialist au soluționat pe toate tărâmurile vieții naționale încordarea dintre idee și realitate, ele privesc cu deplină încredere spre școala superioară germană ce se reînnoiește, și știu că: „După cum în știința viitoare se va desvolta și forma un spirit activ, tot astfel universitatea viitoare a Reichului nu va fi despărțită de viață, ci ca o formă a noii noastre realități de viață, va fi expresia cea mai înaltă a ideii Reichului german“ (Ministrul Rust).

DIN POEMELE LUI RILKE

DE

VINTILĂ HORIA

ZI DE TOAMNĂ

Doamne, e timpul. Vara a fost lungă.
Așează-ți umbrele pe ceasul de soare
Și din câmpuri lasă vântul s'ajungă.

Dă fructelor cerutul lor prinos,
Mai dăruie-le încă două zile calde
Și fă nectarul cerului să scalde
Tăcutul vin din boabele de jos.

Nimeni în toamnă nu-și mai face casă,
Cine e singur, singur se desparte.
Vom scrie lungi scrisori și cu o carte,
Unde tăcerea pe alei apasă,
Vom rătăci stingheri prin frunze moarte

MIREASA

Cheamă-mă iubite, cheamă-mă tare!
Nu-ți lăsa prea mult mireasa la fereastră.
Pe vechea alee 'nserarea albastră
Nu ne așteaptă,
Nici nu tresare.

Și nu-mi vei veni în casa 'nnoptată
Și glasul tău nu mă va cuprinde,
Măinile mele spre 'ntunecimea toată
Se vor întinde.

T O A M N Ă

Cad frunzele, așa cum cad mereu
în despuiatele grădini cerești;
cad trist în gol cu gesturiperate.

Și'n noapte cade și pământul greu
prin alba stelelor singurătate.

Cădem cu toții, chiar și mâna mea.
Căderea asta pretutindeni este.

Și totuș Unul e, care-o primește
în mâna lui, de pretutindenea.

INGERUL PĂZITOR

Ești pasărea cu aripi vii, întinse
când mă trezesc în noapte și te strig
numai cu brațul, căci adânci și stinse
ți-s numele, ca mii de nopți de frig.
Ești umbra 'n care liniștit mă 'nchid
în fiecare vis din noaptea mea, —
tu ești tabloul, eu sunt rama ta
întregitoare strălucind pe zid.

Cum te numesc? Mi-s buzele ca'n clește
Ești începutul marelui suspin,
eu nu-s decât un temător Amin
ce frumusețea ta timid sfârșește.

Ca un mormânt când somnul m'aștepta
m'ai smuls adesea negrului său glas
crescând în întunec pas cu pas, —
m'ai ridicat atunci din besna mea
și ca pe-un steag și ca pe o perdea
m'ai prins în vârf de turnuri și-am rămas.

Tu, vorbitorul grelelor minuni
și despre oameni veșnic cântătorul,
în ochii tăi aprinși ca doi cărbuni
petala faptei își rotește zborul.
Tu inger fericit, pe-aripa ta
lucesc și-acum pierdutele tipare
din ziua șaptea, cea odihnitoare.
Când îmi vei spune numele-I întreg?

SINGURĂTATE

Singurătatea-i ca o ploaie
Din mare iese nopții înainte,
din câmpul depărtat și prea fierbinte
se'nalță către cer pe innoptate.
Din cer apoi coboară în cetate.

Și plouă peste noi în ceasuri joase
și când spre ziuă străzile se 'ndreaptă,
coboară tristă, treaptă după treaptă,
că n'a găsit în cine să se lase;
iar când de oameni somnul e aproape
unind în pături inimi mincinoase,

singurătatea curge către ape...

(Din „Buch der Bilder“)

Viena, August 1941.

P O E S I I

DE

LUCIAN VALEA

LITANIE NĂSAUDEANĂ

Se prăvălea din slavă tăcerea ca o boltă
Și se spărgea în țândări s'alunece pe ape.
Pe-altarul înserării din fumul de revoltă
Urca în cântec glia, de ceruri mai aproape.

Un uliu pe-albastrul bolții cădelnița întinsul
Și beat de dorul stelei se învârtea în roate.
Cum ne privea *Ineul* și 'ngenunchia cuprinsul
Să-i steie la picioare — un sclav proptit în coate —

Se ridica din jertfă troița amurgirii
Pălise parcă zarea să-ți ardă pe obraz
Te-am adunat din rugă să te înalț plinirii
Te sprijineam pe suflet așa ca pe-un pervaz.

Inmugurise steaua și tot scrutam în slavă
(Ca o reptilă'n sânge urcai singurătate)
O goană de pădure cu miros de otavă
Ne îmbia răcoare din crengile plecate.

Incremeniți în rugă stăteam așa mereu
Ne biciuia lumina cu vergi de soare moi..
Și am simțit pe-un munte cum urcă Dumnezeu
Ca un păstor cucernic la turma lui de oi.

POEM DESPRE NOI...

Hai, viața-i ca o stradă goală
Să trecem prin ea cu fruntea sus,
Numa'n vise stele-ți cad în poală
Și durerea n'o mai torci pe fus

Bolovani la orice colț ne-așteaptă,
Dar avem în tinerețe ani
De-om cădea să fie trânta dreaptă
Cum se cade-așa, între mocani

Să nu-ți pese sgomotul mulțimii
Care râde surd după fereste.
De-or seca șuvoaiele luminii
Or rămâne batâr în poveste.

Hai, cu alții să ne facem drum
Încleștează pumnii-așa cum știi...
Iar de-om sângera prin colb și fum
Și de ne-om căuta prin bălării.

Fluieră, ca pe maidan golanii
Dar nîcicînd să îngenunchi în gînd
Până-ți cresc în tinerețe ani
De senin nu-i rămînea flămînd.

Și de ne-om opri la colțul străzii
Om vedea că-i putredă și goală;
Din tot jocul de-aur al parăzii
Ne-o rămîne cerul — zdreanță 'n poală.

Hai, atunci să trecem prin viață
Mîndri și cu frunțile mai sus.
Mai purtăm în noi solii de ghiață
Nici-un aprig vînt nu ne-a supus.

De-om cădea să fie trînta dreaptă,
Ș'apoi ce ne pasă frate bun !
Vreau din anii care se deșteaptă
Numai cioburi de senin s'adun.

D E S T I N

Atâtea ape, Doamne, și pentru toate
acelaș destin de mare.
Atâtea nostalgii și doruri plecate
și pentru toate aceeași zare.

Atâtea speranțe înmugurite în salbe
și pentru toate regretul ca fierul.
În înălțimi atâtea stele albe
și pentru toate singur cerul.

Depărtările fără capăt și maluri
și peste toate stăpân vântul.
Atâtea mângâieri și idealuri
și pentru toate numai cuvântul.

Atâtea ierni adie calme, ca holdele vara
și pentru toate aceleași zăpezi.
Pomii cu azurul în palme 'nfloriți primăvara
și pentru toți aceleași livezi.

Atâtea vieți ce se 'nalță și cad
și pentru toate Marea Lumină.
Atâtea cântece-și sapă în inimă vad
și toate durerilor cină.

Atâția ani și-atâtea gânduri sub frunți
și toate încap într'o viață.
Aceleași piscuri sernețe de munți
le umbrește mereu aceeași ceață.

Atâtea milioane de țărani cu veacul în mâni
și pentru toți aceeași pâine,
Atâtea chipuri oglindește vremea în fântâni
și toate se'ndreaptă spre mâine.

Pentru condeiele pure ale noastre
aceleași clape sonore,
Pentru veșnicia zărilor albastre
aceleași sbucium de ore.

Pentru inima răstignită
cântecul trist de rugă.
Pentru viața asta ostenită
după fericire, aceeași fugă.

Ciocârlilor când adună în plisc cenul
aceleași întinderi de șesuri.
Pentru Tine Doamne, turmelor toate oierul
veșnicia cu care te măsură.

Atâția rătăciți pe calea către Festin
și pentru toți aceeași întrebare grea...

De ce atunci Doamne pentru fiecare Destin
ai făcut să lucească o stea?...

S T I H I I

DE

ȘTEFAN CĂRSTOIU

V I A Ț Ă

Am întrebat înțelepții, am cercetat scripturile, am iscodit făpturile, și nu te-am aflat! Te-am căutat în stele, te-am adulmecat în flori, te-am așteptat să vii din necuprins, și în zadar!

Lupt, asud, mă urc, cobor, în fiecare clipă te implor, ci nu te prind. Ca un pescar neînduplecat, mereu sperând, mereu visând, năvoadele mi'ntind sub cer... și răbduriu și'nfrigorat, le'ntind în zori cu gând curat, le strâng sărac pe înserat, același înserat!...

Privesc în vreme ca într'o apă. Mii-miriade de făpturi zoresc un „du-te vino“ neîncetat și nu'nțeleg și sunt mirat de cercul lor neînsemnat în care se'nvârtesc.

Pe malul apei străvezii, stau nemișcat, pescar uitat și cuget: Cum de s'au iscat și unde merg? Spre ce liman, spre ce destin tălăzuesc neîncetat noroadele din fund?

Aud cum urcă seva'n pomi și firele de iarbă cum trosnesc; văd găze mii cum se'ndrăgesc sau aprig cum se dușmănesc; cum cântă păsările'n crâng și șerpii'n ierburi șuerând cum se târăsc; văd căprioare cum tânjesc pe malul apei fumurii, cu ochi mirați și'nlăcrămați că pe'nserat, tot ceru'n ape s'a'necat; și omul — bietul om — sărac, argat divin și'nsingurat, visând mereu ce-a fost altdat', visând mereu. Plecat pe-a plugului cormană, sunând a gândului aramă, stropind cu sânge pașii săi, pe unde-au fost odată zei, el sângeră pribeag. Nu vrea pământ, nici flori nu vrea; din apa vremii dacă bea, azuru'nalt el îl dorea și soarta ce-a avut. Un pelerin căzut pe-o stea, sorbind din slăvi puterea sa, zidind din sânge și sudori un drum în necuprins; în ochi cu soarele aprins, în inimă cu visul stins, în gânduri nalt și majestuos. Un semi-zeu dac'ar fi fost, pământu'n brațe l-ar fi prins și, rostogol, l-ar fi svârlit spre adâncuri fără fund... Dar, om cum e, făcut din lut, o ia mereu de la 'nceput, cu gândul năzuind spre cer, cu trupul spre pământ. Zidește visul din păreri, cu palmele frământă huma, culege din lumină spuma, din beznă noi puteri; și sângeră martirizat, când ghimpii vletii i-a'nțepat a frunții auroră.

Ești viață chinul ăsta scump? Din vraja lui cum să mă rump, să pot să te'nțe-

leg? Cum să pricep că fără el, putea-vei fi ceva la fel, putea-vom să ne regăsim tot oameni și tot zei?

Nu știu ce ești și totuși ești; deabia după ce am trecut, pe drumul tău bătătorit, îmi dai din urmă vești; și-amarul chinului sorbit, din mugurii ce i-am strivit, îl simt, târziu, în asfințit, răcoritor. Alerg așa spre viitor, dorind să te cuprind, dar glasul tău nepăsător mă strigă din trecut.

Acolo ești, sub pașii mei, din lacrimi și din sânge mult făcută steiu. Te port în mine ca un vis, sub coastă-ți simt boldul întins, în cuget ghimpele aprins spre tot mai sus!

THANATOS

Ești întuneric ori lumină? Ești apă neagră sau azur?

Cu fiecare clipă ce mă mână, cu fiecare gând ce mă adună, eu simt a tale unde încet cum mă cuprind.

Urcuș spre nu știu care zare, pisc afundat în nu știu ce mister, ești floarea neagră a nopții, sub înstelata boltă a gândului străjer.

Ce ne'nțeleasă sete mă'ndeamnă să te chem, ce arșiță mă arde, păgân să te blestem, ce'mbrățișare caldă și ce ne'nvins poem, din umbra-ți selenară, pe-a sufletului rană, s'așează'ncet, de gem?

Ești tu, moarte, cântecul vieții? Ești tu, ne'nvins, mireasa dimineții, când, pe obraji de rouă, palorile tristeții gonesc rubinul vieții spre misticul hotar?...

E primăvară! Pământul palpită de prea mult viu și'n vine-i aleargă, argint viu, lumina ce curge din soare. Se'mbracă în verde hlamidă, de ciucuri și-agață surâs de ghiociei, pe frunte își amină cununi de hyacint, apoi, spre zările ce mint, ca un Pegas s'avântă prin marea de azur. Sus! Sus, spre soare, el aripa și'ntinde! Sporesc a sale forțe ca apele'n șuvoiu. Spre tot mai sus l-împing a sângelui său șoapte, năer vrăjit de noapte și beat de prea mult soare.

Dar, în zenit se-oprește! Solstițiul e aproape; plutește'n soare ca în ape, obraji-i s'au roșit — merele coapte — și verdele hlamizii în aur s'a topit.

Mărire Ție, Lumină ne'ncepută! Mărire Ție, Soare, Părinte al tuturor, de-acuma pot, pe-altare, prinoase să-ți întorn, tot aurul din grâne și-al rodurilor spor.

E R O S

Nu știu, mi-este inima bolnavă sau, în zori, când totul doarme sub a lunii dulce pace, am călcat, neștiutoare, peste vrăji cu busuioc?

Stau cu ochii duși în zare!...

Ce să fie? Am un foc în inimă? Sau, pe deal, și-aprinde seara focurile ei albastre ca să lumineze'n noapte calea-adâncă-a stelelor?

La lumina risipită peste zare, până'n marea depărtare, văd cum se ivesc sfioase ale nopții flori de-argint. Un gherghef de crin — aș zice — rostuit aerian, peste care, nevăzute degete subțiri de raze prind, pe fire de paianjen, stropi de rouă, mărgărint!

N'ați văzut? Ziua și-adunase pânza de lumină și de jar și, în marea ce se'ntinde dincolo, peste hotar, a'nmuiat-o, vrând, pe semne, petele de nori să-i scoată...

Insă, vai!... Marea s'a aprins deodată în adânc și'nvolburată a cuprins tot ceru'n brațe-i și arzând l-a mistuit!...

Dar, din aburii iscați, peste golul infinit, noaptea talnic a vrăjit fire albastre de mătăasă. A cules, apoi, din mare, cioburi din lumina arsă și muindu-le în smoală, a lipit cu ele pânda peste slăvile pustii.

O! Minune! Este vis, închipuire, vrajă adâncă sau mister?

Soarele căzut în mare a înviat pe bolta-albastră și cu sulii fermecate noaptea crunt o săgetează!...

Cine trece, diafană, palidă și ngândurată spre vârtoarea blestemată, unde Soarele-a apus? Cine, înfășurată'n voalu-i, cu regească maiestate, printre stele'ndoliate, suie calea ei de vis?

E mireasa celui dus?

Stau cu ochii duși în zare...

Peste-a inimii văpaie, sufletul ce'n mine zace, e cuprins de-o blândă pace, care'n mine se ogoaie. Stau pe treptele'nserării ca o stea în depărtare și, pe gândul care suie, parc'ar fi și parcă nu e, dor nebun pătrunde'n sânge, inima să mi-o răpule...

De ce mi-e inima tremurătoare și-atâta de cuprinzătoare ca o apă cu cerul în adânc? Sunt ochii mei stele căzute din tărnie în apa ei? Sunt brațele mele brâu ce'n-tinge cupola nopții ca o acoladă a desmierdării? E fruntea mea rotunzimea străvezie de catifea de care noaptea își lustruește bumbii săi de argint?

Sunt aevea sau nu mai sunt? Pe ce tărâm plutesc și'n ce adânc m'afund, de nu-mi găsesc marginile nicăeri?

V I C I U

Grăunte de muștar în carnea vie, mi-ai frământat făptura cu fierbințell suave și-a sufletului pâine dospită pe'ndelete, în cuptor de patimi mi-ai numenit-o.

A fost întâiu ceva asemenea copilăreștii bucurii cu care, cândva, Adam gusta din mărul întins șerpuitor din mâna albă a Evei. Apoi, mi se părea așa: la ora când se potolea a vieții trudnică chemare, spre undeva în depărtare, tot sufletu-mi pornea. Gonea mânat cu mii de bice, sorbit de nu știu ce abis, nălucă'n necuprins. Ca'ntr'o conspirație cosmică, totul era întors și pățimaș. Stelele luceau mai viu pe boltă, noaptea tremura mai vinovat pe văi, apele se aprindeau mai scântecitor în adânc, păsările cântau mai cu foc în frunziș. Ci singur eu rătăceam pe străvezii poteci de lună, ars de patimă nebună, dus de aprig vânt.

Cine a luat din fire glasul liniștei divine, pacea care pune'n toate armonie și iubire? Cine a răscolit adâncul, care doarme'n fund de ape, de-a pornit mânia oarbă slava'ntreagă s'o răstoarne? Cine?

O! Tu suflet pățimaș! Ce farmec fără nume au voluptoasele tale poteci! Cum ar putea biata inimă să scape privirii tale fascinante? Șarpe cu cap de înger, tu ne magnetizezi și farmecele tale seducătoare se potrivesc oricărui gust.

Ci, când peste-a vieții albă zare, draperia înserării s'a lăsat, pe tipsia aducerilor aminte o inimă tot mai fumegă încă.

IMMORTALITAS (după Lord Byron)

Când vasul de lut, în care ai încăput, sub ochiul de ghiață al morții se va surpa, unde vei fi și'n ce loc vei șede tu, ne'nserată stea a sufletului meu? Lăsând în urma ta obscura țărână, din palida mână, porumb de lumină spre cer vei sbura. Pe drum

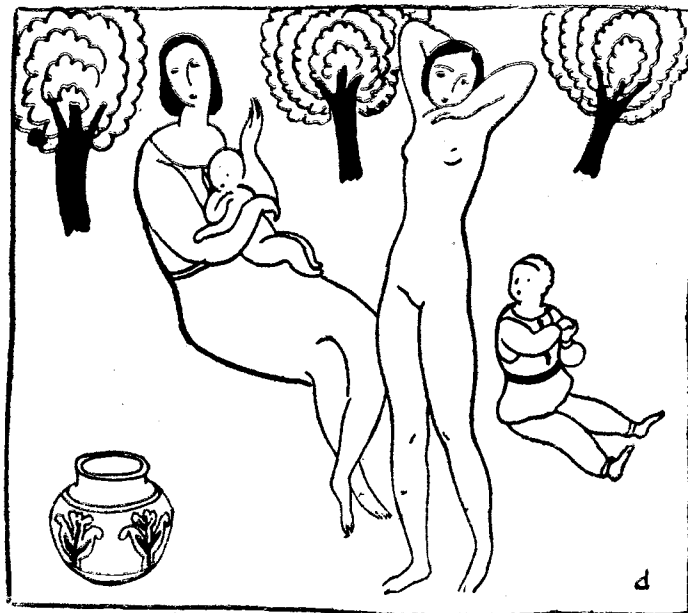
de planete spații străbătând, vei putea vedea ce-a fost oarecând, ce n'a putut fi, ce-ar mai putea fi.....

Gând fără hotar, pururi luminând, dincolo de timp, ochiul tău etern va putea cuprinde tot ce-a fost ascuns, ochiului meu stins, sus în necuprins și jos pe pământ. Pânza vieții mele, strânsă strâmb, pieziș, pe-al timpului sul, va fi în poala ta, un bănuț sărac, dajdie din veac, la chitoarea ta. Și'n a ta privire se va reflecta, ca'ntr'un bob de rouă, toată soarta mea.

Străbătând mai sus, peste începuturi, la izvorul haosului sur, vei putea vedea cum s'a desfăcut tot ce-a fost făcut, dintru început. Evocând în față-i tot ce calea vremii a urzit din sine-i, tot ce fără nume se va dărâma, vei putea fi martor cum s'or stinge toate, cum vor dispărea și s'or șterge'n noaptea fără de'nceput.

Desfăcut de patimi, pururi nemișcat, vei trăi curat, fără amintiri, ca un an vor trece secolii'n neant, clipite mărunte fi-vor anii tăi. Peste tot și toate, fără încetare, gândul tău va trece rotitor prin haos.

Punct în veșnicie, vei fi fără nume, uitând ce e moartea.

ULTIMUL GONDOLIER

DE

TRAIAN LALESCU

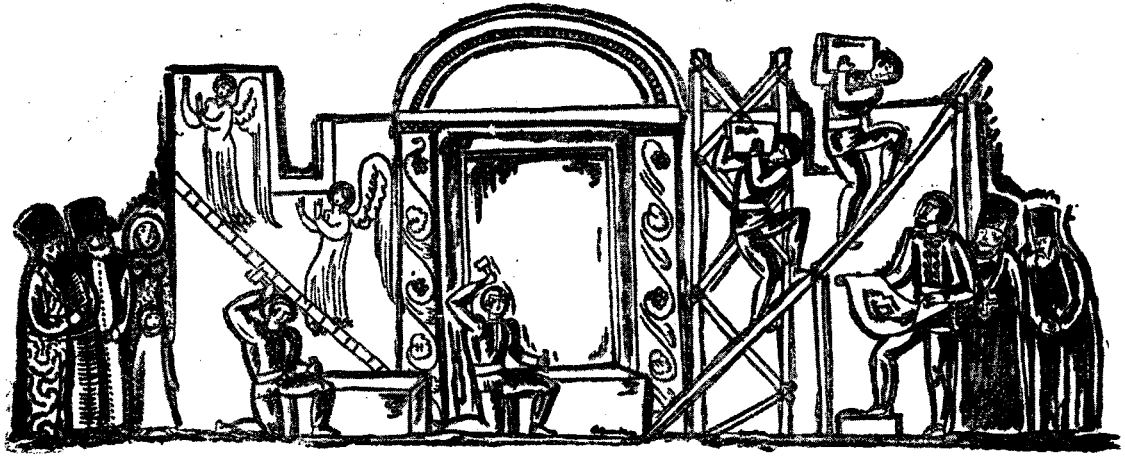
*A murit Barba Checco, cel mai bătrân
gondolier din Veneția.*

...E sărbătoare azi la Bellagune...
Gondola albă va porni spre cer,
O va conduce blândul gondolier
Pe-un drum de vis, desprins dintr'o minune.

Și-un glas uitat, un glas din altă lume
Un cântec vechiu îl va cânta în noapte...
Din țări de stele auzi-voiu șoapte
De umbre ce se strigă 'ncet pe nume.

Se vor urca'n gondola minunată
Indrăgostiții dintr'un alt veleat:
Un frac străvechiu și-o rochie demodată .,

Tu, Barba Checco, plimbă-i ca'n trecut;
Un drum de nori, gondolele străbat...
Sunt umbre'n jurul meu ?... Mi s'a părut !

D E C A E N E U

DE

IOAN COMAN

CAPITOLUL II

— SFETNICUL ȘI REFORMATORUL —

Decaeneu este vestit în istoria Geților mai ales prin rolul său de colaborator al regelui Boirebistas și prin acela de reformator al vieții morale, religioase și intelectuale a poporului său.

Boirebistas este unul dintre cei mai celebri conducători de popoare ai vremurilor vechi. Prin reforme radicale interne, printr'o diplomatie abilă și realistă, prin strălucite fapte de arme grație cărora făuri un imens imperiu — cel mai întins pe care l-au avut Geții vreodată — Boirebistas ajunsese un rege temut și respectat până departe. Această performanță politică și militară avea la bază o minunată tărie morală și o incomparabilă renaștere spirituală. Această tărie și această renaștere erau însă opera lui Boirebistas și a lui Decaeneu. Mai ales a lui Decaeneu. Regele a văzut în marele preot un spirit excepțional înzestrat, capabil să schimbe fața țării. De aceea și l-a luat consilier ¹⁾ și colaborator ²⁾ la guvernământ. La un guvernământ ce părea la început sortit eșecului din cauza stării deplorabile morale, sociale și materiale a poporului. Oamenii erau prăpădiți din pricina neconținutelor războaielor ³⁾. Strabon și Iordanis ne înfățișează astfel situația Geților la începutul domniei lui Boirebistas și după aceea, încât radicala transformare a acestui popor și ridicarea lui pe cele mai înalte culmi pe care le-a atins vreodată în cursul istoriei sale, se datoresc aproape exclusiv intervenției geniului lui Decaeneu. Iată, textual, considerațiile lui Strabon în această privință: „Boirebistas, bărbat Get, luând conducerea poporului, primi în stăpânire oa-

1) Iordanis, *op. cit.* XI, 69: „Diceneus eorum (= Getarum) consiliarius”.

2) Strabon VII, 3, 11, C 304: „συναγωνιστήν ἔσχε Δεκαίνεον”.

3) Idem, VII, 3, 11, C 303.

meni *prăpădiți* din cauza neconținutelor războaielor. El însă îi ridică astfel prin *educație*⁴), prin cumpătare și prin *ascultarea de poruncile lui*, încât, în puțini ani, el făcând o mare împărăție și supuse Geților pe cei mai mulți dintre vecini. El ajunsese de temut chiar și pentru Romani, întrucât trecea fără frică Dunărea și prăda Tracia până în Macedonia și în Iliria. Nimici pe Celți cari erau amestecați cu Traci și Iliri; extermină definitiv pe Boii de sub conducerea lui Kritasinos și pe Taurisci⁵). Pentru determinarea și adeziunea poporului get la această operă, Boirebistas avu *concursul colaboratorului său Decaeneu*, bărbat vrăjitor și umblat prin Egipt, unde a învățat anumite semne prevestitoare, grație cărora el deslușea hotărârile divine. În scurt timp el fu divinizat, așa cum am arătat când am povestit istoria lui Zalmoxis. Există o dovadă a adeziunii poporului get (la opera lui Boirebistas): ei fură înduplecați să *scoată vița de vie și să trăiască fără vin...*⁶). Cassiodor-Iordanis, inspirându-se în cea mai mare parte din Strabon, dar și din alte izvoare, ne prezintă astfel pe sfetnicul și colaboratorul lui Boirebistas: „Pe timpul domniei lui Boirebistas la Geți, Decaeneu a venit în Geția, pe vremea când Sylla ajunsese stăpânitorul Romanilor. Boirebistas își atașă pe acest Decaeneu și-i acordă o *autoritate aproape regală*. Grație *sfatului și planului* lui Decaeneu, Geții au prădat ținuturile Germanilor, pe care acum le stăpânesc Francii. Chiar Caesar, care, cel dintâi dintre toți, a revendicat pentru sine domnia asupra Romanilor, care a supus puterii sale aproape toată lumea, care a făcut pe toți regii să se plece, ba a luat în stăpânire și insulele așezate dincolo de lumea noastră, în sânul Oceanului⁷), și care a făcut tributari Romanilor chiar pe aceea cari nu cunoșteau numele roman nici din auzite, n'a putut totuși să supună pe Geți, cu toate deseale sale încercări⁸). Gaius Tiberius este al treilea împărat al Romanilor⁹); și sub domnia lui, Geții se mențin intacti. Pentru Geți aceasta era *tămăduirea*, acesta era *lucrul potrivit*, aceasta are *făgăduința sacră*: să pună în practică, năzuind în orice chip și socotind folositor ceea ce îi învățase Decaeneu, sfetnicul lor“¹⁰). Același Iordanis precizează mai departe că Decaeneu strălucea așa de neobișnuit prin geniul său constructiv, „încât el *porunca* nu numai oamenilor de jos, ci chiar și *regilor*“¹¹).

Din textele lui Strabon și Iordanis desprindem faptul că Decaeneu era colaboratorul și sfetnicul cu autoritate aproape regală, că, adeseori, această autoritate impunea chiar regilor. Izvoarele noastre nu ne dau, din nefericire, elemente care să pre-

4) Educațiile în sensul orientării și exercitării într'un gen de viață morală superioară; e credem, adevăratul înțeles ce se poate da termenului *ἀγωγή* în textul lui Strabon, tradus mai sus. Cf. E. Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, III-e édition, Heidelberg, Paris, 1938, s. v. *ἀγωγή*: „façonner, travailler avec art, panser, exercer“.

5) Tauriscii erau sub conducerea aceluiași Kritasinos; cf. Strabon VII, 3, 2 C 313: „o parte a acestui ținut (regiune ilirică ce se întindea între Dunăre și Alpi, între Italia și Germania [Strabon, VII, 5, 1, C 313]) au pustiit-o Dacii pe când se luptau cu Boii și cu Tauriscii, popoare celtice sub conducerea lui Kritasinos. Dacii pretindeau că ținutul era al lor, deși îi despărțea fluviul Parisos (= Pathissos = Tisa), care izvoră din munți și se vărsa în Dunăre, în regiunea locuită de Scordisci, numiți Gallati“. Strămoșii noștri până dincolo de Tisa în pusta patonică. Noi eram stăpâni pe *toată Tisa* cu o mie de ani și mai bine înainte de năvălirea hoardelor maghiaro-mongole în Europa. Au cumva nemeșii ideile de aceste precizuni ale bătrânului Strabon? Ifoselle răsuflete se aliază așa de ușor cu ignoranța strălucitoare a savanților dela Budapesta!

6) Strabon VII, 3, 11, C 303, C 304. Sublinierile ne aparțin.

7) E vorba de Insulele Britanice, cucerite de Caesar în faimoasa lui expediție.

8) Iordanis face aici retorică. Adevărul e că Caesar plănuise o expediție împotriva lui Boirebistas (Strabon, VII, 3, 5, C 298), dar moartea sa prematură l-a împiedecat s'o execute. De altfel, Boirebistas însuși muri victimă a unui complot, înainte ca Romanii să fi trimis expediție împotriva-i (Strabon VII, 3, 11, C 304).

9) Pentru Iordanis, primul împărat e Caesar, al doilea e Octavian și al treilea e Tiberiu.

10) Iordanis, *op. cit.* XI, 69. Sublinierile ne aparțin.

11) Iordanis, *op. cit.*, *loc. cit.*: „mirabilis apud eos (= Getas) enituit, ut non solum mediocribus, imo et regibus imperaret“. Sublinierile ne aparțin.

cizeze raportul dintre autoritatea regală a lui Boirebistas și aceea a colaboratorului său Decaeneu. Raportul juridic. Termenii *συναγωνιστής* și *consiliarius* nu ne arată nimic în această direcție, ei fiind noțiuni cu conținut mai mult moral. Am văzut totuși, mai sus, că în calitatea lui de mare preot Decaeneu juca, de fapt, rolul de rege spiritual. Era un fel de diarchat în care politicul și militarul ca atribuțiuni ale lui Boirebistas se împleteau armonios cu spiritualul ca atribuție a lui Decaeneu. Dar tocmai pentru că aceste două domenii se întrepătrundeau și se condiționau, regele și marele preot își puteau spune și impune punctul de vedere fiecare și în sectorul de activitate al celuilalt. După cum Boirebistas își avea concepția și-și impunea hotărârea proprie în domeniul etic, în cel social și în cel religios, atunci când personalitatea marelui preot — pentru diferite motive — făcea necesară o asemenea intervenție, tot așa Decaeneu, fie din inițiativă proprie, fie prin solicitarea regelui, putea juca un rol de frunte în probleme de ordin politic și militar. Preocupările de ordin spiritual nu exclud total pe celelalte. Boirebistas era o puternică personalitate, dar cele două isvoare vechi menționate sunt unanime în a sublinia că succesul întregii sale opere se datorește, în cea mai mare măsură, în unele privințe chiar exclusiv, lui Decaeneu. Decaeneu era preotul și profetul prin excelență, dar — printr'o copleșire de haruri din partea lui Zalmoxis — el putea cumula și destoinicia militară și priceperea politică. În acest înțeles trebuie să luăm afirmația lui Iordanis — în cazul când nu avem de aface cu retorismul lui obișnuit — că Decaeneu poruncia chiar și regilor. Dacă ținem seama de tradiția getă după care poporul nu accepta poruncile regelui, decât după ce acesta le prezenta marelui preot spre ratificare și erau apoi aduse la cunoștință promulgate de această supremă autoritate¹²⁾, care putea să respingă legile propuse, nu avem motiv să excludem pe Boirebistas dintre regii cărora le poruncia Decaeneu. Dar admitând că Decaeneu a trăit mai mult decât Boirebistas, mort precum se știe, prin violență, marele preot get a lucrat cu cei patru sau cinci regiocii¹³⁾ succesorii gloriosului monarh. Acestor regi, cu regate mai mici decât acela al lui Boirebistas și desigur cu veleități depășind capacitatea lor personală, Decaeneu le va fi impus, deseori, principii sănătoase de guvernământ, câștigate prin atâtea experiențe și prin atâtea înțelepciune.

Primul act de ordin politic pe care-l va fi citorit Decaeneu împreună cu Boirebistas a fost crearea unei conștiinți a unității sufletești și naționale a numeroaselor populații geto-trace. Bătrânul Herodot el însuși cunoștea această perspectivă de unitate¹⁴⁾. Ceeace „părintele istoriei“ deplângea atâtea la Traci — lipsa lor de înțelegere frățească și de unire, — Decaeneu a încercat să îndrepte și a reușit pe deplin. Unirea politică a tuturor Tracilor a fost însă un lucru greu. Indrăgostiți până la fanatism de tradițiile lor locale și de independența lor, foarte refractari unei intervenții din afară sau unei schimbări, Tracii se vor fi opus cu îndârjire reunirii lor sub un singur sceptru. Afinitățile lor sufletești, credințele lor religioase — în deosebi pre-monoteismul și speranța atâtor triburi trace în nemurirea sufletului¹⁵⁾ —, asemănarea așa de mare a diferitelor lor dialecte¹⁶⁾ au determinat însă pe Decaeneu și pe Boirebistas să-i strângă într'un buchet. Operația a fost grea; cu atât mai grea cu cât, în afară de particularitățile semnalate mai sus și care, toate, îngreuiau unirea, Geto-Tracii se măcinau în dese răscoale interne. Strabon face această amară reflecție pe marginea decăderii poporului get după moartea lui Boirebistas: „Poporul așa de ridicat de Boirebistas a

12) Strabon, VII, 3, 5. C 298.

13) Strabon, VIII, 3, 11, C 304.

14) Herodot, V, 3; Strabon, VII, 3, 2, C 295.

15) Jean Coman, *Zalmoxis*, pp. 31—32.

16) Strabon, VII, 3, 10, C 303; VII, 3, 13, C 305.

fost complet umilit de revoluțiile lui interne și de către Romani¹⁷⁾. Înțelepciunea, patriotismul și stăruința lui Decaeneu au înfrânt însă toate rezistențele.

Această unire da Geților conștiința unei mari forțe militare. Strabon precizează că în vremea celei mai mari înfloriri a lor, adică sub domnia lui Boirebistas, Geții puteau echipa o armată de 200.000 de oameni¹⁸⁾. Cifra considerabilă pentru acele vremuri și la care nu puteau ajunge decât marile imperii militariste. Chiar în epoca decadenței, Geții erau în măsură să strângă o armată de 40.000 de oameni¹⁹⁾. Vitejia getă era celebră în antichitate. Herodot o exaltă deseori²⁰⁾. Bravura existentă în sângele rasei are nevoie numai de disciplină și conducere luminată, pentru a se manifesta. Cu imaginea puterii și gloriei rasei sale în minte, Decaeneu a sfătuit și a îndemnat pe Boirebistas să cucerească toate teritoriile aparținând neamurilor geto-tracice. Boirebistas a înțeles folosul și frumusețea acestui ideal pan-trac și a pornit o seamă de expediții, toate încununuate de izbândă, contra noroadelor care încălcase războiului rasei. În deosebi împotriva Celților din regiunea Tisei, pe care i-a exterminat. „Dacii“, zice Strabon, „luptau împotriva Boilor și a Tauriscilor, popoare celtice sub conducerea lui Kritasiros, pentru că pretindeau că ținutul respectiv era al lor“²¹⁾. Acest detaliu e decisiv pentru caracterizarea politicii militare a lui Boirebistas. Geții și strănepoții lor Români au luptat, luptă și vor lupta totdeauna exclusiv pentru apărarea drepturilor lor. Drepturi imprescriptibile asupra teritoriului stăpânit din vremuri imemorabile și asupra comoarei tradițiilor scumpe. În acest înțeles trebuie luată afirmația lui Strabon că Boirebistas „supuse Geților pe cei mai mulți dintre vecini“²²⁾. E vorba de vecinii cari ocupaseră prin violență părți considerabile ale teritoriului get. Prădarea Traciei până în Macedonia și Iliria însemna în primul rând supunerea triburilor trace care se opuneau încă unirii sub un singur sceptru; dar ea mai însemna și alungarea elementelor romane din Peninsula Balcanică. Decaeneu și Boirebistas cunoșteau înțelesul prezenței romane la sudul Dunării. Continua infiltrație romană în aceste regiuni însemna supunerea și apoi desființarea Dacilor. Iată de ce Boirebistas făcea tot ce-i sta în putință spre a îndepărta pe Romani dela hotarele regatului său. Nu s'a temut să se amestece chiar în politica internă a republicii romane. Vitejia fără seamă a Geților, disciplina lor sub o singură conducere și mărimea armatei lor au vârit spaima în neînfricării Romani²³⁾. Caesar însuși s'a sesizat și a pregătit o campanie împotriva lor²⁴⁾, dar fără rezultat, căci manele general a pierit înainte de a fi pornit-o. Geto-Dacii au bătut deseori pe Romani. „Geții și Dacii au fost aproape pe punctul de a supune pe Romani“, zice Strabon²⁵⁾. Un scholiast al lui Lucian spune mai mult: „Geții sunt un popor barbar și puternic; ei s'au ridicat împotriva Romanilor și i-au umilit chiar luându-le tribut“²⁶⁾.

17) Idem VII, 3, 12, C 304.

18) Idem, VIII, 3, 13, C 305.

19) Idem VII, 3, 12, C 304; VII, 3, 13, C 305.

20) Herodot, IV, 93; V, 3.

21) Strabon, VII, 5, 2, C 313; Iordanis, op. cit., XI, 67.

22) Idem, VII, 3, 11, C 304.

23) Idem, VII, 3, 11, C 304.

24) Idem, VII, 3, 5, C. 298; Iordanis, op. cit., XI, 68, face pură retorică.

25) Idem, VII, 3, 13, C 305.

26) Scholie la Lucian, p. 104, 19 Rabe, în Felix Jacoby. *Die Fragmente der Griechischen Historiker, zweiter Teil*, p. 931, F, 2.

27) V. Pârvan. *Getica, O protoistorie a Daciei* (Academia Română Memoriile Secțiunii Istorie. Seria III. Tomul III, Mem. 2). București, Cultura Națională, 1926, p. 74; Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor I*, p. 53, prezintă textul în traducerea lui Pârvan.

28) Nu educație. — παιδεία, παιδα — în sens grecesc, „care cuprindea gimnastica și o seamă de alte discipline cu caracter intelectual. E absurd să pretindem, pe de altă parte, că Decaeneu cerea „abstinență“ înbegului popor get! Aceasta o putea face cel mult pentru călugării lui

Această performanță politică și această formidabilă putere militară sunt opera unei extraordinare prefaceri suflotești la poporul get. Prefacere morală, socială și religioasă. Coeziunea socială și politică a unui popor nu e posibilă fără acel element care face din om un erou și un creator, fără puterea morală. Această putere era în curs de dezagregare și aproape ca inexistentă la venirea lui Boirebistas. Decaeneu și-a dat seama că viitorul și strălucirea poporului său stau exclusiv în ridicarea morală; că numai pe această morală se poate clădi edificiul politic, social și militar. De aceea marele preot întreprinse o profundă reformă etică a poporului geto-dac.

Această reformă — celebră în lumea veche — pornia dela individ, nu dela grup, și proceda nu prin legi oficiale și sumare, ci prin acea operă delicată și de răbdare care creiază pe om a doua oară: *educația*. Educația aceasta se adresa exclusiv sufletului. Ea n'avea nici un fel de legătură cu trupul. Iată de ce credem că termenul *δοκησις* prin care Strabon exprimă opera de ridicare spirituală a Getilor nu poate însemna „abstinență“ sau cam așa ceva — cum au tradus cuvântul unii istorici ²⁷⁾ — ci *educație* în sens profund moral, orientare spre o desăvârșire pur suflotească ²⁸⁾. Contrariu concepției generale a antichității despre formarea omului, concepție exprimată prin faimosul adagiu latin „mens sana in corpore sano“, Decaeneu ancorează reforma sa în sufletul omenesc. El știe că îndreptarea vine nu dela partea trecătoare ci dela partea netrecătoare a ființei omenesti. El luptă pentru „primatul sufletului“ ²⁹⁾. Acest primat al sufletului la poporul get nu e o descoperire a lui Decaeneu. El nu face decât să repună pe primul plan, să reîmprospăteze, să dea vigoare nouă principiului fundamental al religiei și al spiritualității gete în genere: *sufletul*. Sufletul, ca singură realitate, e o dogmă străveche în cultura getă. Tot așa de veche ca neamul însuși. Iată cum subliniază importanța sufletului pentru medicină un medic trac, care informează pe Socrat în această privință: „Însă Zalmoxis“, zise, „regele nostru, zeul, declară că după cum nu trebuie să încercăm a vindeca ochii fără vindecarea capului, tot așa nu trebuie să încercăm a tămădui trupul neglijând sufletul. Acesta este motivul pentru care, la Greci, medicilor le scapă multe boale, anume că ei neglijează întregul, căruia ar trebui să-i acorde toată atenția, pentru că dacă întregul nu stă bine, e cu neputință să se afle bine părțile. Din suflet pornesc toate, și bune și rele, în trup și în toată ființa umană, și din suflet se revarsă, la fel cum din cap vine durerea la ochi. Se cuvine, deci, ca în primul rând și mai presus de orice să îngrijim sufletul, dacă vrem ca atât capul, cât și oricare altă parte a corpului să fie sănătoase. Sufletul se cade să fie tratat, o fericite, prin anumite descântece, iar aceste descântece sunt cuvintele frumoase: Din asemenea cuvinte pătrunde în suflote modestia ³⁰⁾, iar aceasta, prin pătrunderea și prin prezența ei, ușurează însănătoșirea și pentru cap și pentru orice altă parte a corpului. Arătându-mi medicamentul și descântecele, îmi zise: „Să nu cumva să te înduplece cineva să-ți tratezi capul, dacă nu te-a sfătuit ca în prealabil să-ți medicamentezi sufletul prin descântec. Există această greșală în tratamentul oamenilor, anume că unii încearcă să fie medici fără aceste două elemente: modestia și sănătatea“. Mi s'a recomandat și mie cu toată insistența ca nimeni, ori cât de bogat, de nobil și de bun ar fi, să nu mă înduplece a face altfel. Iar eu, fiindcă am jurat acestui medic trac și trebuie să mă supun, voiui da ascultare. În ce te privește, îți voiui aduce medicamentul pentru cap. Dacă vei voi să admiti — după prescripțiile străinului — ca mai întâi să-ți vrăjești sufletul cu descântecele Tracului ³¹⁾. Dacă nu primești această

29) S. Mehedinti-Soveja, *Creștinismul românesc*, pp. 39, 106, etc.

30) *σοφροσύνη* = modestia este sănătatea sufletului, care condiționează pe aceea a trupului

31) Adică alle lui Zalmoxis.

condiție, nu am ce-ți face, dragă Charmide“³²⁾. Lucru unic în istoria culturii omenești, preoții traci cari erau în același timp și medici știau că trupul și sufletul trebuiau să formeze o perfectă armonie în personalitatea umană și că numeroasele boli ale corpului nu pot fi tratate fără o totală colaborare cu puterile sufletului. Într'un cuvânt, sănătatea trupului atârnă de sănătatea sufletului. Zalmoxis n'a așteptat să-l învețe „psihoterapia“ diferiți medici moderni „originali“!

Cunoscând valoarea neprețuită a „ascezei“ sufletești, a exercitării atletice a puterilor sufletului, Decaeneu impune poporului get în primul rând cumpătarea³³⁾. Cumpătarea e, la prima vedere, o virtute în legătură exclusivă cu corpul, căci ea se referă la moderațiunea anumitor funcțiuni ale corpului ca: mâncarea, băutura, raporturile de corp. Observația e dreaptă, dar cumpătarea trupului e manifestarea văzută a acelei forțe interioare a sufletului care e renunțarea, cultul măsurii, puterea de a se mulțumi cu puțin. Sobrietatea, *νήψις*, cerută de Decaeneu în elementele de întreținere ale trupului, e reversul vizibil al medaliei care are ca revers interior, invizibil, acea modestie, acea *σωφροσύνη* = sănătate a sufletului, de care vorbea Platon mai sus.

Cumpătarea cerută de Decaeneu nu se referă la mâncare, sau se referă într'o măsură foarte mică. Strămoșii noștri geți n'au făcut niciodată exces la mâncare. Păștori, agricultori, apicultori, exploatare de mine sau soldați, ei s'au mulțumit totdeauna cu un prânz frugal. Pentru ei, mâncarea n'a jucat niciodată un rol de căpetenie, cum juca, de pildă, deseori pentru strămoșii romani. Popor simplu, trăind în mijlocul naturii, a unei naturi foarte darnice, Daco-Geții n'au avut de unde și de ce învăța cultul pântecelui. Vestita masă pe care Dromichaitas o oferă prizonierului său Lysimachos și suitei lui contrastează până aproape la anulare cu aceea pe care regele get și-o dă sieși și Geților lui. De unde pe masa Macedoneanului se aflau mâncări multe și alese, pe aceea a Getului se găseau câteva legume și carne³⁴⁾. Carnea aceasta nu era, desigur, mâncată prea des. Cu o religie așa de înaltă și cu un cler care nu se atingea de hrană sângeroasă, Geții nu erau pasionați după alimentarea cu carne. Mysienii, un popor traco-get din dreapta Dunării³⁵⁾, nu mâncău — ne spune Poseidonios — carnea animalelor, ei se hrăneau cu miere, lapte și brânză³⁶⁾. Ca și în alte privințe, Poseidonios face aci o confuzie, pe care vom încerca să o înlăturăm ceva mai jos: el atribue întregului popor restricțiile morale și culturale ale clerului. Geto-Dacii mâncău carne³⁷⁾. Exces de acest aliment nu vor fi făcut decât poate acei cari — bănuim foarte puțini — vor fi continuat să rămână legați de cultul orgiastic al lui Dionysos — Geții erau doar Traci — sau cari vor fi adoptat dieta carnivora a anumitor barbari vecini. Dar sobrietatea pe care o recomandă Decaeneu se referă, în mod sigur, la băutura. E vorba de vin. În afară de mied și de berea tracică, strămoșii Traco-Geți beau cu plăcere vinul. Se pare că beau și mult. Așa de mult că Grecii urziseră zicala: „A bea ca un Trac!“ Se înțelege că Geții nu erau în toate identici cu Tracii și că, deci, zicala grecească nu-i privește decât într'o măsură. Mai mult decât atât: Pomponius Mela declară că unii Geți — desigur munteni — nu cunoșteau întrebuințarea vinului³⁸⁾. Anumite triburi Gete erau băutoare de lapte³⁹⁾. Dar nu e mai puțin adevărat că zeul Dionysos, zeul

32) Platon, *Charmides*, 156 d-e, 157, a-b-c.

33) Strabon, VII, 3, 11, C 303.

34) Diodor, XXI, 12, 4—5; Strabon, VII, 3, 3.

35) Strabon, VII, 3, 2, C 295.

36) Idem, VII, 3, 3, C 296.

37) Textul din Strabon VII, 3, 4, C 297, care spune oă: „Geții se abțineau de la alimente cu carne“, privește numai o elită restrânsă a poporului.

38) Pomponius Mela, III, 2, 21: „vini usus qui busdam ignotus“.

39) Columella, VIII, 2.

vegetației și patronul special al vinului, e o divinitate tracă, pe care adoratorii o cinsteau, între altele, și cu nemuritoarea licoare. Adoratorii traci ai fiului Semelei și al lui Zeus se puteau ei mărgini să consume nemuritorul dar numai în timpul divinelor orgii? Ce-ți place în timpul sărbătorii nu-ți poate displace în celelalte zile. Pausanias și Polyaeus ne declară că deosebitul cult pe care Tracii îl aveau pentru vin, mergea până acolo că ei îl consumau cu o sacră frenezie chiar înainte de a porni la luptă⁴⁰). Apartenența orașului Dionysopolis — cetate patronată de însuși zeul vinului — imperiului lui Boirebistas, indică dela sine favorarea de care se bucura vinul în părțile maritime ale Getiei. O inscripție dela Mesembria, extrema sudică a teritoriului get, mulțumește lui Apollon printre altele și pentru recolta abundentă a vinului⁴¹). Într'un mormânt din secolul IV în. de I. Hr., la Brésowo, în Bulgaria de sud, s'a descoperit un inel de aur pe care e reprezentată o zeiță întinzând un rhyton, adică un vas cu vin, unui cavaler⁴²). Numeroase amfore grecești pentru uzul vinului descoperite în solul Daciei dovedesc întrebuintarea acestei băuturi nu atât la poporul de jos, cât la cei înstăriți și la cei nobili. S'a obiectat că, „acțiunea de propagandă la abstenență a lui Decaeneus s'a îndreptat asupra unui trib sau „popor“ thrac din sudul Dunării, înglobat de curând în imperiul lui Boirebistas, sau că acele vii distruse aparțineau tot sudului în ținuturile Moesilor și Tribalilor, vestite atunci ca și acum prin vinurile lor“⁴³). Nu înțeleg rostul și utilitatea acestei opintiri a unora dintre cercetătorii noștri de a face din Geți pretutindeni și totdeauna „ușă de biserică“! Că le plăcea oamenilor vinul, faptul nu implică în sine numai de cât o catastrofă, atâta vreme cât această plăcere nu devenea o patimă, un vițiu. Și alte popoare antice consumau vin. Strămoșii romani iubeau vinul tot așa de mult, ba poate chiar mai mult decât Geții. Literatura latină stă oricui la dispoziție în această privință. Că predica lui Decaeneu împotriva betiei se va fi adresat special anumitor triburi trace și băutoare de vin prin excelență, din sudul Dunării, lucrul acesta e posibil, dar el nu absolvă întru nimic pe Geți de grava meteahnă pe care o implică propaganda antialcolică a lui Decaeneu, pentru că deși azi se știe că Geții erau o ramură bine distinctă a Tracilor, totuși nu se cunosc încă de cât fragmentar și imperfect deosebirile de viață și de atitudini dintre Traci și Geți și pentru că, topografic vorbind, nu se știa nici în antichitate și nu se știe nici astăzi până unde se întindeau Geții și de unde începeau Tracii propriu ziși. Geții locuiau nu numai în nordul Dunării ci și în sudul fluviului până departe. Dar Strabon elimină, concludent, orice nedumerire în această privință. El ne spune textual că Boirebistas era „Getul“ că Decaeneu era colaboratorul său și că acesta din urmă a reușit să determine poporul „să scoată vița de vie și să trăiască fără vin“⁴⁴). Ce alt popor decât cel *get* putea fi acela stăpânit de Boirebistas „Getul“?

Alcolismul era una dintre cele mai mari plăgi care rodeau vlaga poporului get. Gravitatea acestei nenorociri reiese din felul în care geograful grec prezintă succesul neașteptat al acțiunii de îndreptare pornită de marele preot. Reforma generală profundă — zice Strabon — pe care Decaeneu a realizat-o în sufletul Geților s'a soldat, printre altele, cu extraordinarul rezultat al scoaterii din pământ a viței de vie. Dacă

40) Pausanias, *Descrierea Greciei*, recogn. Fried. Spiro, Leipzig. B. G. Teubner, 1903, vol. III, cartea IX. 30 5; Polyaeus, *Strategematon libri octo*, ex. rec. Ed. Woclfliin-Joannes Melber Leipzig, B. G. Teubner, 1887, III. 2, 6.

41) V. Pârvan, *Getica*, p. 137.

42) Carl Clemen, *Religionsgeschichte Europas (Kulturgeschichtliche Bibliothek, 1)*, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1926, Erster Band p. 310.

43) A. Nour, *Cultul lui Zalmoxis*, București, 1941, p. 79.

44) Strabon, VII, 3, 11, C 304.

Strabon citează numai stârpirea alcoolismului, este pentru că acesta era hidra cea mai pestilențială care consuma puterile neamului, care le consumă și azi — spre rușinea noastră — în anumite regiuni ale aceluiași imperiu carpato-danubian rămas moștenire Românilor de azi. „Geții fură înduplecați“ — precizează același Strabon — „să trăiască fără vin”⁴⁵). Prin urmare, vinul era unul din articolele de căpetenie ale traiului get. Nu știu cum va fi reușit Decaeneu să determine poporul la renunțarea vinului. În niciun caz prin legi vexatorii și prin violență. Vindecarea de acest viciu echivalează însă cu una dintre cele mai strălucitoare victorii asupra sufletului omenesc.

Printre defectele vizate de „cumpătarea” și „askeza” predicat de Decaeneu se afla, în mod sigur, și slăbiciunea exagerată față de femei la anumite clase și categorii de Geți. Acolo unde marele preot a avut de luptat contra alcoolismului, el a trebuit fatal să se întâlnească — cel puțin câteodată — și cu meteahna cealaltă, legată aproape organic de alcoolism: neînfrânarea sexuală. Toți istoricii noștri resping ca pe o oroare această intemperanță getă. Nu e vorba de poligamie propriu zisă. Pentru a înțelege cum trebuie pamfletul antiget al lui Menandru și interpretarea pe care i-o dă Strabon, redăm în întregime textul care vorbește despre faimoasa „poligamie” getă: „In ceea ce privește faptul că ei locuiesc fără femei⁴⁶), nimeni nu subscrie o asemenea alegațiune, mai ales când e vorba de Tracii, iar dintre aceștia când e vorba de Geți. Privește ce spune Menandru despre ei, fără să inventeze nimic — așa cum se întâmplă în mod firesc — ci luând direct din istorie: „Toți Tracii, dar, mai cu seamă, dintre toți, noi Geții (eu însumi mă mândresc că aparțin neamului get), nu suntem peste măsură de continenți; puțin mai departe el dă exemple despre această incontinență în raportul cu femeile: „Nimeni dintre noi nu se socotește însurat dacă nu are zece, sau unsprezece, sau douăsprezece femei și unii chiar mai multe. Dacă unul moare fiind căsătorit cu patru sau cinci femei, e plâns în popor ca unul căruia nu i s'a cântat imnul nupțial, ca nefericit, ca neînsurat”. Acestea sunt atestate și de alții. Nu e verosimil însă ca aceiași oameni să considere nefericită o vieată fără multe femei, dar în acelaș timp să socotească bună și dreaptă lipsa de femei. A socoti monahi și capnobați pe cei lipsiți de femei, e un lucru care contrariază foarte mult concepțiile comune. Toți (Tracii și Geții) consideră femeile ca fondatori ai religiei. Femeile îndeamnă pe bărbați la un cult cât mai intens al zeilor, la sărbători și la rugăciuni. E lucru rar ca un bărbat care trăește prin el însuși să se preocupe de astfel de lucruri. Vezi, iarăși, ce spune acelaș poet când introduce ca vorbitor pe un bărbat amărât de cheltuelile femeilor în legătură cu sacrificiul: „Zeii ne-aduc în sapă de lemn, mai ales pe noi cei însurați, fiindcă e mereu nevoie să celebrăm o sărbătoare”. Poetul ne prezintă și pe un misoghin care se plânge de aceleași lucruri: „Aducem jertfă de câte cinci ori pe zi, iar șapte sclave în cerc sunau din cimbale, pe când celelalte scoteau țipete îngrozitoare”. A socoti deosebit de pioși pe Geții cari trăesc fără femei, se înfățișează ca un lucru absurd. Dar predominarea, la acest popor, a zelului religios și abținerea lui — din motive de pietate — dela alimente gătite din lucruri însuflețite, așa cum reiese din spusele lui Poseidonios și din altă istorie⁴⁷), nu trebuie puse la îndoială”⁴⁸). Strabon, potrivit felului de a lucra la cei vechi, confundă și amestecă lucrurile cele mai deosebite, fără a se osteni să le claseze măcar într-un chip rudimentar. Mai întâi, la aceste capitole,

45) Strabon, VII, 3, 11, C 304.

46) E vorba de vestiții Abioi, „săracii”, pe care Strabon ii prezintă când ca pe o clasă socială aparte, călugări, când ca pe masa întreagă a poporului get. E una din numeroasele și regretabilele confuzii ale geografului grec.

47) E vorba de istoria lui Zalmoxis.

48) Strabon, VII, 3, 4, C 296, C 297. Sublimierile ne aparțin.

acela al poligamiei și acela al credinței religioase, el combină și tratează isvoarele sale — amândouă livrești — într'un mod bizar. Menandru și Poseidonios sunt două isvoare de informație total deosebite și de multe ori opuse nu numai prin temperamentul autorilor, dar și prin natura însăși a operii lor: unul ne oferă poezie comică, celălalt istorie. Cum poate cineva să se sprijine, pentru aceeași problemă, pe isvoare așa de diferite, fără a risca perspectiva istorică și concluzia cea mai fragilă? Pe Strabon însă nu-l chinuiau asemenea griji. În al doilea rând, el confundă cu deosebită candoare pietatea și ascetismul călugărilor geți cu religiozitatea maselor populare. Contradicția pe care el o relevă între „poligamia“ getă pe deoparte și traiul „fără femei“ la același popor get pe de altă parte arată totala lui dezorientare în problemele sociale ale acestui popor. Lucrul nu i s'ar fi întâmplat, dacă el ar fi cercetat situația la fața locului, sau s'ar fi informat din alte isvoare cu adevărat istorice. În fine, simțul istoric însuși al lui Strabon e deficitar prin felul mai mult decât ciudat în care el prezintă „poligamia“ bărbaților geți și superstiția ⁴⁹⁾ femeilor gete.

Poligamia getă gen Menandru și Strabon este un pamflet burlesc și deci o puerilitate. O poligamie tracă a existat totdeauna și ea era binecunoscută în antichitate. Herodot ne dă detalii celebre asupra ei ⁵¹⁾. Dar poligamia tracă era un lucru, iar incontinența getă era alt lucru. Insistența lui Menandru și a lui Strabon asupra faptului că Geții erau dintre toți Tracii cei mai dedați poligamiei nu indică în niciun fel istoricitatea relatării. E adevărat că geograful grec, prevenind o eventuală obiecție precizează că Menandru „nu inventează... ci ia din istorie“, adică din însăși realitatea socială a Geților; ceva mai jos declară că „aceste lucruri sunt atestate și de alții“. Poligamia era un fapt istoric la Traci. În privința Geților, Menandru și Strabon procedează conform șablonului multora dintre autorii greci: cu cât poporul despre care e vorba se află mai înspre nord, înspre Hyperborei și mai departe de teritoriul grec, cu atât el este mai extravagant, cummulând moravurile și gândurile cele mai absurde, sau, invers, pe cele mai alese și excepționale dacă e un popor răsfățat de literatură. Tracii erau o mină nescăpată de surprize excentrice pentru Greci. Dacă ei erau poligami, se cuvenea ca Geții — ramura cea mai nordică a acestui neam — să-i întrecă cu mult la acest capitol. Pe de altă parte, Strabon însuși care bate atât de mult toba contra poligamiei Geților notează contradicția flagrantă dintre această poligamie și religiozitatea prin excelență austeră și celibatară a acelorași Geți. Dacă Geții sunt cel mai religios popor al lumii vechi, iar această religiozitate se caracterizează în deosebi prin celibat sau în tot cazul prin tinerea femeii la distanță, cum se împacă această situație cu poligamia? Dacă Geții socotesc piosi pe cei ce renunță la căsătorie ⁵²⁾, cum e posibil ca chiar femeile să fie acelea care să îndemne pe bărbați la respectarea cultului zeilor și a sărbătorilor ⁵³⁾? Cum e posibil ca femeile să treacă drept „fondatoarele religiei“ ⁵⁴⁾, iar „bărbatul care trăește prin el însuși“ ⁵⁵⁾ — adică singur — „să fie rar capabil de un sentiment religios“ ⁵⁶⁾, tocmai la un popor a cărui divinitate principală e masculină, ale cărui ordine călugărești sunt exclusiv masculine și la care prima condiție a pietății este renunțarea la căsătorie? Absurditatea e așa de evidentă, încât geograful grec însuși o semnaleză ⁵⁶⁾.

49) În textul grec stă cuvântul *δεισιδαιμονία* al cărui înțeles are o întreagă evoluție și pe care noi l-am tradus mai sus prin „religie“, elegantiae causa, dar care, propriu zis înseamnă superstiție

50) Herodot, V, 5.

51) Strabon, VII, 3, 4, C 297.

52) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

53) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

54) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

55) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

56) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

Dar dacă Geții nu erau poligami în genere, anumite clase și categorii dintre ei puteau fi incontinenți. Condiția renunțării la căsătorie nu numai pentru a putea intra în ordinele călugărești, dar și pentru a te bucura de numele de „pios” în popor arată că, în genere, poporul get era înclinat spre intemperanță față de femeie. Strabon se arată surprins și consideră ca o absurditate faptul că la Geți „erau socotiți deosebit de pioși aceia cari renunțau la căsătorie”⁵⁷). Ca Grec ce era, Strabon știa că, în deobște, căsătoria nu exclude pietatea și că cineva necăsătorit putea fi tot atât de nelegiuit sau de ateu ca unul căsătorit. La Geți, însă, condiția celibatului impusă chiar oamenilor din popor pentru a fi considerați ca evlavioși implica prezența unei puternice aplecări spre incontinență. Această incontinență era de altfel în sângele neamului, ca unul care făcea un tot cu Tracii. Dar pe când Tracii fuseseră și rămăseseră poligami, Geții, grație principiilor de puritate și imaterialitate ale religiei zalmoxeene, se lepădaseră încetul cu încetul de poligamie, năzuind și ajungând la monogamie cu toate frumusețile ei. Persista însă în sânge dogoarea vechei întocmiri sociale a rasei. Această dogoare continua să fie alimentată, în deosebi la Geții din sudul Dunării, de orgiile religiei lui Dionysos, care țineau sub vraja lor nu numai pe Tracii propriu ziși, dar și numeroase populații getice. În aceste orgii se consumau exact cele două viciu congenitale ale rasei: dulceața vinului și pofta de femeie. Ne dăm deci seama de proporțiile și însemnătatea uriașe a reformei morale a lui Decaeneu, care cerea dela compatrioții săi în primul rând, cumpătare.

Reforma morală a lui Decaeneu cerea apoi „ascultare de porunci”⁵⁸). Un om cumpătat, adică un om respectând măsura în toate actele vieții sale, se poate ușor mlădia sub poruncă. Dacă Decaeneu și Boirebistas cer poporului lor cu insistență ascultarea de porunci este pentru că Geții, împărțiți în multe triburi și iubind cu frenezie libertatea, erau un popor greu de înrunit. Aveau repulsie pentru disciplină. Unul dintre regii Kebrenienilor și ai Sykaiboailor, care era în același timp și marele lor preot, Kosingas, disperat de neascultarea supușilor săi, i-a amenințat că se duce în cer ca să-i reclame zeiței Hera⁵⁹). Geții nu se temeau decât de hotărârile marelui preot venite dela Zalmoxis. De aci marele rol al lui Decaeneu în făurirea disciplinei sociale, politice și militare a supușilor lui Boirebistas. Acesta din urmă avea sub ochi disciplina de fier a legiunilor romane, care duceau până departe insignele și faima patriei. Planul regelui reuși pe deplin, căci Geții lui, mai de voie mai de nevoie, fură disciplinați și prin aceasta ajunseră capabili să urzească în câțiva ani o împărăție vestită. Bravurei lor înăscute se adaoase disciplina care unifică și înzecește puterile.

Ascultarea de porunci este însă efectul educației prin dreptate. Geții, încă din vremea lui Herodot, sunt recunoscuți a fi „cei mai dreپți” dintre toți Tracii⁶⁰). Dar dreptatea sau cinstea getică puteau fi ușor clătinate sau alterate de temperamentul impulsiv al rasei. De aceea o reorganizare și o supraveghere strictă a dreptății vor fi fost două din preocupările cele mai arzătoare ale lui Decaeneu. Mai ales că instituția dreptății era, la Geți, o anexă organică a religiei⁶¹). Dreptatea getică era reflexul etic al nemuririi sufletului. O societate orientată spre valorile eternității nu cade prea des în nedreptate care caută numai cele ale lumii de aici. Dreptatea era administrată de preoți sub inspirația și controlul marelui preot, care era cea mai înaltă și ultima instanță⁶²).

(Va urma)

57) Idem, *Ibidem*, loc. cit.

58) Idem, VII, 3, 11, C 303.

59) Polyaeus, VII, 22; Jean Coman. *Zalmoxis*, pp. 18, 31.

60) Herodot, IV, 93; Jean Coman, *op. cit.*, p. 5.

61) S. Mehedinți-Soveja, *Crestinismul românesc*, p. 57.

62) Iordanis, *op. cit.*, IX, 73 : „Hic (= Comosieus) etenim et rex illis et pontifex ob suam peritiam habebatur, et in summa iustitia populos indicabat”.

P O E S I I

DE

ZORICA LAȚCU

VERGILIUS

În casa lui Maecenas, ard lămpile de-argint
Și'n vase prețioase ard mirodenii rare.
Copile'n haine albe aduc cununi de mirt
Și toarnă vinul dulce, în vechile pahare.

Sunt cupe vechi, tăiate în amestist și jad
Și răspândesc departe, miresme care 'mbie.
Dar nu se-atinge nimeni de vinurile dulci
Și nu se mișcă nimeni în sala aurie.

Vergilius citește. Și-o vraje s'a țesut,
Ca o rețea imensă de fire mătăsoase,
A prins în ea pe Caesar, Augustul Suveran,
Pe senatorii mândri, cu doamnele frumoase.

Afară, Roma doarme. Și zeii o păzesc
Și sus, pe Capitoliu, răsare luna plină.
Vergilius citește. Și ochii tuturor
Și sufletele, toate, de buza lui se-anină.

Ascultă împăratul, cu gândul umilit,
Cum a sosit la malul Chartaginei, Aenea,
Cum l-a primit Didona și cum l-a ospătat,
Și'n patimă nebună, cum s'a pierdut femeea.

Vergilius citește. Și vocea i-a slăbit
Și calda armonie se stinge lung și moare.
Dar vraja mai durează. În fața unui om,
August și senatorii se scoală în picioare.

MELISSA CĂTRE DIODOR

Am fost pe malul mării astă noapte.
Am vrut să văd cum se ridică luna,
S'ascult în pace cântecele mării.
Am așteptat o barcă, numai una.

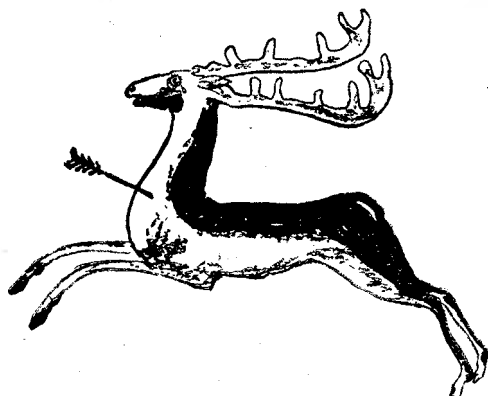
Am stat pe-o stâncă și-am privit în noapte
Deasupra mea, era noian de stele.
Sub mine, ritmic se izbeau de mal
În spuma albă, valurile grele.

Am așteptat o barcă, numai una,
Dar n'a venit. Simțeam că n'o să vie
În urmă luna mare a pălit,
Și se deșteaptă zarea purpurie.

Și ese din Okeanos, Aurora.
Cu ochii plini de nouă strălucire,
Am scris încet, cu degetu'n nisip,
Numele tău, senina mea iubire.

LYDIA CĂTRE GAIUS

Imi ceri să-ți torn, stăpâne, Falernul în potir ?
Și fruntea ta senină s'o 'ncing cu trandafini ?
Nu vezi că ard ca rugul obrajii roabei tale,
Că tremură 'nainte-ți, că buzele-i sunt pale ?
Aș vrea să bei veninul iubirii mele dulci
Și capul, greu de gânduri, la pieptul meu să-l culci.
Cu brațul tău puternic să-mi frângi trupul firav,
Eu te iubesc, stăpâne, și sunt din neam de sclav.
Așa vrea poate soarta, așa a vrut un zeu :
Să uit, să iert, să sufăr, zâmbind mereu, mereu.
Un gând mă urmărește și nu-l mai pot uita.
Aș vrea să mor, stăpâne, să mor de mâna ta.

C R O N I C I I D E I, O A M E N I, F A P T E

IN CINSTEA D-LUI PROFESOR ERNST GAMILLSCHEG

Gruparea revistei *Gândirea* a organizat Luni seara, 3 Noembrie, o strălucită agapă în cinstea d-lui Ernst Gamillscheg, profesor la Universitatea din Berlin și directorul Institutului german de știință din București. Marele învățat, care desfășură printre noi o fecundă activitate de circulație a bunurilor culturale între Germania și România, e, prin specialitatea sa de filolog romanist, un adânc cunoscător al limbii noastre, îndelung familiarizat cu literatura noastră, și un susținător științific al străvechilor noastre drepturi. Opera multiplă, pe care o îndeplinește, e dintre cele care durează în spirit și creiază o bază permanentă alianței româno-germane. Insemnătatea ei trebuia subliniată cu recunoștință.

Și într'adevăr, s'au adunat în jurul învățatului german, atât de numeroase personalități din toate ramurile creației superioare românești, cum rareori s'a putut vedea.

Au participat din guvern d-nii: C. Bușilă și dr. P. Tomescu, miniștri, Enric Otetelișanu și dr. C. Dănulescu, subsecretari de stat, Iosif Găbrea, Al. Bădăuță și dr. Sergiu Băcescu, secretari generali, D. I. P. Gigurtu, fost prim ministru, M. Manoilescu, Ion Lupaș, Ion Nistor, I. Gr. Periețeanu, Ștefan Ciobanu, D. Caracostea, C. C. Giurescu, V. Vălcovici, G. Leon, Sauciu-Săveanu, Traian Brăileanu, Vasile Stoica, I. D. Enescu, Al. Constant, Victor Vojen, Radu Budișteanu și Napoleon Crețu, foști miniștri și subsecretari de stat. D-nii profesori universitari I. Simionescu, președintele Academiei Române, C. Rădulescu-Motru, Gr. Antipa, Horia Hulubei, rectorul Universității, Al. Tzigara-Samurcaș, Traian Săvulescu, Th. Capidan, Lazăr Iacob, Șerban Ionescu, Vasile Ispir, Teodor Ficșinescu, George Drăgănescu, Octav Onicescu, Al. Otetelișanu, dr. D. Paulian și Dragoș Protopopescu, care a pus o admirabilă pasiune în organiza-

rea acestei manifestații; scriitori și artiști ca Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, George Georgescu, Ionel Teodoreanu, Victor Ion Popa, Al. Busuioceanu, Marius Bunescu, Ion Jalea, Tiberiu Brediceanu, Soare Z. Soare, Ionel Perlea, Pan. M. Vizirescu, Al. Gregorian, George Cocea, George Vraca, A. Pop Marțian, Ioan Coman, Petru P. Ionescu, Emilian Vasilescu, I. Joldea Rădulescu, N. Georgescu-Cocoș, Nicolae Lazăr și Radu Vasilescu; d-nii General Mehedinți, A. C. Cusin, Gh. Popescu-Botoșani, Luca Bugheanu, Victor Dimitriu, Cezar Popescu, R. Ciorogariu, Vladimir Demetrescu, N. Paicu, G. Pleșoianu, P. Anghelescu, Gh. Banu și dr. I. Stoia; d-nii industriași Nicolae Gâlcă, Nicolae Tanașoca, Matei Iosifache, Kurt Mott, Sever Christescu, P. Georgescu-Delafraș, H. Zoldi, Dănilă Mălăi, Virgil Ionescu.

Din partea germană, d-nii Gerhardt Stelzer, consilier de legăție, General Speidel, șeful misiunii aeronautice, Hermann von Ritgen, dr. Feist, dr. Welkisch, Georg Streiter, președintele Uniunii presei străine, Karl Suprian, Karl Hermann Theil, Walter Wittstock, Johannes Schumacher, R. Pomprein, Otto Liess, Alfred Coulin, Bernard Capesius.

Din partea italiană, d-nii Bruno Manzone, directorul Institutului de cultură italiană, Amore Bovai, Giovanni Costa și Guido Landra.

Cuvântările, ce s'au rostit, au căutat să dea expresie sentimentului cald cu care societatea românească însoțește admirabila activitate a profesorului Ernst Gamillscheg.

CUVANTAREA D-LUI NICHIFOR CRAINIC

Gândul de a sublinia cu recunoștința noastră românească rodnică prezență printre noi a profesorului Ernst Gamillscheg, directorul In-

stitutului german de știință din București, a stărnit cele mai distinse adesiuni spontane, de care e în stare lumea intelectuală a Capitalei. Sunteți aici demnitari și foști demnitari ai Statului, membri ai Academiei Române, reprezentanți ai Universității și ai școlii, sunteți aici scriitori, artiști plastici, muzicieni, artiști dramatici și publiciști, sunteți aici reprezentanți ai energiei practice românești și luptători adânc încercați pentru ideile ce triumfă azi în Europa. Gândul ce ne unește pe toți și ne adună în jurul celui sărbătorit pornește dintr'o nezdruncinată credință, pe care el însuși o intrupează cu strălucire.

Aceeași credință a chemat alături de noi, Români, la această agapă, la această masă a dragostei, pe solii mussolinieni ai Romei eterne și pe solii marelui Reich german. În numele tuturor, îmi iau îngăduiala să-i salut respectuos, în deosebi pe d. consilier de legăție, dr. Stelzer, pe d. General Speidel, șeful misiunii aeronautice germane și pe d. Bruno Manzone, directorul institutului italian de cultură, — și să le mulțumesc din inimă pentru prestigiul personal, pe care au binevoit să-l adauge agapei noastre și pentru semnul concret pe care prezența Domniilor lor îl dă superioarei comunități de credință, ce ne leagă laolaltă.

Această credință, care plutește pe deasupra războiului și electrizează brațul vitejilor, se cristalizează în lozinca: Europa a europenilor și numai a lor!

Comunitatea de spirit europeană, știm cu toții, e un venerabil aliagiu de antichitate și creștinism, mereu îmborsat și mereu actualizat de puterile creatoare a două rase: latinitatea și germanismul, unite azi pentru eliberarea patrimoniului comun de primejdiile ce-l amenințau.

Domnule Profesor Gamillscheg,

În personalitatea științifică a Dv., noi vedem fuziunea fericită a celor două rase, care au creat cultura europeană. German de obârșie, filolog romanist de specialitate, sunteți, dacă îmi îngăduiți, o anticipare a omului european de mâine. Numele dv. de romanist german e prețuit și iubit de multă vreme în toate țările neolatine. Până în Spania depărtată, erudiții vă închină operele lor. Pentru noi, Români, sunteți, scumpe Domnule Profesor, de sute de ori mai mult decât un romanist celebru. Sunteți un vechiu și cutezător prieten. Filologia v'a dus la cunoașterea limbii noastre și, drept să

vă spunem, această frumoasă limbă capătă un nou prestigiu când o auzim rostită de un învățat ca Dv. Cunoașterea limbii v'a dus la cunoașterea sufletului românesc și mai mult de cât atât: adâncind din treaptă în treaptă înțelesul cuvintelor, — căci fiecare cuvânt e o felie vie, tăiată în profunzimea trecutului istoric, — ați coborât până la rădăcinile lor ultime, ne-ați auzit strămoșii romani grăind din fundul acestui pământ și-ați pipăit prin negura mileniilor temelile de glorie împărătească pe care se răscoală edificiul poporului românesc de azi. Când, într'o epocă de polemici absurde împotriva acestei evidențe, ați rostit adevărul străvechi noastre autohtonii latine în Academia dela Berlin, numele învățatului Gamillscheg a pătruns în inimile noastre ca un simbol al prieteniei, ce avea să vie în curând între popoarele noastre.

Cu ani înainte de momentul fericit al acestei prietenii germano-române, ați făcut din dragostea pentru limba noastră obiect de studiu în seminarul Dv. dela Universitatea din Berlin; cu ani înainte ați invitat acolo peste 20 de conferențieri români să vorbească despre cultura și sufletul nostru; 12 din aceste conferințe, le-ați tipărit în colecția științifică a seminarului Dv. Pentru noi, nu sunteți, Domnule Profesor, un prieten cucerit de noile și impunătoarele realități politice; pentru noi sunteți un vechiu și cutezător prieten, care a știut ca puțini alții să premeargă acestor realități și să le deschidă calea.

Când marele Reich, prin d. ministru Rust, v'a însărcinat să întemeiați și să conduceți Institutul german de știință din Capitala României, nu se putea o misiune mai înțelept aleasă, fiindcă din trecutul personalității Dv., emană însuși programul apropierei culturale româno-germane, pe care îl desfășurați. Ori cât de înalte ar fi ideile unei epoci, ele nu capătă duhul vieții decât atunci când sunt intrupate în oamenii lor, în adevărații oameni, cari știu să le dea carne din carnea lor. Toți câți suntem de față și vă cunoaștem încordata trudă de zi de zi și de ceas de ceas, suntem conștienți de imensele servicii, pe care le aduceți alianței politice a României cu marele Reich, așezând acestei alianțe bazele statornice ale puterii spirituale, care nu moare, — ceea ce face, simultan, pentru prietenia italo-română, colegul Dv. și iubitul nostru camarad d. Bruno Manzone.

Institutul pe care îl conduceți, ale cărui cursuri și conferințe sunt suprapopulate de Români și Germani deopotrivă, a ajuns în foar-

te scurtă vreme laboratorul fără egal, unde se făurește noul spirit, focarul de unde se deschid larg în zare spezele de lumină ale zilei de mâine. Pentru aceasta, ne aduceți aici la noi acasă, Germania culturală de azi, re-zumată în cei mai străluciți reprezentanți ai ei, din domeniul științei, al cugetării și al literaturii, cari ne desfată rând pe rând cu mira-giul Germaniei eterne, a metafizicei și a poe-siei, a idealismului, a muzicii și a giganticei munci creatoare, — Germania care își imprimă pecetia de proporții legendare pe fața vea-cului nostru. Și tot astfel, cu o grijă și cu o dragoste, pe care toți aș vrea să le cunoască, alegeți rând pe rând forțele noastre intelec-tuale și le deschideți drumul de afirmare ro-mânească în forurile de cultură ale Reichului național-socialist.

Tot acest schimb de idei, care e un schimb de oameni, toată această transsubstanțiere a prin-cipiului politic, în viață culturală vie și con-cretă, e un lucru pe care îl îndepliniți cu o discreție rară, retrăgându-vă, pe cât de mo-dest pe atât de generos, totdeauna mai în fund și lăsând să apară în față, pe primul plan, va-lorile pe care voiți să le puneți în circulație. Noi vă simțim totuși, și vă vedem pretutindeni, în această operă complexă, prin care vă dă-ruiți nouă, Românilor, în măsura în care apar-țineți cu totul patriei Dv. germane.

Deunăzi, la 28 Octombrie, ar fi urmat să co-memorați o zi însemnată din viața Dv., după frumoasa tradiție a familiei germane, când membrii ei se adună cu suflet înouit de dragoste la ziua de naștere a fiecăruia. Iertați-mi, vă rog, această indiscreție, fiindcă știți, fără in-doială, că adesea iubirea prietenilor e mai cru-dă decât ura dușmanilor. Ziua Dv. ați uitat-o cu desăvârșire, fiindcă ea s'a absorbit în vizita triumfală a profesorului berlinez Fischer. În vremea aceasta, nobila Dv. Doamnă, departe, în Germania, își va fi împărțit sufletul și griji-le în trei părți ale lumii: pentru feciorul cel mic, plecat la munca de folos obștesc, pentru Dv. aici, pentru feciorul cel mare care, și mai departe, luptă la porțile Caucazului, umăr la umăr cu frații noștri, pentru biruința Europei creștine asupra Asiei reduse la barbarie de sa-dismul iudaic. Voios și firesc, cu amabilitatea Vienei în sânge și cu disciplina germană a re-nunțării la sine în ținută, sunteți Domnule Profesor, ca orice soldat al Führerului, prezent la datorie. Și dacă ceilalți soldați cuceresc ță-rile și mările, cu o invincibilă vitejie, care a uimit Universul, Dv. ne-ați cucerit cu ispitele

spiritului, rânduind în linie de bătaie acea ple-ladă de generali ai cugetării omenești, cari sunt geniile creatoare ale culturii germane.

Cerând, umil, permisiunea acestei strălucite asistențe, care vă înconjoară, — pentru tot ce ați făcut pentru noi, pentru tot ce faceți pentru noi, pentru tot ce va rămâne ca temelie nepie-ritoare a prieteniei româno-germane, ridic în slava Dv. paharul recunoștinței.

D. MIHAIL A. ANTONESCU, vice-președin-tele Consiliului de miniștri, neputând participa personal, a trimis următoarea scrisoare, pe ca-re a citit-o d. Al. Bădăuță, secretar general al Propagandei.

Scumpe Domnule Profesor,

Aflând despre sărbătorirea Dv. de astăseară, mă încorporez și eu „Gândirii“ românești care vă cinstește, trimițându-vă tot gândul meu de prețuire a personalității și operii Dvs.

Mărturisind sincer regretul de a nu putea participa și fizic la această sărbătoare a „Gân-dirii“ doresc să știți Domnule Profesor, că v'am purtat întotdeauna și vă voi păstra o sinceră admirație pentru marea Dvs. creație științi-fică închinată neamului românesc.

Sunteți printre noi, Domnule Profesor, un a-devărat ambasador al gândirii germane și ați venit în mijlocul nostru făcând omagiul celui mai adânc respect pentru ființa noastră națio-nală: ne-ați învățat limba și ne-ați cercetat propriul nostru trecut.

Misiunea culturii germane în România s'a unit astfel cu spiritualitatea politică, răscolind toate puterile de viață ale acestui Neam, cu-noscându-le, recunoscându-le și îmbărbătân-du-le.

Vă doresc din tot cugetul să duceți mai de-parte acest rol implinitor de noi destine în a-propierea Poporului Român de marele Po-por German.

Cultura germană în România, izbutind să lege într'o nouă spiritualitate raporturile ger-mano-române, ne va face nu numai să cunoaș-tem mai adânc tezaurile civilizației germane, dar ne va ajuta prin absorbirea civilizației teh-nice germane la ridicarea mijloacelor noastre de viață, iar prin absorbirea disciplinei muncii și a absolutei unități naționale, să dăm a-dâncuri spiritului nostru latin.

Cu aceste gânduri m'am apropiat și astăsea-ră de „Gândirea“ românească pentru a vă ex-prima sincer și simplu credința mea în rolul Dvs. viitor.

Primiți, vă rog, scumpe Domnule Profesor, mărturia sinceră a stimei mele.

D. ENRIC OTETELIȘANU, subsecretar de stat al Culturii Naționale, a rostit următorul salut :

Mă asociez cu tot entuziasmul la cuvintele de caldă prețuire ce s'au rostit aci pentru d. Prof. Ernst Gamillscheg. Ca reprezentant al ministerului Culturii Naționale și al Cultelor și mai ales ca român, sunt fericit să salut în Domnul Profesor Gamillscheg pe un prieten sincer, devotat și loial al Românilor.

Intr'adevăr, d. Profesor ne este un astfel de prieten.

Prin activitatea sa ca om de știință, Domnia-Sa a cercetat trecutul nostru și a arătat cu dovezi obiective continuitatea noastră pe acest pământ românesc. D-sa s'a înscris astfel în rândul tuturor învățaților români și străini cari eu apărât, cu seriozitate științifică, adevărul persistenței noastre neîntrerupte pe acest pământ. Ii suntem recunoscători.

Dar Domnul Profesor Gamillscheg are pentru noi și alte merite. D-sa conduce cu competență și deosebită strălucire Institutul German pentru Știință din România, creat pentru a strânge legăturile de colaborare culturală între România și Germania.

Astfel pe când soldații noștri, împreună cu soldații germani, cimentează această colaborare pe câmpul de luptă, prin sacrificiul scump al sângelui lor, d. Profesor Gamillscheg și colaboratorii săi stabilesc colaborarea culturală prin activitatea ce o desfășoară la Institutul German.

Pentru tot ce a făcut d. Prof. Gamillscheg ca om de știință pentru noi, pentru tot ce face d-sa ca Director al acestui Institut ca să strângă legăturile de prietenie între aceste două popoare, ridic paharul meu și închin :

Pentru sănătatea d-lui prof. Gamillscheg :

Pentru prosperitatea Institutului German pentru Știință din România :

Pentru întărirea legăturilor de prietenie și colaborare germano-română!

D. I. SIMIONESCU, președintele Academiei Române, a spus :

Orice bun român trebuie să rămâie recunoscător d-lui Gamillscheg, pentru activitatea științifică ce o desfășoară cu patima savantului, de când întâmplarea l-a făcut să capete un deosebit interes și dragoste pentru limba română.

Dela această cercetare fără să fie condus de alt îndemn de cât al obiectivității, s'a îndrep-

tat pe nesimțite, către problemele care stau în legătură cu origina limbei, deci și cu origina neamului nostru. Apropiindu-se sufletește de el, trăind în mijlocul lui, cunoscându-i structura aleasă, dar și calvarul de veacuri ca urmare a unei neprielnice așezări geografice, a devenit un sincer apărător al adevărului, în ce ne privește. În momentele de tulburătoare prefaceri prin care trecem, când așezarea temeinică a țării noastre trebuie hotărâtă pe baza adevărului în sine, răspicatele păreri ale sărbătoritului de azi, isvorite din convingerea cercetătorului obiectiv, nouă ne sunt de mare preț și de mult ajutor.

Căldura manifestării din astăseară, stimate coleg, este tot atât de sinceră, cât este de sinceră și obiectiva d-tale convingere asupra dreptății cauzei noastre.

De aceia îți mulțumim.

La bucuria ce va umple sufletul tuturor Românilor când se va îndeplini întreaga și mult așteptata dreptate națională, savantul integru va avea partea-i bine meritată de satisfacție morală și de recunoștință pentru sprijinul pe care știința sa l-a adus cauzei românești.

D-nii: C. RĂDULESCU-MOTRU, HORIA HULUBEI rectorul Universității, și RADU BUDIȘTEANU, improvizând frumoase elogii celui sărbătorit, regretăm că n'avem cum să le redăm.

D. AL. GREGORIAN, directorul ziarului *Sfarmă-Piatră*, a spus :

Presa naționalistă din România Mareșalului Antonescu, presa care a militat ani grei cu credință și cu tărie românească pentru realizarea acestui moment european și românesc care se încheagă din sânge și fier pe frontul antibolșevic, salută în sărbătorirea de astăzi a Domniei-Voastre, d-le Prof. Gamillscheg, biruința ideilor și a luptelor ei drepte.

Noi vedem în Dv. pe solul eminent al culturii, al spiritualității germane, care vine încoace pe drumul Nibelungilor să ia contact cu substanța și cu formele vii ale culturii românești.

Dar misiunea Dv. este cu mult mai mare : să atestați în fața științei și a istoriei europene organicitatea prezenței românești în spațiul ei originar, dacic și să legitimați pe plan spiritual îndrituirile politice ale acestui Neam însetat de dreptate și de adevăr.

V'ați achitat de această înaltă misiune în modul cel mai strălucit. De aceea noi care plebiscităm în fiecare zi oameni și idei pentru clipa care trece dar care rămâne, totuși, undeva în fund de conștiință, ne asociem cu emoție

și cu recunoștință omagiului pe care Gândirea grea și perenică vi-l aduce în această bineméritată sărbătorire.

În activitatea Dv., Invățat German, vedem acolada pe care marea cultură a Marelui Reich național-socialist o dă destinului nostru românesc.

Pentru această acoladă de onoare și înfrățitoare și pentru acest destin care se boltește înalt în viziunile Marelui Führer, închin acest pahar. Vă spun, Mare Dascăl, după datina pă-mântului nostru :

Să trăiți întru mulți ani !

D. Prof. ERNST GAMILLSCHEG a răspuns :

După discursurile așa de elocvente și calde ale domnilor Crainic, Bădăuță, Simionescu, Oștelișanu, Rădulescu-Motru, Hulubei, Budișteanu, Gregorian, etc. și după strălucita scrisoare a d-lui vice-președinte al Consiliului, Mihail Antonescu, îmi lipsește aproape curajul să iau și eu cuvântul. Din cuvântările domniilor lor, Dv. ați văzut cum se resfrânge modesta mea activitate prin prisma prieteniei. Din toate elogiile pe care a trebuit să le ascult, rețin pentru mine numai unul : Sincerul entuziasm pentru o apropiere sufletească între popoarele noastre, și această agapă o consider ca o manifestare a aceleiași entuziasm, împărtășit și de Dv. fără considerație a persoanei care pentru moment oferă prilejul manifestării. Cuvântarea așa de caldă a prietenului Crainic a fost un fel de istoric al străduințelor mele pentru a pregăti o înțelegere sufletească germano-română. Dați-mi voie să completez cu câteva cuvinte. Când, acum aproape 2 ani, am aflat pentru prima oară că ministerul nostru de Externe se ocupă de proiectul de a înființa în București un Institut de Cultură, am salutat această idee cu cea mai mare satisfacție, căci dedemult dobândisem convingerea că o apropiere culturală între ambele țări va înlătura neapărat neînțelegerile care atâta vreme au împiedecat îmbunătățirea relațiilor politice și chiar economice. Câteva luni mai târziu acest proiect a luat o formă concretă, și eu am fost destinat pentru punerea bazelor institutului, fără intervenția mea personală. Acuma un an

și jumătate după înființarea institutului, pot să mărturisesc că numai cu mari rezerve sufletești și cu mare părere de rău am acceptat această misiune. Nu credeam că timpul era favorabil realizării proiectului. O propagandă, ostilă neamului meu, alimentată de fonduri nelimitate, neîmpiedicată de niciun scrupul moral, ponegrise idealurile marelui nostru conducător, care ne salvase dela pieire. O generație întregă cu excepția unei mici minorități alese, se ducea an după an la Paris, unde dobânda despre țara mea o părere greșită, influențată de o teamă ce activitatea mea, considerată greșit drept un fel de propagandă oportunistă, să nu dăuneze chiar vechilor simpatii, vechilor legături avute cu această țară în cursul a trei decenii. Și în lunile trecute am fost de mai multe ori prins de îndoeli dacă activitatea mea între Dvs. are un rost care să justifice îndepărtarea de țara mea.

Această masă mă întărește în convingerea mea că drumul pe care am mers, este bun, dacă ne străduim să înțelegem chiar defectele noastre reciproce, dacă nu ne descurajăm de nouii trecători ce se pot ivi pe orizontul țărilor noastre — precum a spus odată marele Kogălniceanu — atuncea vom contribui cu toții, în aceiaș măsură, la îndeplinirea visului nostru comun : pacificarea spiritelor, făurirea unui viitor mai fericit al popoarelor noastre.

Vă sunt deosebit de recunoscător că Dvs. cu jertfa timpului, mi-ați dat prilejul să vă asigur, că din ce în ce mai mult mă simt strâns legat de interesele vitale ale acestei țări frumoase, promițătoare, care de la început m'a copleșit cu dovezi de simpatie, și nu voi înceta să mărturisesc, în scris și în graiu, încrederea mea în misiunea spirituală și politică pe care România o are de îndeplinit în folosul Europei unite, în folosul umanității. Cu gândul îndreptat spre frontul comun, unde în acest moment fiii și frații noștri pecetluiesc cu sângele lor prietenia germano-română, închin pentru realizarea idealurilor noastre comune, pentru un viitor fericit al neamului român.

Trăiască Țara Românească !

C R O N I C A L I T E R A R Ă

ION BĂLAN : FEBRE CERESTI. (POEME — COLECȚIA ABECEDAR). — Poetul transilvan Ion Bălan, prea puțin cunoscut publicului de dincoace de munți, prin colaborarea sporadică la „Universul Literar“ și „Vremea“ — iar acum în urmă la „Dacia“, a debutat în paginile re-

vistelor de dincolo de munți, semnând primele sale versuri la „Abecedar“ și mai târziu în „Gând românesc“ din Cluj. După prezentarea pe care i-a făcut-o Emil Giurgiuca în antologia sa de anul trecut „Poezii tineri ardeleni“, poetul își strânge astăzi în volumul „Febre cerești“

activitatea lirică de până acum. Publicul tentat să vadă în titlul volumului un program de lirică mistică sau creștină își poate schimba ideea „Febre cerești“ nu sunt fiorii apropierei de Divinitate, ci numai o atitudine cosmică a poetului, înclinat să se proiecteze pe sine în univers ca pe un mare ecran subiectiv. În această tendință gesticulantă de cochetare cu cosmosul, Ion Bălan nu e un original: întreagă lirica tânără oferă acest aspect, pe care odinioară mi-a plăcut să-l numesc cosmism, spre deosebire de panteism cu care nu se confundă nici de cum. Panteismul e însuflețirea naturii și presimțirea în dosul ei a unei substanțe transcendente care e tot una cu Dumnezeu. Panteismul presupune aspirația poetului de a se risipi în natură și a se confunda cu elementele ei, reintegrându-se astfel într'un tot organic primordial. Cosmismul e cu totul altceva. În această nouă ipostază poetul nu se confundă și nu se risipește în natură — sau în cosmos — ci rămâne el însuși „eu“ față de noneul cosmic. E mai mult un fel de ubicuitate, o omni-prezență a poetului în toate părțile cosmosului, o calitate morală de a-și umfla personalitatea până la marginile universului, învecinându-se cu astrele, fără să devină una cu ele. Astfel poetul e:

*Pe rând, om din pământ
Și sburător printre astre (p. 31).*

El face această declarație lirică:

*În această seară
Sub abajurul unei mari disperări,
Inima mea o voi lua în mână
Să o arunc departe peste mări (p. 62)*

Paisagiile pe care le vizitează sufletul poetului sunt astrale:

*Departa sub violete zodii,
— Roșii diamante — rodii,
Cresc din îndelung spasm;
— Le pârgue soare de basm.*

Poezia lui Ion Bălan e în ansamblul ei — deci cu puține excepții — o poezie de atmosferă. Poetul construiește un univers liric fantastic, cu elemente ireale, de basm și de vis, în care sufletul lui melancolic lăncezește și suferă.

*Blazat sub ceruri de peruzea,
Clare ca durerea, imense ca uitarea,
Septembrie 'ncearcă pe inima mea
Cu degete străvezii iarăși cântarea.*

*El vine ca un leit-motiv,
Doruri tari pălesc, se ascund,
Paleta-i așterne zâmbind fugitiv
Palori de prețios metal muribund*

*Mai stărue vag în grădina
Cerând obositului soare,
Alte și alte vâpăi și lumini
— Garoafele verii ce moare.*

*În sufletul poetului se aștern,
Pe colorit diafan, mov,
Peste corole ce floarea și-o cerne
Palori de aur bolnav (p. 15).*

E ceva din sensibilitatea maladivă a lui Băcovia în aceste versuri, uneori, alteori ceva din fantasticul, nefirescul și grotescul lui Emil Botta, fără să-l acuz că-l imită pe acesta din urmă, deoarece versurile lui Ion Bălan sunt contemporane, dacă nu chiar anterioare celor ale lui Botta. E vorba desigur de o înrudire în spirit sau, mai curând, de o frecventare comună a lui Edgar Poe. Intorsătura ireală, aerul de univers ciudat cu văzduh rarefiat și linii lueratice e general poeziei lui Ion Bălan. Mai caracteristică e această icoană de grădină în noapte sub lună:

*Narcișii masivi și lunari
— Palide reverii în grădini,
Visează cu ochii lor mari
Sub lespezi de albe lumini.*

*Palori din stele bolnave
Între săbii de jad brumat,
Inchipuesc parcă tristeți slave
La al florilor bal mascat (p. 14).*

Sensibilitatea lui Ion Bălan e impresionată de aspectul coloristic al realității. Abundă indicațiile coloristice fie adjectivul, fie prin substantive de care ideea coloarei e inseparabil legată:

*Un soare mai galben pe câmpuri își trece,
Stors de aur și sânge surâsul lui rece;
Pe rochia verii cresc mari flori de tutun
Cucuruzele, — foi roșii de pașii toamnei răsun
(pag. 84)*

E puțin obositoare această construcție și atmosferă care devine dela un moment dat monotonă, în ciuda revărsării de colori tari și vii. Poetul cântă variind pe o singură coardă. De aceea ne-au bucurat poezii ca „Fata din provincie“, „Inefabila“, „Tristețea lui Pan“ și „Traicii“ unde poetul își schimbă și uneltele și modul poetic, păstrând doar unele elemente ver-

bale. Mai mult exterior în atmosfera numai verbal îndopată cu motive psihologice, în celelalte poezii, în acestea patru din urmă, Ion Bălan se interiorizează mai mult, curios, tocmai prin obiectivarea sentimentului într'un simbol exterior. Astfel poetul se adâncește mai tare când nu vorbește direct despre sine însuși.

Ion Bălan trebuie să dea mai multă atenție mijloacelor de expresie pe care le folosește, spre a nu cădea în stereotipie. Cu o imaginație redusă, el utilizează prea ades clișee pe care le repetă până la sațietate. Așa e „ceasul durut“ care revine și care nu e o expresie personală, după cum „golfurile sângelui“, este ecoul foarte apropiat al titlului unui volum de Radu Bouréanu. Poetul mai vrea să compenseze sărăcia imaginației printr'o abundență adjectivală care jenează și dă un aspect factice versurilor sale. Și uneori versul său e un simplu joc verbal fără substanță lirică și fără suport, ca acesta:

Acord tăcut topit în palori

care nu spune nimic chiar dacă-l prezentăm în context :

Plutim în melancolia unui surd

Acord tăcut topit în palori ; (p. 28)

și care nu e decât o arbitrară alăturare de cuvinte.

Poet prin sensibilitate, printr'o ascuțită și vie sensibilitate lirică, prin afect și prin impresionabilitatea la realitatea din jur, coloristic și plastic, Ion Bălan va scrie desigur lucruri tot mai bune, când va ști să prindă conținutul sufletesc în tipare simbolice frapante așa cum a făcut în „Narcișii“ sau în „Fata din provincie“ pe care o reproduc integral :

Ești la toate ferestrele, în hanuri, în gări.

În mâini cu paserea cenușie a tristeții,

Călătorii plutesc ca'ntr'o magică apă,

În liniștea pe care au navigat poezii.

În inima ta ca într'un jurnal secret

Sevele roșii s'au făcut palori ;

Poate niciodată nu se va întâmpla,

Mînuia pe care o aștepti între flori.

Paserea cenușie a obosit în căutări,

Odată va muri și ea de otrava visului

După sboruri pe singuratiche mări

Paserea tristeții, paserea visului ! (pag. 36)

Desigur că drumul pe care va trebui să meargă de aci înainte Ion Bălan care este un poet,

un adevărat poet prin vocație, e în direcția unor poezii ca aceasta de mai sus, ori ca „Narcișii“, „Inefabilă“, „Tristețea lui Pan“ ori „Trafici“, adică departe de exercițiile verbale pur exterioare, spre o rotunjire și o interiorizare a ideilor poetice.

* * *

N. I. HERESCU : CAETE CLASICE. (Ed. Cuggetarea). — Într'o țară, ca a noastră, unde interesul pentru literatura clasică, fie greacă, fie latină, se menține sub un nivel mediocru și într'o pătură intelectuală a cărei subțirime cantitativă o depășește chiar și pe cea morală, apariția acestor „Caete clasice“ care aiurea ar fi primită ca un eveniment obișnuit și firesc, este la noi un eveniment. E într'adevăr jalnică lipsa totală a intelectualilor și mai ales a creatorilor noștri, de interes pentru clasicism. De aceea de ce să ne mirăm că studiile clasice sunt privite la noi cu dispreț și că majoritatea acelor care ar trebui să gândească altfel, te întreabă cu un simț de superioritate care nu admite replică, la ce folosește latina sau greaca, elevului care a isprăvit școala secundară. Față de felul cum sunt privite aceste studii de părinți nu mai trebuie să ne mirăm de felul cum le privesc elevii și de dezolarea dascălilor respectivi care, în fața claselor se resemnează să lucreze cu doi, trei elevi mai capabili, restul nefiind în stare în clasa opta nici măcar să băgule declinarea întâia ! Ar fi interesant însă de știut câți dintre poezii noștri — și chiar dintre cei mai mari ! — obișnuesc a răsfoi pe confrății lor latini în original, câți dintre pretențioșii mucoși care publică versuri încă de pe băncile liceului au aflat că poeziile lor revoluționare au fost descoperite încă din antichitate ! Cred că ancheta ar fi descurajantă. Și ar fi cea mai limpede dovadă a superficialității acestor poeți și explicația cea mai exactă a nerealizării lor.

E în „Caete clasice“ un capitol interesant, intitulat „Non omnis moriar“ și unde N. I. Herescu urmărește prezența lui Horațiu în literatura română. Ei bine, acest capitol e deprimant. Este un prilej de a striga plin de desamăgire : cum, numai atât ? ! Și într'adevăr slabă e urma lui Horațiu în operele scriitorilor și poezilor noștri, dacă toată influența lui se reduce la douăzeci de pagini de text ! N. I. Herescu înfățișează această influență cu un orgoliu pe care nu-l găsesc întru nimic legitim. Câteva idei și versuri horațiene la Miron Costin, I. Budai Deleanu, la I. Heliade Rădulescu, Mihail Eminescu și V. Alecsandri, la G. Asachi și... cam asta-i tot, mi se pare o slabă recoltă. Ba chiar, ca să-și mai lungească lista N. I. Herescu se vede nevoit să

amintească de biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino care se vede a-l fi cunoscut pe Horațiu ceea ce nu ne duce cu nimic mai departe, deoarece mulți l-ar mai fi cunoscut pe marele poet latin, nu asta e important însă. Cât despre urma lui Horațiu pe care N. I. Herescu crede a o identifica în rândurile diacului Oprea, scrise în epilogul octoihului săi tipărit la 1570 la Brașov, rânduri care sună astfel: „Celora milostivi amu tremete-va făptoriul și învățătorul lumii, Hristos Domnului nostru harulu celu dulcele, că cine învățaturiei sălașiu ridică, sieși ridică sălașiu în cerure, prea luminat, și întru oameni pomeană mai delungată și mai tare de fierulu și aramea, care furulu nu va fura, nice vântulu va strica, nice apa va neca”, să ne îngăduie Domnia-sa a nu vedea în ele decât o simplă coincidență îndepărtată și vagă cu versurile lui Horațiu: „Exegi monumentum aere perennius“. Este o simplă potriveală — nici nu vedem cum bietul diac să fi ajuns la cunoașterea lui... Horațiu! — și mult mai firesc este a apropia pasagiul de mai sus de bine cunoscutul pasagiu din evanghelia lui Matei, Cap. 6, vers. 19-20:

„Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură,

„Ci adunați-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură“.

Că fraza citată a diacului Oprea e o parafrază a acestei idei din Matei, o dovedește aceea că mai sus el vorbește de „sălașiu învățaturiei“ ca de un „sălașiu în cerure“ („adunați-vă comori în cer“) iar vântul și apa, care se găsesc în poezia lui Horațiu, sunt la îndemâna diacului în acelaș loc, în capitolul următor (9) unde vorbind de casa pe care bărbatul cuminte și-a clădit-o pe stâncă spune Isus: „A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea n'a căzut...“ Așa dar, pentru a găsi inspirația diacului Oprea nu cred că trebuie să mergem până la Horațiu, de care mintea aceluia n'avea habar, ci să rămânem în domeniul lui religios, unde se pare a se fi limitat ea.

Apropierea făcută de N. I. Herescu nu e decât consecința unui prea frumos zel și entuziasm clasicizant, greu de susținut în condițiile culturale române de acum patru sute de ani.

„Caete clasice“ aduc încă odată în discuție necesitatea culturii clasice pentru poezia români. Desigur că pletora poetică de astăzi, care se risipește ca o apă întinsă pe ogorul literar, întinsă dar lipsită de adâncime, ar găsi o soluție dacă poeți cu adevărată seriozitate în concepție s'ar apuca să studieze limba și literatura

latină. Și și-ar putea făuri instrumente mai flexibile, ar căpăta mai solide temelii în concepție și mai ales în meșteșugul artistic mai multă îndemânare.

Cartea pe care ne-o prezintă N. I. Herescu nu e nicidecum pretențioasă. Autorul însuși o recunoaște. El n'a năzuit a face un op științific: În limba noastră unde lipsesc încă operele primare, elementare, un asemenea studiu ar fi oarecum deplasat. „Caete clasice“ sunt o culegere de articole scrise în decursul timpului, asupra unor figuri din antichitatea latină, asupra unor opere sau idei, luate din domenii variate, mai ales din literatură, dar și din filosofie, din politică și chiar din economie și finanțe! Sunt într'un sens rezumate ale unor lecturi clasice, sunt expuneri la îndemâna marelui public intelectual, tocmai cu scopul de a-i da gust pentru clasicism, informându-l. Iată ce spune autorul însuși în prefața sa:

„...titlul de „Caete“, pe care l-am dat acestor fragmente reunite în volum, urmărește, prin aspectul său școlăresc, să sublinieze că autorul nu are, aici, nici o pretenție de originalitate științifică. N'am vrut să încarc josul paginilor cu referințe și citate, spre a nu îngreua o lectură pe care am dorit-o cât mai ușoară, cât mai cursivă; dar aproape tot ce se găsește în aceste pagini a fost luat din cărțile autorilor străini, de autoritate...“

Aceasta nu e de mică importanță. O carte inteligentă de popularizare a figurilor și aspectelor vieții și literaturii latine, ne lipsea. Ce manual mai desăvârșit ar putea recomanda un profesor elevului său doritor de a se informa asupra acestora, decât „Caete clasice“, inteligent scrise, cursiv și clar?! Ele nu sunt numai rezumarea altor cărți, ci interpretarea critică a lor. Nu rareori autorul respinge unele aserțiuni pe care le găsește eronate și le analizează la lumina spiritului critic. Așa e în cazul lui Cicero, a cărui condamnare pe care o găsește în istoricul Mommsen o înlătură, punându-i împotriva și elogiul adus de Iuliu Cesar, dar și propria viață, curagioasă a oratorului roman, care și-a început și și-a sfârșit viața lui publică, îndrăznind să se opună întâi lui Sulla, apoi lui Antoniu.

Cel mai de seamă loc îl ocupă, după cum se și cuvine, cel mai mare poet al antichității, Horațiu, cărui autorul i-a consacrat cinci articole. Urmează apoi articole cu considerații asupra vieții și operii lui Virgiliu, Catul, Ovidiu, Tit-Liviu, Cicero, Petronius sau asupra elegiacilor latini Tibul și Propertiu. Sunt ocazii de a ne reaminti aspectele variate și bogate ale unei literaturi imperiale, somptuoase și ordonate,

care dacă nu are eleganța grațioasă și nuanțată a celei grecești, are în schimb adâncimea în concepții și claritatea artistică. Nu numai aspectele literaturii latine, ci și acelea ale vieții latine și a istoriei Romanilor sunt evocate, în scurte trăsături pregnante în aceste „Caete clasice“ și autorul lor n'a ezitat să înfățișeze chiar aspecte sociale și economice din viața Romei, ca guvernământul ei, felul cum se făceau alegerile, cum era alcătuit bugetul statului roman, datoriile la Romani și apoi agricultura și reformele agrare în istoria Romei, pornind dela ideea de a ne înfățișa aspectul etern al vieții sub masca schimbătoare a formelor și că de aceea „studiul istoriei cată să fie, pentru noi, de o utilitate activă, lăsându-ne să desprindem, din întâmplările de altădată, învățăminte pentru prezent și îndrumări pentru viitor“. În ultimul capitol autorul face o evocare a vieții și operii lui Justinian, ultimul mare împărat roman, dela al cărui rod s'au împlinit în 1934, nu mai puțin de 1400 de ani. Imi permit să atrag atenția autorului asupra unui detaliu isto-

ric eronat din acest capitol și care mă întreb de unde a putut fi găsit așa. Fiindcă la pag. 242 autorul vorbește de „Odoacru, regele Hunilor“, care a cucerit Roma! Ori, Odoacru n'a fost niciodată rege al Hunilor! Fost domnitor al lui Atila, el a ajuns după moartea acestuia conducător de mercenari goți, la Roma. Dacă printr'o greșală de tipar a apărut Hunilor în loc de Herubilor, încă e o eroare, deoarece Odoacru n'a fost rege și mercenarii săi nu erau recrutați numai dintre Heruli, ci din mai multe triburi germanice. E în fond un amănunt, dar când e vorba de istorie e bine ca orice mărunțiș să fie precis.

De o mare utilitate, „Caete clasice“ va sluji pentru dezvoltarea gustului de clasicism în țara noastră și N. I. Herescu, după admirabilele sale traduceri din lirica latină, a făcut un nou serviciu intelectualului tânăr român și publicului mare, punându-i la îndemână un breviar de literatură latină scris cu vioiciune și cu spirit critic.

OCTAV ȘULUȚIU

C R O N I C A D R A M A T I C Ă

HAMLET, TIMON II ȘI ALȚI SHAKESPEARI..

(cu o mică raită prin Pirandello).

Aș fi putut întitula cronică aceasta: *Dela Mardare la Sân Giorgiu*, fiindcă, decând au plecat „nebunii“ dela Național (dar par'că tot mai bine era cu ei!) noua direcțiune a evoluat vertiginos între cele două pasiuni (era să spun: descoperiri...) ale sale: *Camelionii* lui Mardare și *Timon II* de Sân Giorgiu.

(E drept, amabilul Director nu are curajul să le numească sus și tare, dar cine nu știe că marile pasiuni sunt mute?).

Intr'adevăr, literatura dramatică originală va fi în veci recunoscătoare lui Liviu Rebreanu că a dăruit-o dintr'un condei cu încă patru nume mari: Mardare, Vrioni, Morel și Corteanu, — și aceasta în nu mai puțin de câteva luni, din care trebuie să scădem vacanța, când fiecare director se odihnește.

S'ar putea spune — și e ceiace Directorii de Național totdeauna fac — că unele din aceste piese au fost aprobate sub trecute direcții. Dar cine nu știe că *Camelionii* (cacofonia e a situației) au fost copilul de suflet al noului Director, că a dat o adevărată bătălie dramatică, un fel de „Hernani“, cu copioasa, hilarianța și analfabeta vulgaritate dramatică?

Morel? Da. Știu. Scrie de mult. Scrie din veacul trecut. Scrie de pe vremea Revoluției Franceze.

Dar cine a avut curajul să-l joace?

Idem, ceilalți.

Cât despre Corteanu, nu știu ce părere o fi având Liviu Rebreanu despre *Ion* al său. Eu am una foarte bună. Și atunci, în numele eroului său, îmi voi permite să protestez. Autorul l-a trădat. Imi face impresia (și Dumnezeu cu mine, dacă greșesc) că ingratalul părinte al popularului țăran — așa cum în *Camelionii* a regăsit pe *Golanii* săi — a văzut în atrocitățile etnice din *Copiii pământului* un ecou sibilin din marea sa operă, și recunoscător lui Corteanu că a ținut ecoul secret timp de 30 de ani și mai bine (mai punând și faptul că au amândoi pănușul alb) s'a grăbit să joace pe autor până dispăre de pe fața pământului.

Cazul e meritoriu. De un merit aproape științific. Vă puteți închipui ce bogată era azi fauna globului dacă toți Directorii de teatru făceau la fel.

Mai spun aceste lucruri și ca să mă răzbun. Am fost — nu fără eforturi, recunosc — atât de generos, în această mândră revistă, cu *Copiii Pământului* și ai *D-lui Corteanu* (vreau să spun cu trivialitățile de acolo) că mi-am atras admonestările Directorului..

Dar le spun și cu marea bucurie de a vorbi azi de celălalt astru al zenitului nostru dramatic. Veți crede că e vorba de vreo nouă piese (ori cel puțin reluare) de Lucian Blaga, V. Voiculescu, Victor Ion Popa, Gîlb Mihăescu, Săulescu, Ci-

prian. Și acești autori au fost aprobați sub direcțiile trecute. Totuși Direcția actuală nu îi joacă. Nu îi reia măcar (când toate producțiile Morel et Co. ce sunt altceva, sărmamele, decât biete *reluări* după tot ce are literatura noastră mai vulgar și agramat?) Și are dreptate: ce ambiție ar putea satisface ei, față de aceia de a încunună cerul dramaturgiei române cu un Mardare, Vnioni, Morel sau Corteanu?

Dacă toți aceștia sunt și rămân creațiile dramatice al lui Liviu Rebreanu — eu să vă spun, prefer *Plicul!* — pe Ion Sân Giorgiu, cu toată lealitatea și acuratețea ce ne leagă de adevărul istoric, voi mărturisii că nu dânsul l-a făcut (deși deunăzi marele autor a declarat public că „Liviu Rebreanu e acela care i-a jucat toate piesele”). Nu, nu; ori câtă bunăvoință, nu avea destule resurse. Pe Ion Sân Giorgiu numai Dumnezeu putea să-l facă. Iar pe *Timon II* numai Sân Giorgiu, care în ordine creatoare vine imediat după Dumnezeu. (Lucrul s'a spus odată despre Shakespeare, dar din moment ce avem azi un *Timon II* de ce ne-am mai întoarce la *Timon I*?

Nu l-a făcut, dar l-a ultra-făcut!

O „manșetă” oficioasă publicată de cu vreme în „Universul” ne-a adus la cunoștință că „*inaugurarea* noiei stagiuni a Teatrului Național se va face cu marea comedie de caracter etc... etc.” Direcția inaugurasă odată stagiunea cu *Vlaicu Vodă*; apoi a doua oară cu *Doamna Bovary*. Văzând însă că nici cu Davila nici cu Flaubert nu merge, s'a gândit prin urmare să dea lovitura, și a inaugurat a treia oară stagiunea cu Sân Giorgiu.

O altă „manșetă”, tot oficioasă, publicată tot în „Universul” — și e bine, cum vedeți, că suntem ținuți la curent — ne-a mai adus vestea că „prin această comedie de excepțională calitate literară și valoare teatrală trece suflul lui Molière și Shakespeare”. E puțin. Eu aș adăoga: și suflul lui Sân Giorgiu, de ce nu? Al adorabilului (era să uit) Sân Giorgiu.

Și aceasta, cu atât mai mult cu cât e o mare deosebire, în favoarea autorului român față de colegii săi de eternitate, *Timon din Atena* e cea mai proastă piesă a lui Shakespeare. Pe când *Timon II*, cea mai bună a lui Sân Giorgiu. Cât despre Molière nici nu mai vorbesc. N'a scris niciun *Timon*. Deci superioritatea autorului român e evidentă

Critica ignară a găsit ecouri din *Timon* și *Avarul*. Protestez. *Timon II* e piesa lui Sân Giorgiu și numai a lui. Sfidez pe oricine altul s'o fi putut scrie.

Mi-ar fi ușor să calc peste prietenia mea și

cu Shakespeare și cu Sân Giorgiu, pronunțând, ca nu știu care critic gelos, cuvântul „plagiat”. E o calomnie. Mai știu apoi dela Anatole France că „scriitorul de geniu nu e acela care *nu* plagiază, ci acela care nu *poate fi plagiat*. Poftescă atunci cineva să plagieze pe Sân Giorgiu.

Direcția Naționalului știa toate acestea când a ținut să inaugureze stagiunea nu numai pentru a treia oară cu *Timon II*, dar și cu un fast deosebit

Pasiunea sa politică pentru drama clasicului dar viului autor a lăsat în urmă cultul morților la Egipteni. Faraon să fi fost Sân Giorgiu și nu se bucura de o îmbălsămare mai savantă.

Serbările Sân Giorgiu, au ținut câteva zile în șir. Dar Olimpiada a culminat în *Duminica înainte de Premieră*, când, urmați de un popor din tot ce are plebea noastră mai select, reprezentanți ai tuturor cultelor și breslelor (scriitori, avocați, actori, garderobieri) au venit să se închine la picioarele (era să spun moaștele) dramaticului autor.

Întâi (sau la urmă, nu știu bine) a vorbit chiar El, demonstrând (cu un dicționar în mână) că e primul care a rostit la noi cuvintele *democrație* și *demascare*, ceiace în materie de teatru e un lucru foarte important.

Apoi, discursuri nesfârșite au scos în relief temele și au luminat tainițele cele mai ascunse ale lui Sân Giorgiu și Ilie Stroici, unchiul său. Aș putea spune că numai foarte puține probleme au rămas nelămurite; și aceasta numai din pricină că orele fiind înaintate (așa e timpul, trece și peste Sân Giorgiu), lumea începuse să plece la masă, încât bătea 1 și par'că nu era încă bine stabilit dacă unchiului lui Sân Giorgiu (mucalitul ieșan Ilie Stroici) îi plăcea mai mult dulceața de gutui sau cea de chitre.

Un mare actor de comedie, după propria-i mărturisire a „descusut pe autor din toate încheeturile”. Lucrul devenise aproape alarmant. Lumea în stal spunea: Ce-au cu ei, Domnule, ce-a făcut? Altul: Nu cumva vor să-l bată? Eu însă, care am fost prin streinătăți, vă mărturisesc că mi-am adus aminte de acele mari centenare, mari serbări populare în cinstea marilor poeți ai lumii, cum sunt bunăoară serbările Felibrilor, din Provanșa; și uitându-mă bine la prietenul meu, cu care luasem de atâtea ori șvarțul la cafenea, mă întrebam: e Sân Giorgiu, sau Mistral?

Cununi de lauri nu s'au adus. Să nădăjduim că vor fi la anul, când centenarul lui Sân Giorgiu se va relua cu și mai mare amploare.

Dar să revenim la „manșete”. O altă manșetă oficioasă, din „Universul”, ne aduce la cunoș-

tință că „piesa va avea o serie tot atât de lungă ca *Duduca Sevastița* (cum numai atât?)... și că se va juca la Praga, Viena și Zagreb”.

Ei, asta vroiam să spun și eu: Zagreb! Sunt sigur că scena cu tacâmurile, adică scena în care Timon II aruncă nu cu tacâmurile (ca frate-său, Timon I) ci cu sacii de aur în capul Guvernatorului Băncii Naționale, va face o adâncă impresie în capitala tânărului stat croat.

Așadar v'am povestit subiectul și acțiunea piesei. Ați înțeles că e vorba de Zagreb și Duduca Savastița. Să trecem la Pirandello.

Pirandello e al șaselea autor descoperit de simpaticul și amiabilul Liviu Rebreanu în scurta dar dramatica domniei-sale carieră directorială.

Direcția Naționalului și-a spus: Ei, cu Mardare, Morel, am avut ghinion! Ploua! Ia să vă dau eu una, să nu mai spuneți teatru cât veți trăi. Și ne-a dat cea mai proastă lucrare a lui Pirandello! Așa după cum din toată literatura franceză n'a găsit ceva mai bun decât obositoarea ca un car funebru Doamnă Bovary (fiindcă, pe cât observ, e o înțelepciune de oportunitate a d-sale, de a da — ca să împăcăm pe toată lumea — câte ceva din fiecare literatură, — și anume: ce e mai prost!).

Imi pare foarte rău de Director și Regisor, dar n'a observat niciunul că *Astă seară jucăm fără piesă* e o infernală prostie? Pirandello are un *Henric IV*, *Fiecare cu adevărul lui*, în care simțim fâlfâind aripile genialității; sau *Amfora*, sau *Smochinii din Sicilia*. Dar cine a vrut să amunce praf în ochii publicului cu o băuguială de trei ceasuri în care nu-i o replică, un cuvânt de spirit, o poantă; și unde afară de scena magistral jucată de Manu, autorul a trebuit să recungă la scene de cabaret sau operetă — pe care, până și pe ele le omoară din lipsă de duh — ca să umple golul căscat în spectatori?

Domniile lor n'au auzit că și autonii mari se bâlbie? De ce nu joacă atunci în loc de *Hamlet*, *Titus Andronicus*, tot de Shakespeare, dar una din cele mai catastrofale bilbieli tragice ale lumii?

Ori e în piesa fără piesă a lui Pirandello o idee!? Ideia — scumpă lui — că ficțiunea e adevăr, și arta una cu viața, sau așa ceva! Aceasta, chiar dacă ar fi justă, e o slabă idee. O idee care până la realizarea dramatică, rămâne o duioasă platitudine. Dar ideea mai e și falsă. Artă nu e natura, nu e viața, „e un salt peste

natură și viață”. (Nostalgia Paradisului). Confiniile nu se șterg decât în cazurile morbide ale existenței. Și că e așa o dovedește însăși opera lui Pirandello, care izbutește genial cu un accidentat ca *Henric IV*, sau nevropația din *Fiecare cu adevărul lui* și cade dezastruos cu lumea normală din *Astăseară jucăm fără piesă*.

II

Și iată-ne, după atâtea Shakespeari, ajunși la ultimul dintre ei, *Hamlet*. Dar îi putem pronunța numele în rând cu al celorlalți? Să fim bine crescuți și să-l amânăm în speranța că și luna viitoare va fi de actualitate.

Până atunci nu e vina mea că o *Cronică fără piesă*, a devenit o *Cronică cu morală*. Nici că a trebuit să spun adevăruri crude, unor prieteni tandrii. Dacă nici în materie de teatru, și nici la *Gândirea*, nu se poate spune adevărul! Și nici unui om de talia scriitoricească a actualului Director!

Menajamente? Sânt ale celor slabi, pentru cei slabi. Pe Liviu Rebreanu nu-l pot insulta.

Mai știu apoi că sânt autori dramatici care laudă pe Directorul la care au o piesă, înainte de reprezentare, și-l critică, după. Eu prefer să-l critic înainte, dacă e cazul; și să-l laud după, tot dacă e cazul.

Așa cum stau lucrurile voi spune marelui meu prieten că stagiunea d-sale de până acuma (cu excepția lui *Aimée* adusă de talentatul Soare sub propria lui Direcție, și a lui *Hamlet* adusă de Shakespeare, și pentru care îi aduc elogiile cele mai calde), nu satisface, fiind până acuma (la lumina celor mai agramate nume din câte au invadat vreodată cerul dramei, și la pasiv cu cel mai lung șir de căderi din câte a înregistrat vreo direcție): nu o stagiune, ci un marș triumfal peste cadavre.

Aceasta (am curajul s'o spun), — numai până la viitoarea premieră! *Chapeau de paille d'Italie*, a lui Labiche! După Pirandello, Labiche! Înțelegeți d-voastră! După un scriitor de avangardă italian, hai și cu un scriitor de avangardă francez! Dela profunzimile revoluționarului italian, la înălțimile ameteitoare ale șefului noiei școale franceze.

Dar despre tânărul Labiche, tot în cronica viitoare.

DRAGOȘ PROTOPODESCU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

D. Andrei Corteanu a făcut o piesă de teatru la vârsta părului alb, adică după ce lungă experiență a vieții i-a înlesnit cristalizarea unui

punct de vedere, ca să nu zicem, prea mult, a unei concepții. Punctul de vedere îl privește pe domnișasa, dar piesa *Copiii pământului* ne pri-

vește și pe noi, publicul românesc, de vreme ce s'a reprezentat la Teatrul Național. Despre valoarea ei artistică a scris judicios, dar cu îngăduială, în numărul trecut al *Gândirii*, d. Dragoș Protopopescu. Am văzut-o, după aceea, și eu. Piesa e de o rarisimă vulgaritate, ce-și moaie foarte des sdrențele în trivial. Banala și goală de orice gând. Țăranii, jandarmii și țiganii domnului Corteanu se ceartă și se încalieră pe scenă exact ca la marginea satului. Intreaga construcție e un proces-verbal de constatare a unui fapt divers, petrecut într'o comună oarecare, fără ca redactarea dramaturgului să rămână mai prejos de aceea a „plutonierului” din piesă.

Dar în actul al doilea, compus din vaietele, care țin un ceas, ale unei lehuze și din pufăilele din lulea ale unui biet creștin orb, ni se descopere dintr'odată și punctul de vedere al autorului. E o ciocnire de idei, ca să zicem așa, între un „popă” — preotul satului — și doctorița de plasă. Doctorița e un tip, foarte simpatic, de apostol medical, așa cum ne-ar plăcea tuturor să-l avem la sat. „Popa” în schimb, tânăr și ferchezuit, e o secătură politicianizată, care nu vorbește decât de partid și de „conu Jorj”, șeful. Cum intră pe ușă cu împărtașania pentru lehuză, el nu găsește altceva mai bun decât să-i facă curte doctoriței, care e frumoasă și pe care o vede întâia oară, deși activează în parohia lui de doi ani întregi! Doctorița, absorbită în devotamentul pentru lehuza grav bolnavă, e indignată de ușurătatea „popii” și știe să-l facă ridicul în ochii spectatorilor, cari rād cu poftă. În discuția lor, intervine problema credinței religioase. Doctorița, pe care „popa” o asemănase cu Maria Magdalena, refuză complimentul și se declară la fel cu Marta din... Magdala! (D. Andrei Corteanu n'a căutat să afle din Evanghelie nici atât: că Marta e din Betania, iar nu din Magdala). Așa dar, doctorița asta... din Magdala mărturisește că ea nu crede în Dumnezeu pentru motivul că nimeni n'a învățat-o să creadă.

— Dar dumneata crezi, părinte? înfige ea o întrebare, ca un ac de seringă, în ușuraticul partener.

E atât de neașteptată, pentru „popă” această întrebare, încât el se descumpănește, se uluiește și o șterge frumușel pe ușă, lăsând în hohotele de rās ale spectatorilor siguranța că nu crede.

Aceasta e scena cu ideile domnului Andrei Corteanu.

Ea e caracteristic francmasonică.

Sunt două elemente esențiale ideologiei hru-

belor, pe care d. dramaturg le pune în vază: umanitarismul și anticlericalismul. Umanitarismul, adică așa zisa morală fără Dumnezeu, e întrupat în frumoasa și serioasa doctoriță, care nu crede, dar se devotează. Anticlericalismul domnului Corteanu e întrupat în caricatura preotului, pe care îl numește numai „popă”. N'aș vrea să se creadă că suntem porniți să găsim ghimpă acolo unde n'ar exista decât puf moale, interpretând strănib o nevinovată intenție artistică a dramaturgului. D. Andrei Corteanu nu e la primul caz, ci în serie consecventă. Vechi colaborator la publicațiile evreești care erau prin excelență organele ideologiei masonice, domnia-sa a avut acum câteva luni o nouă ieșire publică împotriva credinței. batjocorind sfânta Liturghie, pe care o numia teatru lipsit de gust sau așa ceva. Anticlericalismul său din acea penibilă platitudine dramatică, *Copiii pământului*, e rodul unei atitudini vechi și statornice.

Mi se pare totuși că România trebuie să treacă printr'o perioadă de purificare care nu e încă desăvârșită. N'avem încă, în mod oficial, o concepție clară de cultură națională cu care să se pună în acord noile creații. Numai așa îmi explic de ce comitetul de lectură al Teatrului Național a lăsat să treacă pe scenă această oroare ideologică și artistică.

* * *

PURIFICAREA CRITICEI. — D. D. Caracostea, directorul general al Fundațiilor Regale, a săvârșit un mare act de purificare spirituală, concedind pe neașteptate droaia de criticaștri, cari se încuibaseră în *Revista Fundațiilor Regale*. Publicația aceasta, care ne-a costat, de când apare, zeci de milioane, a fost întemeiată pentru a fi oglinda lunară a celor mai înalte plăsmuirii și rezultate, artistice, științifice și filosofice, ale geniului românesc. În locul acestei misiuni, ea devenise însă refugiul tuturor condeielor de stânga, ocrotite pe vremuri de *Adevărul*, *Dimineața*, *Cuvântul Liber* și *Adevărul Literar*, defunctele organe ale iudaismului, de dominare a politicii și a culturii noastre.

Refugiații, tutelați aici până ieri, alcătuiau o adevărată coaliție critică după modelul bursei de valori evreești. Scriitorii și producțiile lor erau cotați după aceleași criterii infame: cine era scriitor naționalist era ignorat sau diminuat, cine era de stânga era generos interpretat, cine era evreu era elogiât până la exaltare, cine era, pe deasupra, și pornograf era decretat

geniu reprezentativ. Un evreu ținea rubrica intitulată „revista revistelor“. Cercetați-o și veți vedea că ultima fițuică jidovească e remarcată sistematic, în vreme ce marile publicații, care au creat sau au sporit curentul autohton în artă, sunt lăsate tot așa de sistematic la o parte.

Revista, în afară de favoriții evrei, n'a lansat, de când apare, nici un scriitor român. Vehicul al unor idei disolvante și al unei literaturi insalubre, ea a fost ținta răsunătoarelor campanii de protest, în fruntea cărora s'a mișcat însuș marele și regretatul N. Iorga. Totuși, nimic n'a folosit. Criticaștrii iudaizanți, simțindu-se ocrotiți, și-au continuat opera nefastă.

D. D. Caracostea, care aduce nu numai o profundă știință a fenomenului literar, dar și o concepție înaltă a valorilor artistice autohtone și a funcției lor naționale, a curățit terenul printr'un simplu, scurt și spiritual ucaz de concediere. Printr'o măsură necesară și veselă totdeauna, s'a naționalizat *Revista Fundațiilor Regale*.

CĂRȚI ANTICOMUNISTE. — Odată cu ridicarea opreliștii impuse de configurația internațională de până ieri, literatura anticomunistă sporește mereu. Ea vine să susțină sufletul din spatele frontului, lămurindu-l ideologic și documentar, asupra comunismului, și justificând odată mai mult marea cruciadă de exterminare a regimului moscovit.

Afară de cartea domnului G. I. Iacob, semnalată în numărul trecut al revistei, au apărut în ultimul timp încă două ce merită să fie subliniate.

Una e a tânărului publicist, d. Franz Schutack, bănățean de origine, care scrie într'o limbă românească impecabilă și plină de vigoare combativă. *Comunismul (barbaria secolului XX)* conține o succintă expunere a doctrinei bolșevice și o identificare pe teren, în toate țările, a tentativei de anarhizare revoluționară, pusă la cale de Comintern. Datele documentare, ce sprijinesc atitudinea autorului, dinamizate de o convingere pasionată și pasionantă și vehiculate de o frază limpede încheată, calități ce fac din tânărul, foarte tânărul autor, un prețios

reprezentant al genului propagandistic, atât de necesar astăzi mai ales. Rolul evreilor apare conturat magistral în nesfârșitele lui linii internaționale și în sângerosul sadism, care-l însoțește și-i dă impulsul.

A doua e a diaconului sibian, Nicolae Mladin, intitulată *Comunitarism și comunism*. E un studiu teoretic, din care doctrina creștină, ofensată de bănuiala unui comunism latent, apare în confruntare cu doctrina marxistă. Nu există comunism creștin, ne demonstrează Nicolae Mladin. Spiritul comunitar al primelor societăți, alcătuite sub inspirația Evangheliei, s'a născut din libera pornire morală a celor avuți de a ajuta pe cei săraci cari sunt frații mai mici ai lui Iisus Hristos. Acest „comunitarism“ de o strălucitoare valoare etică, nu se poate confunda cu comunismul marxist care deposedează cu violență pe om în favoarea statului, adică în favoarea clicei revoluționare, ce a isbutit să-l impună ca formă de guvernământ.

Creștinismul n'are o atitudine negativă față de bogăție, cum are marxismul. Precum nimeni nu e împotriva vinului, ci numai împotriva beției, tot astfel nimeni nu e împotriva averii, ci împotriva patimilor legate de ea: avariția și lăcomia în primul rând, — poziția afirmativă față de bogăție, a doctrinei creștine, lămurită definitiv de literatura patriotică și în deosebi de genialul sfânt Ioan Chrisostom, nu îndreptățește încă egoismul

Ea e o funcție a milei și numai tendința expansivă de a împărtăși pe cât mai mulți din bunurile ei scuză tendința centripetală de a o acumula. Chiar dacă i se atribue azi, în cel mai înțelept graiu profan „funcție socială“, concepția aceasta nu se identifică întru totul cu cea creștină. Intre ele e o nuanță, pe care profanul n'o sesizează. Funcția milei creștine, angajând personalitatea posesorului în distribuția bogăției, se deosebește de simpla funcție socială, determinată mai degrabă de legile și de conveniențele vieții colectiv moderne decât de convingerea muiată în milă a celui avut.

Lucrarea diaconului Nicolae Mladin, eseist dintre cei mai înzestrați, e plină de idei, de perspective și de sugestii.

NICHIFOR CRAINIC